

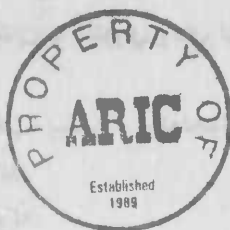
دويمه سقاوي

مسور افغان

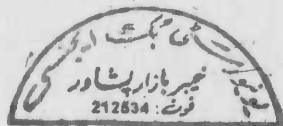
Ketabton.com

دويمه سقاوي

سمسور افغان

۱۳۷۷ ل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب پېژندنه:

نوم	: دویمه سقاوي
ليکوال	: سمسور افغان
خپړندۍ	: د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه جرمني
د خپرونو لړ	: (۱)
کمپوز	: اېشياسافت، پېسور - پښتونخوا
کمپوزر	: حفيظ الله
شمېر	: ۵۰۰ ټوکه
د چاپ وخت	: ۱۳۷۷ ل، ۱۹۹۸ ع

ڄاڻي

● اعليٰ حضرت غازي محمد نادر خان او

ملي اتل محمد گل خان مومند ته
چي لومري سقاوي يي را وپر خوله.

● د هېواد هغو معصومو تنكيو

او ځالايو زامنو ته،

چي دويمه سقاوي يي ښه ځه کړه او
د خپلو وينو او سرونو په قرباني يي
هېواد ته تجزيې څخه
وژغوره.

نيو ليک

مخ	سرليک
۱.	دويمه سقاوي، يو تاريخي او سياسي عبرتناک اثر
۳.	پيلامه
۶.	لومړۍ سقاوي ته يو لنډ نظر
۱۴.	په حاکميت کې محکوميت
۲۰.	اقليت د اکثريت په رول کې
۲۲.	کارمل: پېژندنه او د شخصيت شننه
۲۳.	پرچم واکي: پښتو او پښتانه
۴۴.	د ډاکټر نجيب الله حاکميت او د پښتنو محکوميت
۵۷.	ظاهر بدخشي او د ستميانو جوړښت
۶۵.	"برابر ملتونه" او د هغو تعبيرونه
۷۰.	دويمه سقاوي
۷۶.	رڼاني د کارمل په فکري او د بجه سقاو په عملي رول کې
	- مسعود د يو اتل په څېره کې يو ګوډاګی او د دويمې سقاوي
۸۵.	يو اساسي لوبغاړی
۱۰۳.	- د هېواد د اقتصاد ويجاړي او د پيسو انفلاسيون
۱۱۷.	- ټولنيز حالات
۱۲۹.	- قومي، سيمه ييز او ژبنی کينه
۱۴۰.	- د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زيانونه
۱۴۸.	- اقليتونه، سياستونه او سازشونه
	- د درېيمې سقاوي د مخنيوي او د افغانستان د ملي يووالي
۱۶۳.	او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې په باب څو وړاندېزونه
۱۷۲.	- اخځونه

دويمه سقاوي

يو تاريخي او سياسي عبرتناك اثر

"د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني" لپاره دا د خوښۍ خبره ده چې د خپلو ملي او کلتوري هلو ځلو په لومړي گام کې د هېواد د يو ځوان او تکړه ليکوال "سمسور افغان" يو ډېر مهم تاريخي مستند کتاب، د هېواد د تاريخ او سياست مينه والو او گرانو دوستانو ته وړاندې کوي.

د ښاغلي "سمسور افغان" دغه اثر له تاريخي پلوه، د ماضي د يوې پاڼې په توگه ارزښت لري او هم د راتلونکي لپاره د يو عبرتناک سياسي، تاريخي درس په توگه پوره پاملرنه ورته پکار ده. ښاغلي ليکوال په تاريخي برخه کې له تحليلي روش څخه کار اخيستی او د وروستيو پينځو کلونو د ډېرو حالاتو خپله له نږدې شاهد پاتې شوی او له همدې امله

يې کتاب د يو لړ مستندو پېښو، لکه کلکسيون داسې دی
موږ دغه راز ښاغلي حاجي فضل الرحمن، انجينر حبيب رسول،
ډگروال حضرت رسول، ډاکټر عبدالرسول، سيد آغا کونړي، ډگروال حضرت
عمر او شېرولي شېر خڅه هم د زړه له کومې مننه کوو چې د دغه مهم
کتاب د چاپ د لگښتونو له برابرولو سره يې د "افغانستان د کلتوري ودې
ټولنه" د دې جوگه کړه چې دغه اثر چاپ کړي.
باور لرو چې د دغه کتاب مطالعه به د افغانستان د اوسنيو پېښو
له څېړونکو، مينه والو سره د پېښو په ښه څېړنه کې پوره مرسته وکړي.
په درناوي
د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني

پيلامه

د افغانستان د وروستيو شلو کلونو تاريخ ډېر په وینو لرلی او غم لرلی دی (۱۳۷۱-۱۳۷۵) کلونه د دې غم لرلو پېښو يو بل باب دی چې بايد نه وای راغلی، خو راوستل شو. په دې کلونو کې هغه مانيزه او مادي شتمني هم لوټ او تالان شوه چې زموږ ولس لا هغې ته هیلې لرلې او د تیرې قربانۍ ډاډ او تسل یې پر همدې کاوه. هیله یې وه چې څه د خپل واک او خپل اختیار یو ملي او اسلامي حکومت به جوړ کړي، د تورې په زور گټلې حیثیت به یې خوندي پاتې شي او د متمدنو ملتونو په څېر به په نړیوالو چارو کې خپله برخه او ونډه ولري. له همدې کبله یې د نړۍ په تاریخ کې د قربانۍ او اتلولۍ داسې بې ساری ریکارډ ټینګ کړ چې نه د نړۍ په جگړه ییز تاریخ کې ساری لري او نه د ملتونو په قربانۍ کې؛ یو تش لاسي ولس یو اتومي او ذروي زبرځواک سره ډغره ووهله او هغه یې اتم بم په لاس د نړۍ له سیاسي صحنې څخه گوښه کړ، خو هغوی هم په آرامه کېنناستل، د خپلو پوځي ماتو د جبران او خسمانې لپاره یې یو ځل بیا هغه اصل او وسلې ته مراجعه وکړه چې له دوی څخه پنځوس کاله دمخه انګرېزانو کارولې وه.

تاریخ د انگریزانو په باب لیکلې چې "هغوی له افغانستان نه په پوځي ډگر کې مات، خو په سیاسي برخه کې بریالي ووتل." یوازې څو کاله وروسته انگریزانو د یوې ملي توطیې (لومړۍ سقاوی) له لارې د افغانانو ځوان حکومت له پښو وغورځاوه او د یو متمدن دولت نوې راتوکېدلې هڅې یې ټولې شنې کړې.

روسان هم د انگریزانو په شان له افغانستانه په پوځي ډگر کې مات، خو په سیاسي برخه کې بریالي ځکه ووتل چې نه پرې چا د ملامتۍ پره واچوله او نه ترې چا د جگړې د زیان جبران وغوښت. هغوی د "جهاد" په لیکو کې ځان ته داسې استحکامات کړي وو چې هغه د دوی له ښکاره لاسپوڅو حکومتونو او پلویانو څخه هم وفادار وو او په زیاته گټه ورته تمام شول. روسانو پر افغانانو د دویمې سقاوی په بڼه یو بل ناورین او ناتار تحمیل کړ، چې په وړانۍ او ویجاړۍ کې لا تر هغه بل څو چنده زیات دی. روسان سره له دې چې د افغانستان د جگړې له امله په نړۍ کې له سیاسي او پوځي پلوه گوښه شوي، خو اوس یې هم افغانانو ته پام دی او د یو داسې دښمن په سترگو ورته گوري چې ټول شان او شوکت یې ورته له خاورو سره برابر کړی دی. روسانو د دغې عقدې غچ د خپلو څو تنو پټو او اوس د ښکاره لاسپوڅو په واسطه له افغانانو واخیست او لا یې اخلي. په دې اثر کې ځینې هغو ټکو او مسایلو ته اشاره شوې چې د دغه وروستي (۱۳۷۱-۱۳۷۵) پنځه کلن ناورین د رامنځه کېدو سبب شوي او هم د دې ناورین په څرنگوالي، د هغه په لویغاړو او له هغه څخه د را پیدا شویو زیانونو په اړه یو لړ مسائل او حقیقونه بیان شوي دي.

دا چې ولې دا اثر "دویمه سقاوی" ونومول شو، وجه یې دا ده چې د پېښو د تکرار ورتوالی سره زیات دی. دا نوم "دویمه سقاوی" په قصدي توگه د رباني او مسعود د ادارې لپاره نه دی. کارېدلی، بلکې هغوی په خپله هم په دې نوم افتخار کاوه، او ویارېدل پرې. کله چې یو څوک پر یوه خبره ویارې، نوروح او روان یې د هغې له مانا سره پوره اړخ لگوي. زموږ عام ولس او زیات روښنفکران هم د رباني - مسعود جنجالیزه واکمني د

(دويمې سقاوي) په مانا يادوي. خپله مسعود او رباني هم د حبيب الله کلکاني (بچه سقاو) د لارې لاروي دي او د هغه پر نامه وياړ کوي، نو ځکه مې د اکثريت له غوښتنې سره سم دې اثر ته "دويمه سقاوي" نوم غوره وباله.

که په دې اثر کې څه داسې حقيقتونه او ناويلې خبرې بيان شوي وي چې هغه زموږ د ولس د ذهن په روښانتيا او د خپل هېواد په وړاندې د هغو د وينبولو په برخه کې څه اغېز او گټه وکړي، نو دا به زما لپاره د خوښۍ سبب او لامل شي. ژوندی او سرلوری دې وي افغانستان، مړه او سپېره دې وي د هغه دښمنان.

په درنښت

سمسور افغان

لومړۍ سقاوی ته یو لنډ نظر

کله چې انگرېزانو لسه افغانانو څخه په دریو سترو جنگونو کې د ماتې مزه وڅکله او نړیوال پرستیژ او حیثیت یې کمزوری او پیکه شو، نو له افغانانو نه د یو ډول غچ اخیستلو په لټه کې شول. په افغانستان کې هغو د لاسوهنې او کور ورانۍ بڼه پخه تجربه لرله. پر ۱۹۱۹ کال چې انگرېزانو په رسمي ډول په نړیواله کچه خپله ماتې ومنله او د افغانانو بری یې تصدیق کړ، نو په افغانستان کې د یو نوي، ښکلي او ښېرازه تمدن د زرغونېدو او ټوکېدو هیلي پیدا شوې، په نړیواله کچه د افغانستان نوم او نښان څرگند شو، په ټوله نړۍ کې زموږ هېواد د یو ځانگړي حیثیت، ویاړ او پرتم خاوند شو. افغانستان په ډېرې چټکۍ سره د تمدن او پرمختګ په لور ګامونه واخیستل.

انگرېزانو سره له دې چې په رسمي ډول د افغانانو سیاسي خپلواکي او خپله ماتې منلې وه، خو بیا یې هم له لاسوهنو څخه لاس نه اخیسته. دا ځل د یوې بلې تجربې د ازمېښت په لټه کې شول. دوی د دې کار لپاره دا وار داسې یو شخص وټاکه چې هم ساده او امیر و او هم یو لږکي قوم ته منسوب و، انگرېزانو دا تست کاوه چې د لږکیو د حکومت ظرفیت څومره دی، ایا دوی هم په راتلونکي کې د واک د یو کاندید او

فکتور په توګه مطرح کېدای شي او که نه؟
 د انګریزانو ګټې تضمینولای او پاللای شي او که نه؟ د حکومت کولو او د هېواد د کنترول ظرفیت یې څومره دی؟ په ټولنیز ثبات او بې ثباتۍ کې یې ونډه څومره ده؟ همدغو پوښتنو ته د ځواب موندلو، د یو نوي تمدن د پر شا تمبولو او په یوه بله بڼه له افغانانو څخه د غچ اخیستلو لپاره انګریزانو (حبیب الله کلکاني [بچه سقاو]) انتخاب کړ. په خپلو مرستو او د کورنۍ ارتجاع په ملتیا یې هغه د دې جوګه کړ چې لومړی ګر و ېر جوړ کړي او بیا نوی راتوکېدلی تمدن له سقوط سره مخامخ کړي.

"حبیب الله کلکانی د امین الله زوی پر ۱۸۹۰م کال زېږدلی دی" (۱). "هغه د شمالي د کلکانو د ډکو د کلي اوسېدونکی و، پلار یې څه مهال مالونه پول بیا یې سقاوي غوره کړه، غوښتل یې چې زوی یې څه درس مکتب ووايي، خو ویې نه وایه، له بدو او اوباشو هلکانو سره یې ناسته ولاړه شوه، په غلا، قماربازی وړ روږدی شو، پر ۱۹۲۶ کال په شاهي پوځ کې عسکر شو او د یوه عادي عسکر په توګه یې دنده سرته رسول، یو ځل یې د لسو ورځو لپاره رخصت واخیست او کور ته لاړ، له ځان سره یې سرکاري وسله هم په پټه یوړه، کله چې له کابل څخه ننه میلۀ لرې د حاجي کلا کوتل ته ورسېد، درې غله په لار کې پرې راپورته شول، [د چا خبره پر غله، غله پېښ شول] له هغوی سره یې مقابله وکړه او یو غل یې وواژه، کله چې له رخصتۍ وروسته بېرته کابل ته راغی، نو بیا په پټه د وسلې په وړلو او د غله د وژلو په تور تر پوښتنې لاندې راغی، له پینځو میاشتو سزا وروسته خوشې شو، او پېښور ته راوتښتېد، د قصه خوانۍ په بازار کې یې له محمد صدیق بوت خرڅونکي سره مزدوري کوله. پر ۱۹۲۷ کال یې له سماوارچي سره کار کاوه، د ۱۹۲۷ کال د دسمبر پر شلمه ده ته له کابل څخه راغی، په پرده او بدله خبره خپلې سیمې ته ورسېد او په ډاډه مارۍ یې پیل وکړ." (۲)

ځینې نورو څېړونکیو د هغه په باب ویلي چې هغه یو ډېر کورمغزه وګړی و، د حافظې ځواک یې نه درلود، ځکه خو یې "په دریو

کلونو کې له څو ملایانو څخه د بغدادی قاعده هم زده نه کړای شوه، کله چې یې پلار د هغه له زده کړې څخه بیخي مایوسه شو، نو هغه یې له ملک محسن خان کلکاني سره چې د کلکانو یو غټ خان و، مزدور کړ، خو له یو څه ځنډ وروسته یې دا کار هم پرېښود او د سیمې د داړه مارانو له ډلې سره یو ځای شو، وروسته یې د افغانستان په ځینو نورو سیمو کې هم په چور او چپاول لاس پورې کړ، کله چې پوه شو نور نو د خلکو حوصله تنگه ده، او دولت د ده نیولو په هڅه کې دی، پر ۱۹۲۶ کې له محمد اعظم خان سره د افغانستان خاوره پرېښوده او د پښتونستان پولې ته داخل شو، څو میاشتې یې هلته چور و چپاول وکړ او د غلا بازار یې گرم کړ، وروسته د ده او د ده د صمیمي ملگري محمد اعظم خان تر منځ مخالفت پیدا شو، د سقاو زوی پېښور ته راغی او دلته له محمد صدیق بوت خرڅوونکي سره مزدور شو. څرنګه چې د غلا په وجه دی دلته هم تر څارنې لاندې و، نو د محمد اعظم خان بهتون او خپګان ده ته ډېر ګران تمامېدل، نو ځکه خو پاړه چنار ته لاړ او هلته له هغه سره پخلا شو." (۳)

ځینې کتونکي او څېړونکي په دې نظر دي چې د سقاو زوی په پېښور کې د اوسېدو په وخت کې "د برتانیې له استخباراتو سره تماسونه لرل، مثلاً پر ۱۹۲۶ م (۱۳۰۵ ل) کې یې په پېښور کې د سرحدونو د پولیسو له رئیس پیراون سره اوږدې لیدنې کتنې لرلې. ځینې نور څېړونکي نظر څرګندوي چې د کابل د اشغال په لومړیو هڅو کې د سقاویانو د فعالیت په ساحو کې برتانوي استازي هم موجود وو او د سقاو زوی د برتانیې له نماینده ام فرنیس سره شخصي تماسونه درلودل." (۴)

میر غلام محمد غبار لیکي: "بعد از آنکه در ماورای خط دیورند به دزدی در پاړه چنار متهم و محکوم به یازده سال حبس گردید، دفعتاً بطور مرموز رها شد و به افغانستان برگشت."

کله چې افغانستان ته را وستول شو، نو د شمالي د کوهدامن په سیمه کې یې نور غله او داړه ماران هم پر ځان را ټول کړل، د لارې په شکولو، لوټ او تالان یې لاس پورې کړ، له خپلو غلو سره د مرکزي دولت

په وړاندې ودرېد، کورنۍ ارتجاع، ځينې تنگنظره روحانيون او انگليسي استخبارات ټوله سره يو ځای شول او د کابل د نيولو پلان يې جوړ کړ. د ۱۹۲۸ کال په نوامبر (۱۳۰۷ ل کال د عقرب په پای) کې يې د کابل او هېواد د شمال ولايتونو لاره قطع کړه، د ۱۳۰۷ ل کال د ليندۍ پر ۲۲ مه يې دسرای خواجه سيمه ييز حکومت ته منځه يوړ، حبیب الله کلکاني د ۱۹۲۸ کال د دسمبر پر ۱۳ مه (۱۳۰۷ ليندۍ) د بريد لپاره د کابل شمال ته راغی او د خيرخانې له کوتل نه را واوښت او په شهر آراء کې ودرول شو. د ۱۹۲۹ ل کال د جنورۍ پر ۱۳ مه غازي امان الله خان له سلطنت نه خپله خلع اعلان کړه او د جنورۍ پر ۱۵ مه سردار عنايت الله خان په داسې حال کې چې د سقاو زوی د ده کېښک سيمه نيولې وه او کابل يې محاصره کړی و، د پادشاهۍ اعلان وکړ، د جنورۍ پر ۱۷ بهرته خلع او واک د سقاو زوی ته ورسېد، د جنوري پر ۱۸ مه د مازيگر ۵ بجې (۱۳۰۷ هـ ش د مرغومي ۲۸) د سقاو زوی هم ارگ ته راغی او د گلخانې په ماڼۍ کې کېناست او په دې ترتيب د افغانستان د تاريخ يوه توره دوره پيل شوه.

د سقاو زوی د واکمنۍ پر مهال

غلام محمد غبار په دې اړه ليكي: "شخص حبيب الله طبعاً از اداره يك کشور ني از اداره حسايى يك قريه هم عاجز بود."*

"اينها چون از عصر و حتى محيط كابل عقب مانده افتاده تر بودند، و هر جا سړى مى يافتند در صدد بريدن ان مى شدند، تا دريك عرصه در شده هيچ سړى باقى نماند و آنها به تنهائى سر افرازند، پس به شمشير و زنجير و اعدام تكيه مى كردند."

"انقراض سلطنت شان امان الله با استقرار حكومت اغتشاشى بچه سقاو توام بود، و اين واقعه در افغانستان به حيث يك "فاجعه" تلقى گرديد، مخصوصاً در بين طبقه روشنفكر. وحدت ملي افغانستان به واسطه توليد نفاق عمومى بنامهائى پشتون و تاجك هزاره و ازبك، سنى و شيعه و امثال ان برهم خواهد خورد، و بالاخره فضائى ديگر و قشر ديگر ايجاد خواهد گرديد كه با منافع و مصالح مردم افغانستان ارتباط نداشته و بساز ديگران خواهد رقصيد." (ه)

د سقاو زوى په واكمنۍ سره په ټول هېواد كې يوه سراسري انارشي رامنځته شوه، نوى را ټوكېدلى تمدن په شا وتمبول شو، د خلكو عزت، حيا، سر او مال په خطر كې شو، پوهې او كلتور او د پرمختگ دروازې وتړل شوې، ان تر دې چې بچه سقاو لومړى كار چې وكړ دا و چې: "په خپله كابينه كې يې د معارف او عدليې وزارت ته ځاى ور نه كړ." (٦) نو هغه حكومت چې نه پكې عدل وي او نه هم د علم ډيوه، سړى خپله اټكل كولای شي چې هغه به خومره دجهل، تيارو او فساد سرچينه وي. سردار فيض محمد خان زكريا وايي: "من شخصاً بچه سقاو را از نقطه نظر اينكه پسر يگنفر سقاو بود انتقاد نمى كنيم (باشد متاع نيكواز هر دكان كه باشد) ليكن اعمال بچه سقاو، ظلم و ستمگارى بچه سقاو، جهالت و وحشت بچه سقاو را ننگ و عار بشريت ميدانم و در عصر بيستم سلطه جهل و وحشت در افغانستان يك حادثه بس ناگوار و انفعال انگيز است." (٧)

مارشال شاه ولي خان وايي: "اگر اين شورش دوام ميكرد، شيرازه

وحدت کشور بهم می خورد." (۸) خُکّه خود هېواد غازيان د جهل او تيارو د واکمنۍ د له منځه وړلو لپاره خپل ملي مسووليت او رسالت ته متوجه شول او د هغو د راپرځولو په لټه کې شول. سپه سالار غازي محمد نادر خان د دغو غازيانو او هېوادپالو سرلښکر و چې دا اناراضي او سراسري گډوډي يې و نه شوه زغملی نو خُکّه يې د هغې را پرځولو ته ودانگل، غازي محمد نادر خان په هغه وخت کې د دې سقاوي انارشۍ په باب وايي: "اگر اين حالت دوام کند، مملکت ويران، اوضاع خطرناک و استقلال که با قرباني های متوالی بدست آمده از دست خواهد رفت، انگه زندگي برای ما چه معنی خواهد داشت؟" (۹)

د سقاو زوی تر واکمنۍ وروسته

محمد نادر خان او نورو افغان مشرانو او غازيانو دغه د جهالت، وحشت واکمني د افغانستان او زموږ د خلکو لپاره يوه خطرناکه ناروغي وبلله چې هم يې د هېواد ژوند تهديد او وه د ولس ژوند، نو ملي لښکر

یې را ټول کړ. سره له دې چې په دې وخت کې د ده د کورنۍ ځینې غړي له سقاو زوی سره اسیران وو او د محمد نادر خان د مبارزې له کبله ورته هره شېبه د مرګ خطر و او د سقاو زوی به همدا اخطارونه ورکول "من از سلطنت دست نمی بردارم، ملتفت باشید که اگر بکابل نیاید و امر مرا نشنود عایله شما تاکنون در کمال احترام میباشد امر میدهم که بصورت بسیار فجیع کشته شوند". (۱۰) خو غازي محمد نادر خان د دې خبرو او اخطارونو پروا و نه کړه، ځای پر ځای یې سقاویانو ته ماتې ورکړه.

د ۱۹۲۹ کال د اکتوبر پر ۱۵مه غازي محمد نادر خان د ارګ سلامخانې ماڼۍ ته ورسېد، د سقاو زوی (۹) میاشتني واکمني یې ختمه کړه. هغه او د هغه ځینې نږدې یاران یې په دار وځړول او افغانستان یې له دې ناروغۍ څخه وژغوره.

د سقاو زوی او د هغه څو تنه ملګري د دار وځړولو پر وخت

مخونه:

- ۱- دوكتور خليل اله و داد بارش، امير حبيب الله كلكاني مردی در حريق تاريخ، پېښور، ۱۳۷۷ل كال، ۶۶ مخ او نور بېلا بېل مخونه.
- ۲- كابلې والا، د مولانا محمد صادق حسين صادق صديق اثر، د پوهندوی عبدالخالق رشيد تبصره، هيله مجله، ۱۳۷۶ل كال، ۶مه گڼه، ۱۱۰ مخ.
- ۳- مولانا اغا رفيق بلند شهرى، رویداد های بغاوت افغانستان، مترجم آراكوزياوال، كراچى، ۱۳۷۴ كال، ۴ مخ، ۶ مخ.
- ۴- تاريخ معاصر افغانستان، از استرداد استقلال تا انقلاب ثور، كابل، ۶۶ مخ.
- ۵- مير غلام محمد غبار، افغانستان در مسير تاريخ، ۱۳۴۶ل كال، كابل، بېلا بېل مخونه.
- ۶- دوكتور خليل الله و داد بارش، هماغه اثر، ۱۱۶ مخ.
- ۷- مارشال شاه ولي خان، ياداشت های من، كابل، د سردار فيض محمد خان زكريا سريزه. ج مخ.
- ۸- مارشال شاه ولي خان، پورتنی اخځ، ۲ مخ.
- ۹- سپه سالار محمد نادر خان، // // ۳۹ مخ.
- ۱۰- حبيب الله كلكاني (بچه سقاو) // // ۴۷ مخ.

په حاکمیت کې محکومیت

له کلونو راهیسې او په تېره بیا په دې تېرو دوه درې لسیزو کې ډېر ځله دا خبرې اورېدل شوي، تحریک شوي او یا په شعوري او ناشعوري ډول ورته لمن وهل شوې چې گنې "له سوونو کلونو راهیسې پښتنو پر افغانستان حکومت کړی، ټول "حاکمیت" د دوی و او واړه قومونه او لږکي ترې محروم وو.؟! "

ظاهراً خودا خبره د ځینو ذهن تېرايستلای شي ځکه چې د پښت (نسل) له پلوه له لوی احمدشاه بابا څخه رانیولې بیا تر اوسه پورې د بچه سقاو، ببرک کارمل او برهان الدین رباني له نیمواکو او ترینګلو حکومتونو پرته چې کارمل یې کشمیری او دوه نور یې تاجیکان دي، بل چا حکومت نه دی کړی، خو که لږ څیر شو خبره داسې نه ده. په حقیقت کې په یوه وخت کې دوو متوازي حکومتونو د یوه حکومت په نوم حکومت کړی. یو حکومت هغه و چې سیاسي، دفاعي، ټولنیزې او نورې چارې یې سرته رسولې او ظاهراً اکثره پښتانه یې په حساسو پوستونو کې مقرر وو. بل دفتري او ژبنی حکومت و چې هغه ټولې چارې یې په دفتري قلمرو کې شاملولې، د کتابت او نورې چارې یې سمبالولې. په دویم حکومت کې پښتانه هم وو تاجیکان هم، قزلباشان او نور واړه قومونه هم، خو که هر

څوك وو هغو ټولو دفتري چارې په فارسي ژبې سرته رسولې. له عملي پلوه دا حكومت د فارسي ژبو په لاس کې و، دا چې د پښت له پلوه هر چا په دې حكومت کې كار كړی دی او يا يې كاوه كه هر څوك وو خو څرنگه چې ټول د فارسي ژبې د پرمختگ او حاكميت سبب كېدل، عملاً فارسيوآنان يا فارسي ژبې گڼل كېدای شي. له همدې كبله زياتو فارسي ژبو ورو ورو دربارونو ته مخه وكړه او له ډېرو هغو ستونزو څخه څه ناڅه بېغمه شول چې د هېواد لوی اكثریت ورسره مخ و.

په دې کې شك نه شته چې ځينې وختونه به ځينو شاهانو او دربارونو پښتو ژبې او پښتني فرهنگ ته هم څه ناڅه پاملرنه كړې وي لكه شاه حسين هوتك، امير شېرعلي خان، امير عبدالرحمن خان، غازي امان الله خان او غازي محمد نادرخان خو هېڅكله هم د اغېزو دربارونو له خوا د فارسي ژبې له حاكميت او هغې ته له پاملرنې سره پرتله كېدای نه شي. د ساري په توگه "امير شېرعلي خان د يوه فرمان په ترڅ کې عسكري چارې، اصولنامې، نومونه او نور له انگرېزي څخه په پښتو كړل" (۱) چې تر ننه پورې دوام لري، خو له احمدشاه بابا څخه وروسته په دې دومره كلونو او واكمنۍ کې هېچا هم داسې دربار ونه ليد چې د فارسي په شان دې بشپړ پښتو وي.

همدغې فرهنگي او ژبنۍ جفا، ښكېلاك او زېښناك له پښتنو شاهانو او واكمنو څخه د پښتنو د ابدې گيلې او خواشينۍ يو ناسور زخم او ټپ پرې ايښی دی. دغه كار په افغانستان کې د يو واحد ملت د جوړونې په برخه کې هم يو لږ ستونزې راولاړې كړې دي.

د همدغو واكمنو ډېرې عمل په پايله کې پښتو ژبه او پښتانه له دربار او دفتري چارو څخه لرې كړای شول او فارسي ژبو يې ځای ونيو. دې عمليې ډېر كلونه دوام وكړ او داسې وخت هم راوړسېد چې د محمدگل خان بابا په خبره له درباره د پښتو "مرستون" (قبرستان) جوړ شو. په دې مانا چې پښتون به په دريم نسل له معنوي (ژبنې) پلوه ختم شو. هر پښتون به چې په دربار کې كوم غټ مقام ونيو نو په خپله خو به يې پښتو زده وه خو

د ليکلو امکانات يې نه وه، خو بيا به يې هم څه ناڅه د وينا خپلمنځي ژبه وه. د هغه زوی به چې رالوی شو نو د هغه به گوډه ماته پښتو زده وه، په دې ډول به پښتو له ليکه په بشپړ او له وينا نه په نيمه ډول ولوېده او کله چې به د هغه د زوی زوی (لمسی) رالوی شو نو هغه به په بشپړ ډول فارسي ژبي شو او په دې ډول به پښتو هم له وينا او هم له ليک څخه ولوېده. اکاډميسين پوهاند عبدالشکور رشاد د يو يادښت په ترڅ کې د دې ډول اشخاصو يو څو بېلگې وړاندې کوي وايي "متين خان اندر راته وويل: يو وخت زه د کابل په چهاردهي که جبارخان کلا ته ولاړم چې له رئيس تميز عبدالرب خان اندر سره ووينم، کلا ته نژدې د ده زوی په مخه راغی، د پلار پوښتنه مې ځنې وکړه، ده راته وويل: "او کتی قومایش درمهمان خانه شسته" تاسې وگورئ د پلار قوميان د ده قوميان نه شول، ځکه چې هغه په پښتو خبرې کوي، دی پارسي وايي او په پښتو نه پوهېږي، ياني نه يې وايي. ده دريشي اغوستې ده او هغو خپل پښتني کالي - هغو پگړۍ تړلي دي او دی لوڅ سر دی."

پوهاند رشاد زياتوي: "يو وخت زه په لېننگراد کې وم، د ختيځ پېژندنې له پوهنځي څخه تليفون زاته وشو: ((يو ډاکټر د عالي تحصيلاتو په نيامت له افغانستان (کابل) څخه دغه اوس رارسېدلی او ستا په لټه کې دی)) ما چې په تليفون کې له نوي مېلمه سره خبرې وکړلې و مې نه پېژانده خو د وطندارۍ په خاطر مې ورته وويل: "دغه دی دستي دررسېږم زما لاره څاره" زه چې پوهنځي ته ورغلم له نوي راغلي وطندار مېلمه سره مې روغېر وکړ، اب شي ژيت (ليلي) ته مې بوته، ځای مې ورونيوه بڼاغلي ډاکټر... چې خدای پاماني راسره کوله، تر کور وداني وروسته يې دا هم راته وويل: "مادرکلان مه نورزايي بود" (۲) دغه راز په سلگونو او زرگونو بېلگې شته. د پښتو ژبې يو وتلي ليکوال او څېړونکي (پريشان خټک) يوه ورځ په پېښور کې د احمدشاه بابا په ياد د جوړ شوي سيمينار په ترڅ کې د پښتنو پورتني نيمگړتيا او د نورو ژبني ښکېلاک ته اشاره وکړه او ويي ويل: "دا پښتون پر دريم نسل ختم دی، ميرويس نيکه، شاه محمود هوتک

او په شاه اشرف ختمه شوه، احمدشاه بابا، تیمورشاه او په شاه زمان ختمه شوه. عبدالرحمن خان، حبیب الله خان او په امان الله خان ختمه شوه. نادرخان، ظاهرخان او په داودخان ختمه شوه. د ده په نظر د دې خبرې خبرنه پکار ده چې ولې پښتون په دریم نسل ختمېږي؟ دا رنځ په دې دوه دوڼیم سوو کلونو کې روان دی، په همدې بهیر کې پښتانه فارسي ژبي کېږي. دا ناروغي هغه وخت لا پسې زیاتېږي چې تیمورشاه مرکز له کندهاره کابل ته رالېږدوي او دلته قزلباشان او نور فارسي ژبي د هغه پر شاوخوا راټولېږي او دفتري چارې پرمخ وړي. دا لړۍ همداسې په لږ او ډېر زور سره تردې نژدې لسیزو راورسېدلې بیا به هر پښتون په کابل کې په درېیم نسل ختمېده، نو ځکه خو وزیر محمدگل خان مومند بابا کابل ته د "پښتنو مرستون" نوم ورکړي.

د دې ژبنۍ غمیزې په بهیر کې یو شمېر پښتانه هم فارسیوانان شول او ځینو نورو نافرسي ژبو وړو قومونو هم خپله ژبه هېره او فارسي ته مخه کړه. دغه راز د تزار له ناتار او د روسیې (اکتوبر) انقلاب له بري وروسته له مرکزي اسیا څخه یو زیات شمېر خلکو افغانستان ته پناه راوړه او د فارسي ژبو د شمېر په زیاتوالي کې یې برخه واخیسته. څرنگه چې دربار او دفتري چارې دوی خپل حق گانه نو هر چا ان که واکمنو هم د پښتو ژبې د رسمي کولو او یا دفتري کولو هڅه کوله دوی پرې د نشنلیست، ژبپال او فاشیست ټاټې لگولې.

د پښتو پر ځای په فارسي ژبه تعلیم او تحصیلي بهیر هم د ډېرو پښتنو ژبه پرې کړه او د فارسي ژبو په لیکه کې یې ودرول. "یو الماني څېړنکي په خپله یوه اوسنۍ څېړنه کې څرگنده کړې ده چې په افغانستان کې د لوړو تحصیلاتو احصائیه بنسټي چې تاجکيان ۳۹% ونډه لري او پښتانه چې د نفوسو له مخې ۵۰% دي په دویم ردیف کې راځي، یانې په لوړو تحصیلاتو کې د دوی برخه ۳۳% ده. دغه څېړونکي وايي چې که ژبه په نظر کې ونیسو، نو دا توپیر افراطي بڼه غوره کوي. په هرو شپېتو پښتنو کې چې د لوړو تحصیلاتو خاوندان دي، څلوېښت یې له پښتو ژبې سره

اښايي نه لري. ۱۴% د عالي تحصيلاتو خاوندان نورو قومونو ته منسوب دي او ۱۴% نور يې له ساداتو سره تعلق لري. دا علمي څېړنه ښيي چې پښتو په افغانستان کې مطلق حاکميت نه درلود، بلکې په اقتدار او بيروکراسۍ کې يې له نورو څخه ونډه کمه وه. دا ټولو ته معلومه ده چې د اقتدار هغه خاوندان چې پښتنو ته منسوبېدل، د ژبې او فرهنگ له مخې يې له پښتنو سره فاصله څرگنده وه. بايد ووايو په هره ټولنه کې بيروکراسي د يو جلا قشر په شکل تبارز کوي. که هغه د يو ملي يا واقعي اسلامي دولت ماشين وچلوي خيرې ټولنو ته رسېږي او که د مستبدو حکومتونو په لاس کې ولوېږي نو د يو ملت د افرادو د مشکلاتو بار درنوي. (۳)

د دغه ژبني ښکېلاک په بهير کې ځينې پښتانه فارسيوانان شول. د استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په وينا "د ملگرو ملتو د يو رقم له مخې په افغانستان کې په سلو کې لس پښتانه فارسيوانان شوي دي." ځينو خپلواکو او مستقلو څېړنو هم د ملگرو ملتونو دا احصائيه واقعيت ته نژدې گڼلې ده. په پېښور کې د "واک فونډېشن د افغانستان لپاره" يوه سروې چې د شپږو کلونو په موده کې يې کړې ده ښيي چې د افغانستان په ټول نفوس کې له ۶۲،۷۳ فيصدو پښتنو څخه ۵۵ فيصدو خپله ژبه ساتلې او ۷،۷۳ فيصده پښتانه فارسيوانان شوي دي، چې دا د هېواد د ټول نفوس په سلو کې ۸،۷ فيصده په شاوخوا کې نفوس جوړوي، يانې د پښتنو په سلو کې ۱۲،۷ فارسي او په سلو کې ۸۷،۳ پښتو وايي. دا ستم يوازې پر پښتنو نه دی شوی، بلکې پرنورو لږکيو قومونو هم شوی. "د واک فونډېشن د افغانستان لپاره" د خپلې سروې په ترڅ کې د افغانستان د قومي او ژبني جوړښت څرنگوالی په دې ډول په گوته کوي:

گڼه	قومونه	دختي په نسبت د قومونو فيصدي	دژبې په نسبت د قومونو فيصدي
۱	پښتون	۶۲،۷۳	۵۵
۲	تاجک	۱۲،۳۸	۳۳

۳	هزاره	۹،۰۰	۰،۰۰
۴	اړيك	۶۱۰	۵،۸۰
۵	ترکمن	۲،۶۹	۱،۴
۶	ایماق	۲،۶۸	۰

(۴)

په دې ډول د ژبې پر بنسټ دې جوړ شوي تشکل د دولتونو حساس پوستونه اشغال کړل او بیا یو وخت داسې هم راغی چې نور یې د "اقلیتونو د حقوقو" په نوم بیرغونه ورپول او خان ته یې د حکومت د جوړېدو غوښتنې پیل کړې، دا خبرې یې هم له خولو څخه راووتې چې "پښتنو پر افغانستان دوه نیم سوه کاله حکومت کړی او نور نو زموږ (اقلیتونو) نوبت دی." په همدې نیت یې خونړي جنگونه پیل کړل او په اصطلاح د اقلیتونو د حقوقو (!) خبره یې د هر چا تر غوږونو ورسوله، خو د هغه ژبني نري رنځ خبره د هېچا له خولو وانه وربدل شوه چې په مرموز او تدریجي ډول یې د پښتون قام هویت او پیژندنه تحدیدوله. په هر ځای او د هر چا په خولو د هغه د حاکمیت خبرې تاوېدې خو د محکومیت خبره یې هېچا هم ونه کړه.

اخځونه:

- (۱) پوهنوال ډاکټر زبورالدین زبور، د پښتو معاصر ادبیات، کابل پوهنتون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګه.
- (۲) د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لټونه، محمد اسماعیل یون، ۱۳۷۳ل کال، پېښور چاپ، ۳۶-۳۷ مخونه، د پوهاند رشاد یادښت.
- (۳) عبد الجلیل وجدی، افغانستان د لویې لویې سټیج، د آزاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۶ل کال، ۱۰۰-۱۰۱ مخونه.
- (۴) د افغانستان قومي جوړښت، واک فونډېشن د افغانستان لپاره، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، ۱۳۷۷ل کال، پېښور، ۴ مخ.

اقلیت د اکثریت په رول کې!؟

کله چې په افغانستان کې "د پښتنو په حاکمیت" کې د پښتو ژبې پر ځای فارسي ژبې پرمختګ او بډاینه ومونده نو په اساسي مانا د دولت رګونه هم د دغې ژبې ویونکو لاسته ورغلل او دا یې د ژبې د حاکمیت په وجه او پلمه دومره محکم کړل چې بیا یې نو نور دربار او دفتر خپل مال ګاڼه. دې حالت په پټه له ډېرې پخوا دوام درلود، خو کله چې د اعلیحضرت محمد ظاهر خان د وخت لومړي اساسي قانون کې د ژبې مساله مطرح شوه او د افغانستان د اکثریت خلکو هیله دا وه چې نور نو باید د خپل هېواد د اکثریت او ملي ژبې خبره مطرح شي دا مساله یو ځل بیا له پردې راووته او ځینو لنډ فکرو په ښکاره ډول د پښتو ژبې مخالفت وکړ.

سره له دې چې د دنیا په هېڅ ملک کې د زیات وخت لپاره څوک د دې بېلګه نه شي پیدا کولی چې د اقلیت ژبه دې رسمي او دفتري وي، خو پر پښتنو باندې له سوونو کلونو راهیسې د دې ژبني ظلم ژرندې ګرځېدلې دي. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د وخت اساسي قانون کې له پښتو ژبې سره د (ملي) کلمه هم یو ځای شوه او تر یوه ټاکلي وخت

پورې پښتو د دفتر ژبه پاتې شوه خو دې حالت بيا هم د ځينو کورنيو او بهرنيو توطؤ له امله دوام و نه موند او بېرته فارسي ژبه دربار او دفتر ته رادننه کړای شوه بيا نو له هغه راهيسې په وقفه يي توگه ځينې وختونه پښتو ژبې ته پام را اړول شوی او بيا له نظره غورځول شوې ده.

په دې توگه دربار او حکومت د هغه چا په لاس کې کېوتل چې د هغو ژبه دفتري وه. په دې کې شک نه شته چې د قوم، ختمې، پښت او يا د تذکرې له مخې به ځينې داسې پښتانه هم وو چې د وخت د حکومت په حساسو او يا هم په لومړيو پوستونو کې مقرر وو، خو دا ټولو ته څرگنده ده چې د هغو د اکثريت نه پښتو زده وه او نه يې پښتو ژبې ته پام کاوه. له دې څخه دا څرگندېږي چې اصلاً حکومت، خصوصاً فرهنگي او ژبني حکومت بل چا کاوه او د پردې پر مخ بل څوک و. يو وخت نو بيا داسې هم راغی چې د ژبې پر بنسټ همدې تشکل د پښتو د اکثريت واقعيت او حقيقت دروغ وگاڼه. په اخبارونو، رسمي او نارسمي غونډو کې يې د پښتو ژبې - او د پښتنو د تاريخ د تحريف او ړنگونې هڅې پيل کړې او دا خبرې يې له خولو را ووتې چې نور نو زموږ نوبت دی، ځانونه يې د اکثريت په رول کې ودرول، د غلطو احصايو او ارقامونو په خپرولو يې پيل وکړ. د دې هڅو او عملونو په نتيجه کې د توطؤ او سازشونو له لارې ښاغلی احمد شاه مسعود او ښاغلی رباني د "اسلامي دولت" (!) په نوم د يوې جنجاليزې او طاعونيزې ادارې د مشرانو په توگه کابل ته راننوتل او ښځه په ښځه يې د "اقلیتونو د حقوقو" او د "اقلیتونو د حکومت" انگازې پورته کړې. کله چې دوی د کابل د ترينگلې نيمواکې واکمنۍ پر گدۍ کېنول شول، نو بيا يې د غلطو احصايو له لارې ځان اکثريت ته قريب کړ، دولتي او سياسي چارو پر مخ بيول يې خپل طبيعي حق (!) وگاڼه.

کارمل: پېژندنه او د شخصیت شننه

هره ټولنه او ولس خائنه د ویاړونو، پرتمونو، نېکمرغیو، بدمرغیو، غمیزو او کړاوونو شپې او ورځې لري. دا پېښې او یادونه د ولس په ذهن کې انځور شوي وي او له یوه نسل څخه بل ته انتقالېږي. څرگنده خبره ده چې پېښې په خپل سر نه رامنځته کېږي. هغه اشخاص چې د ذهني، فکري، اخلاقي، ټولنیزو او نورو ښېګڼو له پلوه کمزوري وي او لویو کارونو ته لاس اچوي نو نتیجه یې ډېره کرغېړنه راوځي. دا ډول اشخاص د منفي کرکټرونو په توګه د ولس په ذهن کې ځای نیسي او ولس ته د ورارول شوي زیان او درد له کبله د هغو د سختې کرکې سبب ګرځي. زموږ د هېواد د معاصر تاریخ تر ټولو بدمرغه ورځ د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي شپږمه نېټه ده. د دې غمیزې مرکزي کرکټر بیرک کارمل و چې په نوموړې نېټه د شوروي اتحاد د "۸۶" (۱) زره کسيز پوځ په زور د کابل پر تخت کېنول شو.

"بیرک کارمل د جنرال محمد حسین خان زوی د بگرامي د کمريو اوسېدونکی و. د بیرک کارمل د نیکه محمد هاشم پلرونه هندوستانیان دي

چې له کشمیرنه پنجشیر ته راغلي دي. د بهرنیو چارو د پخواني وزیر عبدالوکیل نیکه د نوموړي پلار (محمد حسین) حربي ښوونځي کې شامل او وروسته یې خپله لور هم ورته ورکړه. ببرک کارمل د کابل پوهنتون له حقوقو پوهنځي څخه فارغ شوی او بیا یې د پلان په وزارت او ځینو نورو دولتي ارگانونو کې کار کړی دی. نوموړی د ۱۹۶۵ - ۱۳۴۳ کال د (خلکو دیموکراتیک ګوند) د لومړۍ کنگرې له غړو څخه و. وروسته یې د (پرچم) په نامه یوه بېله سیاسي ډله جوړه کړه. (۲)

ده د خپل سیاست ډیپل له کلونو څخه د شوروي اتحاد له سفارت سره لار درلوده په همدې وجه خو روسانو تر بل هر چا پر ده زیات باور درلود. دی د شوروي سفارت کارکوونکو ته دومره نژدې و چې د هغوی په ډېرو خصوصي غونډو او مېلمستیاوو کې هم د ګډون بلنه ورکول کېده. د (پلوشې) جریده په خپله یوه ګڼه کې د سردار محمد داودخان د وخت د کابینې د یوه غړي له خولې لیکي: "موږ په کابل کې د شوروي سفارت له خوا رسماً د ځینو خبرو لپاره نوموړي سفارت ته بلل شوي وو، کله چې سفارت ته وردننه شوو نو د سفارت کارکوونکو موږ ته هرکلی ووايه، دی (کارمل) هم لکه د سفارت د یوه غړي په توګه د هرکلي ویونکو په ډله کې ولاړ و." (۳)

جنرال اکساندر لیاخوفسکي په افغانستان کې جنگېدلی روسی جنرال په خپل کتاب (د افغانستان غمیزه او مېړانه) کې د ببرک کارمل په باب لیکي: (... هغه د کې، جی، بی سړی و. د خپلې (واکمنۍ) په وروستیو کلونو کې یې د شرابو څښل ډېر کړل. ان د کې، جی، بی مشر یوري اندروپوف چې د کارمل حامی او ملاتړ و په دې هکله هغه ته ډېر نصیحتونه وکړل خو ګټه یې ونه کړه. ورځ تر ورځې جوته ده چې کارمل په روغه لار د تګ وس نه لري خو بیا هم چا د هغه د ګوښه کولو تکل نه کاوه. ځکه چې ترشا یې کې، جی، بی ولاړه وه." (۴)

د کې، جی، بی په سازمان کې د غږیتوب خبره خپله کارمل هم نه ده پټه کړې. پر ۱۳۶۴ ل کال په کابل کې د کارمل د رژیم له خوا د (کې

جي بي سازمان) د تاسيس كاليزه نمانځل كېده. د هغه وخت د "دولت" د دولتي خدمتونو د لوی رياست (خاد) د سياسي چارو په رياست کې چې (عارف صخره) يې رئيس و، يوه ډېره لويه او ځانگړې غونډه جوړه شوې وه، کارمل تر غونډې دمخه (عارف صخره) ته په شفاهي او خصوصي خبرو کې په ډېر غرور او افتخار سره دا خبره وکړه. "من افتخار ميکنم که هر افغانستان اولين شخص بودم که عضویت پر افتخار اين سازمان نجات بخش را حاصل کرده بودم".

"جگړن ولاديمير کوزيچ کين چې په ايران کې د افغانستان په ارتباط د کې جي بي مامور و د ۱۹۸۲ کال د نومبر پر ۱۱ نېټه يې له بي بي سي سره د يوې مرکې په ترڅ کې دی (کارمل) د کې جي بي يو لوړ رتبه مامور وباله" (۵) د همدغو روابطو نتيجه وه چې دی په چکوسلواکيا کې د افغانستان له سفارت څخه په مخفي ډول مسکو ته بوتل شو.

د کې، جي، بي د جاسوسي ضد مشر تورنجنرال لوکين وايي: "کې، جي، بي کولای شول چې د ټولنو او افرادو په خصوصي او عمومي تاريخ کې دلون راولي او د کماندو داسې افراد يې په واک کې وو چې د شوروي له پولو د باندې هم په هر ډول تهاجمي او تروريستي عملياتو لاس پورې کړي چې له همدې قطعي نه يوه ډله چې په مستعار نامه (زينت) يادېدل، د سفارت د ساتنې په پلمه کابل ته ولېږل شوه او د جنرال ويکتور پاپوتين قوماندې ته ورکړل شوه." (۶)

جنرال لياخوفسکي هم په خپل کتاب (د افغان غميزه او مېړانه) کې قدرت ته د کارمل د رسېدو او د جدي د شپږمې نېټې په باب ليکي: "که څه هم افغانستان ته د شوروي لښکرو د منظمو فرقو د لېږلو لپاره د دسمبر ۲۵ (د مرغومي څلورمه نېټه) ټاکل شوې وه خو يو شمېر ضربتي ټولگي د امين د وژلو لپاره مخکې په شوروي سفارت کې ځای پر ځای شوي وو. د دسمبر ۲۵ نېټه د کابل د خواجه رواش په هوايي ډگر کې د افغانستان د وسلوال پوځ ټول روسي سلاکاران پټ جرگه شول، همدلته دوی ته امر وشو چې د افغانستان پوځ دې خنډ او د شوروي د لښکرو خلاف

د جنگېدو وړتيا دې ترې سلب شي.

د (تاج بېك) په غونډۍ كې د امين د استوگنځي د نيولو عملياتو ته د (شتورم ۳۳۳) مستعار نوم وركړ شو او مشري يې د كې، جي، بي د افسر بايارينوف پر غاړه وه. د همدې مقصد لپاره بگرام نه د جگړن خال بايف په مشرۍ او شوروي مسلمانو وگړو نه جوړ په اصطلاح (مسلمان كنډك) هم په دارالامان واټ كې ځاى پر ځاى شو. د عملياتو وخت د جدي د شپږمې نېټې د شپې لس بجې ټاكل شوى و. خو وروسته د شپې نهو او په پاى كې د ماښام اوه نيمو بجو ته رالڼد كړاى شو)) د ليكوال په عقيدة د دې تغير علت دا و چې امين د كې، جي، بي د نقشې خلاف په زهرو مړ نه شو او په كار وه چې بې ځنډه د عسكرو په زور له منځه يوړل شي. لياخوسفكي ليكي چې "افغاني عسكرو سخت مقاومت وكړ او سره له دې چې درندې وسلې يې (مشاورينو) له كاره غورځولې وې ترپايه د شورويانو خلاف وځنگېدل. حفيظ الله امين د خپلو دوو صغيرو زامنو او نورو خپلوانو سره يو ځاى ووژل شول. د دوى مړي د تاج بېك غونډۍ ته څېرمه په كنډو كې تر خاورو لاندې كړاى شول." (۷)

تورن جنرال لوكين وايي: "د مرغومي په پينځمه نېټه د كې، جي، بي له مشر اندروپوف سره ناست وم چې له كابل نه د كې، جي، بي نماينده د امين د وژلو او د عملياتو د برياليتوب خبر وركړ. اندروپوف احساساتي شو او وې ويل چې كارمل ژر پيدا او د بيانېې متن ورته جوړ كړئ!" (۸)

"بيا له تاشكند راډيو نه د حفيظ الله امين د وژلو اعلان له يو اشنا ستوني نه راووت او دا اعلان د مفصلې وينا په ترڅ كې د هغه له خوا د تاشكند د راډيو په څپو كې څو ځلي تكرار شو، چې وروسته يې خپلې غلطۍ ته پام شو، كابل راډيو يې قطع او خپله خپرونه يې د كابل راډيو په نامه كړله." (۹) كله چې كارمل د امين له مرگ نه پوره ډاډمن شو نو د كې، جي، بي، له مېلمستون نه هم خپلو تېنټېدلو ملگرو سره بېرته كابل ته راوستل شو او پر تخت كېنول شو. برژنيف او روسي مشرانو ده ته د يو تلگرام په ترڅ كې د برياليتوب مباركې وركړه. (۱۰)

د افغانستان ځلك د دموكراتيك كوند د مركزي كميټې عمومي منشي . د افغانستان د
دوگړي تيك جمهوريت د اتلاي شورې رئيس او صدراعظم بېرك كار مل د شوروي اتحاد
د كهنه ناست كوند په سپړوښته كنگره كې د وينا كو لو په وخت كې .

د ټن سغزاني بېرك كار مل د پست
شده يې كنگره حزب كهو نېست اتحاد شوروي
رقيق كرامې ليو نيد ايليچ بريژنف !
روا و دوستان عزيز !
از همه اولتر اجازه د هيد تا بهنامېست
دو نېكه از هيات ناياند مې حزب ما براي
ترسكت در كنگره حزب پر افتخار لټين كير
مهل آمده است از صميم قلب ا بېس از
سياستزاري ناييم
رفقا و دوستان عزيز !
ما حامل صهيانه ترين و پر شور ترين
شادمانېا و سلام ها ، احساسات پساك ،
دوستي و احترام عميق كميته مركزي حزب
د دموكراتيك خلق افغانستان ، تمام اعضا
حزب و زحمتكشان افغانستان بشما و از
طريق شما به تمام كمو نستي ي شوروي
و به هه خلق كير کشور شما را هميتيم .

کله چې کارمل د کابل پر تخت کېنول شو بیا نو ده په زغرده د شوروي پر دوستۍ او اړیکو ویاړ کاوه، ان دا چې د یوه محفل په ترڅ کې یې د گرمو احساساتو په وجه خپل هر څه په ډاگه کړل. نوموړی د روسپالنې په مینه کې دومره ډوب و چې ان د خپل زوی نوم یې (واستوک) ایښی و او د شوروي اتحاد دوستي یې تلپاتې او خلل نه منونکې بلله.

سره له دې چې ده د جدي انټې پېښه (د انقلاب نوی بشپړتیایي پړاو باله) خو د دې پړاو په بري کې یې د شوروي له رول څخه په خپله پرده اوچته کړه، دی وایي: "هرگاه کمکهای بی شایبه و برادرانه اتحاد شوروی سوسیالیستی نمیبود انقلاب پیروزمند ثور وارد مرحله نوین خود نمیگشت و امروز نه تنها در افغانستان بلکه در منطقه يك فاجعه عظیم تاریخ رخ میداد." (۱۱)

نوموړي د گران هېواد د ویاړونو، پرمونو او رمزونو د ماضي پانې نه وې لوستلې، د هېواد ژوند، بقا او پایښت یې په "ستر شوروي اتحاد" پورې تړلې گڼل. په سلگونو ځله به یې په رسمي او خصوصي غونډو کې دا خبرې تکرارولې "که د شوروي اتحاد د محدودو قواوو شته والی نه وای نو زموږ هېواد به د امپریالیزم خولې ته لوېدلی وای." (۱۲)

"درحالی که استقلال ملی کشور ما را خطر جدی ناشی از تجاوزات امپریالستی تحدید می کرد یکبار دیگر دوست بزرگ و آزموده شده مردم افغانستان اتحاد شوروی در کنار ما قرار گرفت." (۱۳)

ده د خپل هېواد عظمت غیرت او همت ته نه کتل، یوازې جغرافیایي حدود او نفوس د شمېر څرنګوالي او ځینو مادي وسایطو یې د ذهن سترګې ورپټې کړې وې ځکه یې نو په خپلو خبرو کې خپل هېواد (ډېر کوچنی) او خپل دوست هېواد یې (ډېر لوی) معرفي کاوه.

"کمک بلاعوض خلقهای شوروی به مردم افغانستان نمونه برجسته است در مناسبات بین المللی در رابطه کمک حسنه يك کشور بزرگ و کبیر با يك کشور کوچک."

ده زيات زيار ايسته چې د ژوند په ټولو چارو کې د شوروي اتحاد له تجربو او کړنونه گټه پورته کړي که د افغاني ټولنې له ژوند چارو سره سمون خوري او که نه؟ دا نو بېله خبره ده خو د ده هڅه دا وه چې د دوو بېلابېلو ټولنو ژوند هماهنگک ونييي او په اصطلاح د شوروي اتحاد له تجربو څخه استفاده وکړي نو ځکه به يې په زياتو غونډو کې د شوروي اتحاد پر تجربو ټينگار کاوه. د بنځو يوې غونډې ته د خبرو په ترڅ کې د دې تجربو يادونه او د ځوانانو يوې غونډې ته د تجربو د يادونې تر څنگ د شوروي اتحاد د ځوانانو د کمسمول له سازمان څخه مننه څرگندوي: "بشریت مترقي تجارب ارزشمندی در ارتباط با جنبش زنان اندوخته است در زمینه بيش از همه تجربه تاريخی کشورهای سوسيالستی و در درجه اول اتحاد شوروی ارزش والا و بزرگی دارد". (۱۴)

"اجازه راکړئ چې د هېواد د ځوانانو د دغې سترې غونډې او پيوستون په کار کې د زړه له کومې د بنو او لويو برياليتوبونو هيله وکړم او يو ځل بيا د سوسيالستي هېوادونو د ځوانانو د بين المللي سازمانونو په سر کې د شوروي اتحاد د لېنني کمسمول سازمان مخکښو استازيو ته خپلې مننې څرگندې کړم" (۱۵)

ده به تل دخپلو خبرو په ترڅ کې پرڅو خبرو باندې ډېر ټينگار کاوه: "د افغان شوروي دوستي او دانقلاب نوی پړاو"، ده په دې يادونو کې د افراط ترورستي بريده ځان رسولی و. "اگر مرحله نوين انقلاب صورت نمی گرفت اکنون افغانستان در نقشه سیاسی جهان وجود نمیداشت" (۱۶) "دورنمای دوستی افغان شوروی خلل ناپذیر و خدشه ناپذیر است و از يك پیروزی به پیروزی دیگر موج به موج به طرف تکامل و استحکام خود پیش میروند" (۱۷)

دی د جدي لږ ۶۴ نېټې وروسته شوروي ته د خپل سفر اهميت داسې څرگندوي: "د ثور انقلاب د نوي پړاو له برياليتوب څخه وروسته په بين المللي لحاظ زموږ لپاره ستره سياسي پېښه هماغه شوروي اتحاد ته زموږ د گوندي او دولتي لوړې رهبري د هيئت سفر او په مسکو کې د

افغانستان او شوروي اتحاد د خبرو بريالي سرته رسول وو. د دغو خبرو اهميت د اوسنۍ شېبې د خبرو له چوکاټ څخه ډېر لوړ دی او ځينو برخو کې د دوه اړخيزو اړيکو له چوکاټ څخه هم لوړ ځي." (۱۸)

بيرك گامدل د سياسي او علمي پلوه په څېړنه او د افغانستان د دموکراسۍ جمهوريت او شوروي اتحاد ترمنځ دوستانه اړيکو په پياوړتيا کې دخپلې برخې اخيستنې په وياړ د شوروي اتحاد سياسي او علمي پوهې د څېړنو د ټولنې لورې مهال (واوېلوف) ترلاسه کړ. عکس بيرک گامدل ته ددغه مهال دورگولو د مراسمو يو کوبه چې د شوروي اتحاد د پوه بارسوف له خوا و د کول گيرزېښي .

که په پورته عبارت کې د (چوکاټ) کلمې ته څير شو ډېرې سپورې ماناوې ځنې راوځي؛ په عادي ورځينۍ محاوره کې هم له (چوکاټه وتل) په منفي مانا کارول کېږي خو ده د کلمو پر ځای کارونې ته هم پام نه دی اړولی، هغه دوستي چې له چوکاټه ووځي نو طبيعي ده چې نور څه ترې راولاړېږي. بله خبره چې ده د هغو په باب بېلابېل متضاد نظرونه څرگند کړي هغه د شورويانو د راتگ مسئله وه. سره له دې چې موږ پورته يادونه وکړه چې ده به ويل: "هرگاه کمک های بی شایبه و برادرانه اتحاد جماهیر شوروي سوسیالیستی نمیبود انقلاب پیروزمند ثور وارد مرحله

نویں خود نميگشت" (۱۹) خو بيا به هم کله کله ده ويل چې د شوروي پوځيان د افغانستان - شوروي د ۱۹۷۸ کال د دسمبر او د ۱۳۵۷ کال د قوس د ۱۴ نېټې د تړون پر اساس چې د ده په قول د دواړو هېوادونو د حکومتونو تر منځ شوی و راغلي دي. کله به به یې ويل چې د ملگرو ملتونو د منشور د ۵۱ مادې پر اساس راغلي خو کله چې به پرې د هېواد په دننه او بهر کې انتقادونه او فشارونه له حده زیات شول نو بيا به یې ويل چې دا خو "امین راوستي" (!) دا خبره ده هغه وخت کوله چې نور نو پر خپل او د روسانو پر بري ورته شک پيدا شوی و. د خپل قدرت پر لومړي کال خو یې ځان د شوروي اتحاد یو وجود باله او دا ویاړ (!) یې چا ته نه ورکاوه او همدا به یې ويل: ((دراين دوستي و در اين روابط ميتوانيم بگويم که هيچ قدرت در جهان اعم از ارتجاع سياه، امپرياليزم جهاني، شوونيزم چين و دگر نيروهای طاغوتي هرگز نمیتوانند کوچکترین خدشه وارد سازند" (۲۰)

"زنده باد دوستي خلل ناپذير جمهوري دموکراتيک افغانستان و اتحاد شوروی دوست و برادر جاودان و همیشه گي ما" (۲۱)
د اسوشتيد پرېس خبريال له ده څخه پوښتنه وکړه. "قسميکه جلالتماب شما فرموديد و قبلاً گفتيد که امين ايچنت امپرياليزم امريکا بود پس اوچرا قشون شوروي را در افغانستان دعوت کرد؟"
خواب: "حفيظ الله امين ايچنت امپرياليزم امريکا از اتحاد شوروی طلب کمک قطعات محدود نکرده بود بلکه اين کمک به اراده و تصويب نزديک به اتفاق ارای شورای انقلابی جمهوری ديموکراتيک افغانستان صورت گرفته است." (۲۲)

دلته که له انقلابي شوروی څخه مقصد د نور محمد تره کي "انقلابي شوروی" وي نو دهغه په ژوند خوروسان رانغلل نو دهغه له مرگه وروسته روسانو د هغه تړون عملي کاوه؟ او که د امين د وخت له "انقلابي شوروی" څخه مقصد وي نو هغه خو دی خپله ردوي چې امين نه دي راغونښتي.

بله عجیبه خبره خو دا ده چې راغونښتې هغو دي (!) خو قدرت ته
بې دی ورساوه؟ (۲۳)

د کارمل د گوداگیتوب او د هغه د منفي شخصیت په باب خورا
زیات اسناد اولیکنې خبرې شوې دي خو موږ دلته یوازې د ده د خپلو
خبرو او څرگندونو په څو بېلگو بسنه کوو.

د افغانستان د معاصر تاریخ دا توره او ذلیلۍ خبره په پای
کې د خپل بادار په غېږه (مسکو) کې ساه ورکړه او مړی یې د
افغانستان د بلخ ولایت د حیرتانو په سیمه کې خاورو ته وسپارل شو، خو
د افغانستان سپېڅلې او غیرتي خاورې د ډېر وخت لپاره ونه شو زغملی
او تر یوه ټاکلي وخت وروسته د ځینو په قول کله چې د طالبانو
داسلامي تحریک سرتېري سیمي ته ورسېدل نو د ده مړی یې له قبره را
ووېست او د امو په دریاب کې یې گوزار کړ، د امو دریاب هغه له خپلې
کرغېړنې ماضي او بدرنگیو سره د خپلو اوبو تل ته ښکته کړ او په دې
ډول د تاریخ یوه توره خبره د تل لپاره د تورو اوبو په تل کې ورکه شوه.

اخځونه:

- (۱) وفا جريده، د آزاد افغانستان د ليكوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۲ ل کال، كال گڼه.
- (۲) ۱، هارون، داود خان د كې جي بي په لومو كې، پېښور، ۱۸۵ مخ.
- (۳) پلوشه جريده، كابل، ۱۳۷۴ ل کال، ۳ گڼه.
- (۴) ذبوه لندن، ۱۹۹۵ کال، د ليندۍ گڼه، ۱۸ مخ.
- (۵) ۱. هارون، هماغه اثر، ۱۸۶ مخ.
- (۶) پورتنۍ اثر، ۱۸۳ مخ.
- (۷) ذبوه، لندن، هماغه گڼه، ۱۷ مخ.
- (۸) ۱. هارون، هماغه اثر، ۱۸۳ مخ.
- (۹) // // ۱۸۴ مخ.
- (۱۰) وفا جريده، ۱۳۷۴ ل کال، ۴۷ - ۴۸ گڼه، ۹ مخ.
- (۱۱) دافغانستان کالنۍ، کابل، ۴۵-۴۶ (۱۳۵۸-۵۹ ل کال) گڼه، ۱۵ مخ.
- (۱۲) پورتنۍ اثر، ۱۱۷ مخ.
- (۱۳) // // ۱۸۹ مخ.
- (۱۴) // // ۲۱۹ مخ.
- (۱۵) // // ۲۱۲ مخ.
- (۱۶) // // ۲۸۳ مخ.
- (۱۷) // // ۳۱۶ مخ.
- (۱۸) // // ۲۸۷ مخ.
- (۱۹) // // ۱۵ مخ.
- (۲۰) // // ۴۳۳ مخ.
- (۲۱) // // ۴۵۶ مخ.
- (۲۲) // // ۳۲۵ مخ.
- (۲۳) وفا جريده، ۱۳۷۴ ل کال، کال گڼه، ۱۸ مخ.

پرچم واكي: پښتو او پښتانه

روسانو د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره په ډېرو ټولنو کې د لږکیو (اقلیتونو) له استعمال سره ډېره مینه درلوده، د خپل بریالیتوب راز یې په همدې کې لټاوه. دوی فکر کاوه چې لږکي له سیاسي پلوه بې ثباته وي، ژر استعمالهېږي او (د خوږو ترخو) زور ته ژر غاړه ږدي، نو ځکه یې په افغانستان کې له عامه ذهنیت نه پټ یو نامعلوم او د څرگند قومي هویت نه لرونکی شخص (بېرک کارمل) د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره وروژه. څرنگه چې د افغانستان اکثریت ټولنه له پښتنو نه جوړه وه نو پرده یې هم د پښتون ماسک وواهه او یو کشمیری مهاجر شخص یې د (پښتون) په نوم معرفي کړ، خو د قلم خاوندان او خیرمن سیاسي اشخاص پر دې خبره ډېرښه پوهېدل. کله چې کارمل قدرت ته ورسول شو، نو نه ده او نه د ده بادارانو له پښتو ژبې او پښتنو سره خپله دښمني پټه کړه. د شوروي کمونیست دربار ته نژدې لیکوال او د بېرک کارمل نژدې شخصي او عقیدتي دوست (اولیانوفسکي) په ډاگه دا خبرې څرگندې کړې: "موږ ځکه

افغانستان ته لښکرکشي وکړه چې د اکثریت (پښتنو) د یکتا توري ختمه او دولتي ځواک اقلیتونو ته انتقال کړو." (۰) د اولیانوفسکي په قول کله چې دولتي ځواک اقلیتونو ته انتقال شو، نو د کارمل په شاوخوا یې په زیاته کچه (تاجیک) اقلیت او ځینې نور واړه لږ کي ورتاو کړل.

سمدستي ورسره "رژیم های فاشیستي گذشته"، "ملیت های برابر و برادر"، "اقلیت های ستمدیده و محروم"، "اقلیت های برپاخاسته" او نورې... نومونې هم دود شوې.

اکثره خپرونو په ځانگړي ډول ورځپاڼې او جريدې که په فارسي ژبه وې، هغه خو پر خپل ځای پاتې شوې او که پښتو وې هغه په فارسي واړول شوې او پښتو د ژباړې يا ترجمې ژبه شوه. په لومړي سر کې زیات خلک په دې رمزنه پوهېدل ځکه چې د روسانو يرغل د عامه ذهنيت سترگې نيولې وې، خو وروسته وروسته ډېر خلک پر دې وپوهېدل چې روسانو څنگه د افغانستان د اکثریت قوم پر ضد خپلو ناوړه هلو ځلو ته دوام ورکاوه. روسان په دې فکر کې وو چې پښتانه د هند سمندر ته د رسېدو په لويه لار کې د يو ځواکمن قوم په توگه پراته دي نو که چېرې دوی منسجم، د يو محکم او بډای فرهنگ خاوندان وي نو د هند بحر ته د دوی د رسېدو په لار کې اساسي خنډ گرځېدای شي نو ځکه يې د پښتنو د تجزيې، کمزورۍ، د فرهنگي ارزښتونو او ټولنيزو بنسټونو د له منځه وړلو ماهرانه هلې ځلې پيل کړې. دا هڅې د روسي مشاورينو په لارښوونه او د کورنيو ناپښتنو لويغارو په مرسته تر سره کېدې، يو وخت يې د دولت ټولې ساحې ونيولې، خو په لاندینو برخو کې زیاتې منسجمې وې:

۱ - په نشراتي او خپرنۍ برخه کې: لکه چې یادونه وشوه د

-اولیانوفسکي د شوروي د کمونست گوند تيورسن و. ده په خپله رساله کې چې (د بارة حقیقت انقلاب ثور) په نامه ترجمه شوې وه دا څرگندونې کړي دي. نوموړې رساله د بیهقي د کتاب خپرولو موسسې خپره کړې وه او له یوه ټاکلي وخت وروسته بېرته ټوله شوله.

کارمل له راوستو سره سم د دولت په خپرنۍ پالیسۍ کې یو څرگند بدلون راوستل شو. اکثره ورځپاڼې لکه هېواد، انیس او نورې چې تیراژ یې لسگونو زرو گڼو ته رسېده په فارسي واپړل شوې او د دې تر څنګ "حقیقت انقلاب ثور" ورځپاڼه په ډېر لوړ تیراژ سره هم بشپړه په فارسي ژبه خپرېده. "حقیقت سرباز" او دې ته ورته د ځینو نورو خپرونو هم دا حال و. دا ورځپاڼې به له فارسي ژبې څخه په پښتو ترجمه کېدې او بیا به چاپېدلې. داسې هم شوي چې د هرې فارسي ورځپاڼې او بیا د هغې د پښتو ایډېشن تر منځ څو ورځې واټن و. په داسې حال کې چې ورځپاڼه باید پر هماغه ورځ چاپ او وپېشل شي. داسې هم لیدل شوي چې فارسي برخه په ښار کې وپېشل شوې او بیا څو ورځې وروسته یې پښتو چاپ شوې ده. دا پښتو برخه یې بیا نه چا ته بشووله او نه یې وېشله دا ځکه چې دوی څو "کابل د فارسي ژبو ښار" (!) گانه او د پښتو ورځپاڼو د ویش ضرورت یې هسې یو عبث کار (!) باله. هغو ولایتونو ته چې ټول پکې پښتانه استوګن وو، هغو ته هم د اخبارونه نه رسېدل او د پښتو اخبارونو پر ځای فارسي اخبارونه استول کېدل. یو وخت له ننګرهار نه رسماً په دې برخه کې ((د خلکو ډیموکراتیک گوند)) مرکزي کمیټې ته اعتراضلیک راغی، خو بیا هم چا د دې خبرې غم ونه خوړ. له دې پرته د پښتو او فارسي ایډېشنونو په تیراژ کې هم ډېر زیات توپیر موجود و. د ساري په توګه (درفش جوانان) یوه اوونیزه وه چې په (۸) او کله هم له هغو نه په زیاتو مخونو کې یې په ډېرو زیاتو امکاناتو سره د "خوانانو ډیموکراتیک سازمان" د مرکزي کمیټې د ارګان په توګه نشرات کول. په یو وخت کې له فارسي ایډېشن څخه پښتو برخه (۸) گڼې (دوه میاشتې) وروسته پاتې وه. د فارسي ایډېشن تیراژ (۵۸) زره گڼې خو پښتو تیراژ یې (۸) زره گڼې وې (۲).

د دې خپرونو اکثره پښتو برخه په پوره ډول نه وېشل کېده، له چاپ وروسته به یې اکثره گڼې گودامونو کې ساتل کېدې او بیا به وروسته د قصابانو او دکاندارانو لاسته ورتلې.

له دې کارونو څخه د دوی هدفونه دا وو چې له یوې خوا به پښتو

د ژباړې ژبه شي او دا خو د يوه پوه په وينا څرگنده خبره ده چې ((ژباړه د ژبې پښتۍ ماتوي)) نو دوی په دې نيت چې پښتو ژبې ته يې زيان اړولی وي او تل يې د فارسي تر اغېز او نفوذ لاندې ساتلې وي دا کار کاوه.

دغه راز په دې چار سره په هېڅ توگه پښتون ليکوال ته د دې چانس نه پيدا کېده چې هغه دې مستقيماً او نېغې په نېغه په خپله په اول لاس ورځپانې ته مطلب وليکي. نو له عادي ژورناليسټيک نه نيولې تر لوړ تخليقي مطلب پورې هر څه بايد لومړی فارسي وای او بيا پښتو ژباړل شوي وای. ځکه نو يوازې فارسي ژبي ليکوال ته د ودې لاره چاره برابرېده او هم هغه مادي امتياز چې له دې خپرونو څخه تر لاسه کېده هم د هغوی لاسته ورته. پښتون ليکوال ته د غوړېدو لږ امکان برابرېده، پښتون کولای شو يوازې ژباړن شي. د ژباړې له مخې هم د دې اخبارونو او خپرونو کيفيت ډېر خراب و ځکه چې داسې ژباړونکي ورته ټاکل شوي وو چې نه يې په دې برخه کې پوره علمي لاس درلود او نه د کار ډېرښت دې ته پرېښودل چې دوی دې کره، ذوقي او درسته ژباړه وکړي. هر ارگان او خپرنډوېي موسسې چې گډ نشرات کول د فارسي ژبې برخه پکې له ورايه ډېره زياته درنه معلومېده. "د خوانانو ډيموکراتيک سازمان" چې د فريد احمد مزدک تر مشرۍ لاندې يې ستمې او کمونيستي فعاليتونه کول په يوه وخت کې پنځه عنوانه (درفش جوانان اوونيزه، محصل امروز (جوانان امروز) مجله، ستوری جريده، پېشاهنگ (مجله) چې دوه وروستۍ يې "د مخکېنانو سازمان" خپرونې وې وروسته کلونو کې يې "قبائلي خلميان" په نامه يو څلور مخيزه پنځه لس ورځينۍ پښتو جريده خپروله. په دې کې "درفش جوانان" جريده لومړی فارسي او وروسته بيا په ناسمه پښتو ژباړه کېدل او له ډېر ځنډ او وقفې وروسته خپريده، د ستوري او پېشاهنگ او د جوانان امروز، په خپرونو کې په سلو کې لس برخې پښتو وه.

دغه زاز فريد احمد مزدک د خپلې واکمنۍ په دوره کې په سلگونو عنوانه بېلابېل سياسي، عقيدوي، ذوقي او نور کتابونه د همدې سازمان له لارې چې تيراژ لکونو ټوکو ته رسېده خپاره کړي دي خو په دې اکثرو

کې د دوی له خپلې کرنلارې او ځینو نورو محدودو کتابونو پرته نور ټول په فارسي ژبه وو "د ځوانانو سازمان" د یوه کارکوونکي په وینا "زموږ د یو ټاکلي وخت د ۱۳۰ عنوانونو خپرو شوو کتابونو له جملې څخه یو عنوان کتاب پښتو و" (۳)

کابل پوهنتون د پرچمواکۍ په بهیر کې ګڼ شمېر لیکنې، رسالې، لکچرونو ټولنه درسي کتابونه او نور مستقل اثار خپاره کړي دي چې په مجموعي ډول یې شمېر له لسګونو عنوانو او زرګونو ټوکو څخه زیاتېږي. په دې کتابونو کې د پښتو څانګې له لکچرونو، ځینو درسي کتابونو او د ځینو سیمینارونو له پښتو کتابونو پرته نور اکثره په فارسي ژبه خپاره شوي دي. دغه راز کله چې "پرچمیان د قدرت پر کرسی کېنول شول نو لومړی کار یې دا و چې د پښتو فلمونو ریکلامونه یې وشکول. دوی استدلال کاوه چې په دغو فلمونو کې (بې حیايي) وه او بل دا چې د دښمن هنرمندانو جوړ کړي وو. دا خو هسې یوه پلمه وه، دوی کولی شول د فلمونو ځینې برخې سانسور کړي خو د دوی اصلي مقصد دا و چې د پښتو فلمونو بازار سوړ کړي او بل دا چې په ځینو فلمونو کې د انګریزانو په مقابل کې د پښتنو جهاد تمثیل شوی و... روسان پوهېدل چې اوس د دوی پر ضد جهاد روان دی تر کومه چې د بې حیايي خبر ده پرچمیان د ایراني، عربي نڅاوو په ښودلو او په تلویزیون کې د افغاني نجونو په نڅولو سره په خپله د بې حیايي تشویق کوونکي وو." (۴)

د افغانستان یو نوميالی پوه کانديد اکادميسين محمد صديق روحي ليکي:

"پرچميانو د "مليتونو" په نامه مساله وپرسوله او داسې يې ښووله چې په افغانستان کې د "مليتونو" مساله د شوروي اتحاد د مليتونو له مسالې سره هېڅ توپير نه لري. دوی غوښتل د قومونو تر منځ د برابرۍ د اصل پر اساس د اکثريت او اقليت طبيعي توپيرونه په عادلانه توګه له منځه یوسي. د مثال په توګه پښتو (ژوندون) مجلې د کتونکې ډلې (هيئت تحرير) په غړو کې له پښتنو سره بايد د تاجيک اوزبک، بلوچ، پشه يي

قومونو غړي هم ټاکل شوي وای که څه هم هغوی د پښتو مقالو د ارزیابی صلاحیت نه درلود ځکه چې په پښتو چندان نه پوهېدل. همدارنګه خارج ته د هیات لېږلو په برخه کې به یو پښتون، بل تاجیک بل هزاره، بل ترکمن او داسې نور په مساوي تعداد ټاکل کېدل. که څوک به له بهر څخه یوې موسسې ته ورتلل نو د هغه شخص نوم او "ملیت" به یې لیکه او له چا سره چې به یې کار و د هغه نوم به یې هم لیکه. زه په لومړي سر کې د دې خبرې په منطق نه پوهېدم. وروسته راته معلومه شوه چې دا یو ډول جاسوسي وه. که کوم پښتون ته به چې زیات کسان ورغلي وو هغه به د ګوند د مشرتوب له خوا تر تهدید لاندې نیول کېده او یا به په مرموزه توګه تنزیل ورکول کېده.

پرچمیانو کوشنیر کاوه چې په مختلفو بهانو د "ملیتونو" له نامه څخه په ناوړه استفاده د یو ډول تجزیې زمینه برابر کړي. یو ځل یې افغاني بدخشان د تاجیکي بدخشان تر قیمومیت لاندې راوست. یو ځل یې د شمال لس ولایتونو ته انکشافی پروژې منظوري کړې. د سیاسي بیرو یو تن غړي په یوه محفل کې وویل چې په دغو نوموړو لسو ولایتونو کې به سوسیالیزم راشي او د افغانستان په جنوب کې به ډیموکراتیک جمهوریت وي. د شمال سوسیالیستي جمهوریت به د جنوب ډیموکراتیک جمهوریت لپاره یوه پښتوانه وي. همدارنګه دوی د "غرجستان" په نامه هم کومه نقشه درلوده خو د عملي کولو فرصت یې ونه موند ځکه چې رژیم د سقوط ګرنگ ته نژدې شوی و. په دې لړ کې یوه جالبه قصه داده چې په بلغاریا کې د روسانو په سپارښت داسې نقشه چاپ شوې وه چې افغانستان یې د شوروي د شپاړسم جمهوریت په توګه کښلی و.

د پرچمیانو د حکومت په دوره کې د پښتنو پر ضد سپکې سپورې په کتابونو او نورو خپرونو کې پیل شوې.

نور شخصیتونه خو پر ځای پرېږده حتی احمدشاه بابا او وزیر اکبرخان هم تحقیر شول او هغه هم په دې سبب چې هغوی پښتانه وو. احمدشاه بابا یې له چنګیزخان سره مقایسه کړ او وزیر اکبرخان یې د

انگریزانو ګوډاګی ویا له، پښتانه یې د خراسان اشغالګران وګڼل. په دې وخت کې یو داسې تیسس منځته راغی چې ګویا پښتانه، د سلیمان له غرونو څخه، شمال ته راغلي او خراسان یې چې د تاجیکانو او هزاره ګانو اصلي وطن و اشغال کړ او د هغوی فرهنگ یې له منځه یوړ. پرچمیانو دغه تیسس ته رسمیت ورکړ او په پوهنتون کې یې تدریس کاوه. البته دغه تیسس په غلطه توګه طرح شوی دی.

پښتانه له اسلام نه مخکې د افغانستان په شمالي سیمو کې آمو درباب ته نژدې اوسېدل. د اروپا مشهورو پوهانو لکه جمیز دارمستتر، ګایګر، امیل بنومینیست، مارګن سترن او نورو دا خبره ثابته کړې ده چې پښتو ژبه له اوستا، پامیري ژبو، خوارزمي او اسیتي ژبو سره د فارسي ژبې په نسبت ډېر نژدېوالی لري او په لرغونو زمانو کې باید پښتوله اوستا له پامیري ژبو او نورو خویندو ژبو سره یو ځای اوسېدلې وي. په دې حساب پښتانه په افغانستان کې نه د مهاجر حیثیت لري او نه د مهاجم، بلکې د دې هېواد پخواني اوسېدونکي دي. البته کوم وخت چې پښتانه له دغه ځایه لېږدېدلي دي، د دوی ځای تاجیکیانو اشغال کړی دی. پرچمیان په دې خبره نه شرمېدل چې د روسانو پر ځای پښتانه د افغانستان اشغالګران وبولي. (۵) *

استاد روحي زیاتوي ((ما یوه ورځ د څو تنو په مخکې یوه غټ پرچمي ته وویل: تاسې څنګه اجازه ورکوئ چې په کابل پوهنتون کې داسې کتاب تدریس شي چې هېڅ علمي ارزښت نه لري خو یوازې په دې خاطر تدریس کېږي چې پښتنوته ښکېنځل پکې راغلي دي. د مثال په توګه پوهاند جلال الدین صدیقی لیکي چې "پښتانه قبايلي خلک دي او قبایل ننګ او ناموس نه پېژني" البته واقعیت د دې په خلاف دی، پښتنو ته له ناموس ساتنې څخه بل شی زیات ارزښت نه لري او دا یو څرګند حقیقت دی او یا دا خبره چې پښتانه ننګ او ناموس نه پېژني، کوم علمي ارزښت لري؟

همدارنګه دا خبره به څوک ومني چې پښتنو کې څوک شریف

واکمن نه دی تېر شوی او که امیر امان الله خان څه ښه صفتونه درلودل علت یې دا و چې اسیلو تاجیکانو روزلی و. ایا دا خبره علمي بڼیاد لري چې په یوه قوم کې دې هېڅ بد سړی نه وي تېر شوی او په بل قوم کې دې ټول خلک بد وي؟ ده په ځواب کې وویل: (زه پوهاند جلال الدین صدیقي ته په دې درناوی کوم چې تر اوسه پښتنو ته څه ویل تابو (ممنوع) گڼل کېدل خو ده د لومړي ځل لپاره پښتانه د تقدس له حریم نه راوېستل او د دوی غرور یې ورمات کړ." (٦)

همداراز پرچميانو په بېلابېلو موسسو او مهمو فرهنگي بنسټونو کې د پښتنو او د هېواد د ملي فرهنگ او سیاسي جوړښت پر ضد بېلابېلې ډلې جوړې کړې او د زیات واک او اختیار خاندان یې کړل. دا ډلې او گروپونه د کابل پوهنتون، د بهرنیو چارو وزارت، راډیو ټلوېزیون، د ژورنالېستانو، لیکوالو، هنرمندانو انجمنونو، د ټولنیزو علومو په انیسټیتوت، "د ځوانانو سازمان" په مرکزي کمیټې، "د خلق ډیموکراتیک گوند" په مرکزي کمیټې د یونیسکو په سازمان، په گڼ شمېر خپرنیو ارگانونو، د ښځو سازمان، د ځوانو کادرنو په انیسټیتوت، د هېواد د شمال په ځینو ولایتونو، د دولتي امنیت (خاد) په ریاست او نورو گڼ شمېر ځایونو کې په ناوړه فعالیت مصروف شول، خبره تر دې راوړسېده چې په ډاگه یې خپرونې کولې، ځینو یې شپې پانې (شېنامې) او ځینو یې له گړني تبلیغ سره ناوړه لیکنې تبلیغ ته هم ادامه ورکوله. دې ډلو مرکزي کرکټرونه چې عملاً یې لیکنې او ویناوې لیدل شوي او ډېر زیات دې مسایلو ته اړم وو دا دي: لومړی کښکوري: محمود بریالي، اناهیتا راتب زاد، فرید مزدک، نجم الدین کاویاني او ځینې نور. اناهیتا خویو وخت دومره سپین سترگې شوې وه چې یوه ورځ یې له خولې څخه په ډاگه پښتنو ته سپکې سپورې راوتلې وې، له پښتنو سره یې ورځ په ورځ کینه زیاتېده، خو له پرديو سره مینه. دا لاندې دوه تصویرونه د هغې د شخصیت او له پرديو سره د صمیمیت ښکارندويي کولای شي:

دوی دې لاندې کسانو ته دستور ورکاوه: پوهاند جاوید، اسدالله حبیب، داود کاویان، عبدالله شادان، ظاهر طنین، جلال رزمند، نورالله تالقاني، جلال الدین صدیقي، رهنورد زریاب او ځینې نور. دوی بیا په خپل وار نورو ارگانونو او اشخاصو ته دا نظریات رسول. آن تر دې چې یوه ورځ محمود بریالي د بهرنیو چارو وزارت د کنفرانسونو په تالار کې داود کاویان ته په ډاگه وویل: "رفیق کاویان اعلان کو (کنید) که زیان رسمي کنفرانس ما درې است." دې ته ورته خبرې د اناهیتا له خولې هم راوتلې دي. د "يك صدوپنجاه سال اپارتائید شاهان پشتون"، "دانشگاه کابل و دانشجویان لبخشك تاجيك آن" او دې ته ورته نورې لیکنې هم شوې دي. د دې ترڅنګ د پرچمیانو په وخت کې د افغاني فرهنگپوهانه منځه وړلو لپاره بله اساسي هڅه همغه د پښتو ملي ترمینالوژۍ له منځه وړل وو. دوی هڅه وکړه چې عسکري نومونې او اصطلاحات په فارسي واړوي، په ځینو برخو کې بریالي نه شول، خو بیا یې هم ځینې عسکري اصولنامې او نظامنامې په فارسي واړولې. آن د افغانستان د نوم د اړولو لپاره هڅې پیل شوې. د کابل پوهنتون د نوم اړولو لپاره زیاتې هڅې وشوې او دې ته ورته نورې هلې ځلې. ایران پالنه او فارسي پالنه، د خپل هېواد غندنه او د ایران لوړونه د همدې د وړې یو بل چلند دی. په ټولیز ډول پښتو ژبه له اکثرو دفتری چارو، ادارو او فرهنگي مرکزونو څخه وکښل شوه، یوازې د مکتوبونو او رسمي پاڼو په سر کې چې عنوان یې له پخوا نه په پښتو لیکل کېده همغه پاتې شو خو هغه هم دوی و نه شو زغملی او د له منځه وړلو لپاره یې هلې ځلې پیل کړې. د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د چاپ او خپرونو دولتي کمېټې، د لیکوالو ټولنې، کابل پوهنتون او ټولو خپرونو ارگانونو له خوا چاپ شوي کتابونه په هېڅ ډول فارسي او پښتو یو بل سره د پرتله کېدو وړ نه دي. په تقریبي ډول په سلو کې ۳۰ هم په پښتو نه وو او په ځینو ځایو کې خو دا سلنه (فیصدي) لسمه برخه هم نه وه. په مجموعي ډول یوازې په کابل کې په هره میاشت کې تر (۱۰۰) عنوانو څخه زیاتې خپرونې کېدلې. په دې کې داسې خپرونې هم وې چې ۵ فیصده یې هم پښتو نه خپرول.

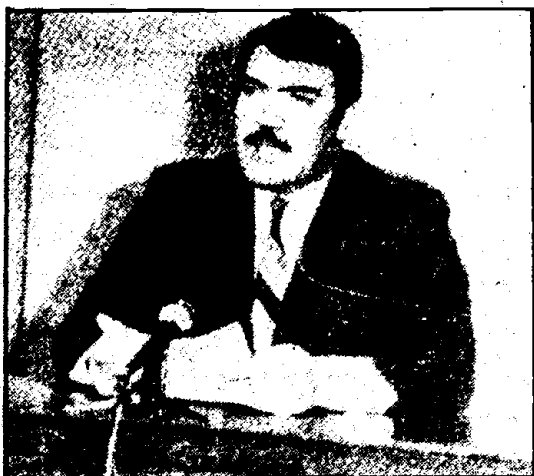
افخونه:

- (۱) افغان ملت جريده، د ۱۳۷۴ ال کال د تلې د ۲۵ نېټې گڼه.
- (۲) "د افغانستان د ځوانانو ډيموکراتيک سازمان" د مرکزي کمېټې د يو تن غړي څرگندونې.
- (۳) پورتنی اخځ.
- (۴) افغان ملت جريده، پورتنی گڼه، ۲ مخ.
- (۵) کانديد اکاډميسېن محمد صديق روحي، افغان ملت جريده، همدا گڼه ۲ مخ.
- (۶) پورتنی اخځ.

د ډاکټر نجيب الله حاکميت او د پښتنو محکوميت

کله چې د ۱۳۶۵ کال د ثور پر ۱۴ نېټه ډاکټر نجيب الله واک ته ورسول شو، ځينو سره داسې فکر پيدا شو چې کېدای شي په دولتي اداره کې د لږکیو او د هغو د مدعیانو هغه واک چې د روسانو د مستقیم يرغل په نتیجه او د کارمل په راوستلو سره هغوی ته ورکړل شوی و څه ناڅه راکم شي، خو نه یوازې داسې ونه شول بلکې د روسانو هغه پلان چې غوښتل یې په افغانستان کې د اکثریت قوم، اداري، سیاسي او پوځي ظرفیت کمزوری او د افغانستان سیاسي واک لږکیو ته محول کړي لاپسې وغځېد. د روسانو د پلان یوه برخه د ببرک کارمل د واک او دلته د روسانو د شتوالي په زماني واټن کې عملي شوه، پاتې برخه یې د ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ تر پایه پورې ورو ورو عملي کېده.

۴۴

ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ پر وخت

د برید جنرال الکساندر لیاخوفسکي په وینا "د ۱۹۸۰ لسیزې په نیمایي کې په شوروي اتحاد کې د رهبرۍ د بدلون له کبله په افغانستان کې هم د مشرتوب د بدلولو خبره مطرح شوه، د گورباچف د ټینګار په وجه ډاکټر نجيب الله د مشرتوب لپاره غوره شو." (۱) د ډاکټر نجيب الله په منځته راتګ سره د افغانستان د اکثریت په وړاندې د روسانو په عمومي ستراتیژۍ او پالیسۍ کې کوم بدلون رانغی. روسانو ډاکټر نجيب الله له فکري، عقیدوي، او ذوقي پلوه ښه ازمويلی و. هغه د شوروي او ببرک کارمل په پښتني ضد ښوونځي کې روزل شوی و. له پښتو او پښتونوالي سره یې څه ځانګړې لېوالتیا نه لرله. شورويانو د افغانانو د وسلوالي مبارزې د فشار له کبله او د خپلو ستونزو او مجبوریت له مخې د خپلو سرتېرو د وتلو هیله لرله او د دې کار لپاره په افغانستان کې داسې یو شخص ته اړتیا وه چې د روسانو تر وتلو وروسته د روسانو اساسې ګټې تضمین ووهېواد تر یو وخته پورې کنټرول او اداره کړي. روسان پر دې پوهېدل چې دا کار د لږکیو په مشرتوب کې نه شي تر سره کېدای نو ځکه

بې ډاکټر نجيب الله چې هم د پښتون پرده پرې غوړېدلې وه او هم تر يو حده غوره اداره چې و، د دې کار لپاره غوره وباله. د عام پښتون ولس د ذهني تېر ايستنې لپاره هم داسې يو شخص ته اړتيا وه.

روسانو د خپلو استخباراتي شبکو په وسيله د بېلابېلو فورمو له لارې چې هلته د "مليت" څرنگوالي ثبت و د افغانستان په دولتي دستگاهه کې د کار کوونکيو او کادرونو شمېر ځانته معلوم کړی و. دوی په دې پوهېدل چې دولتي اداره کې کوم کسان په کومو حساسو، منځنيو او ټيټو پوستونو کې کار کوي او کوم قوم ته منسوب دي. هغه کسان چې پښتون قوم ته منسوب دي د هغوی د قوم پالنې څرنگوالي څومره دي؟ ژبه يې هېره شوې او که نه او د ملي احساس کچه يې څنگه او څومره ده؟

روسانو د خپل شتوالي په وخت کې د دولتي دستگاه په ملکي ادارو کې د پښتنو فيصدي ډېره راتېته کړه. په ډېرو حساسو پوستونو کې يې په شوروي کې نوي روزل شوي کادرونه چې اکثريت يې افغان لږکیو ته منسوب وو ځای پر ځای کړل. يوازينی څنډه چې د دوی په مقابل کې پاتې و هغه وسلوال پوځ و چې په دوديز ډول پکې د پښتنو ونډه زياته وه. د ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ په نيمايي کې "د شهنواز تڼي د کودتا" په نوم يوه سنجول شوې توطئه جوړه شوه او په همدې نامه يې گڼ شمېر پښتانه صاحب منصبان له پوځ څخه وايستل. د وسلوال پوځ د يو صاحب منصب په وينا يوازې د "شهنواز تڼي کودتاه" په نوم شپږ زره تکړه مسلکي صاحب منصبان له وسلوال پوځ څخه وکنېل شول او زنداني شول.

د دې لپاره چې د وسلوال پوځ دوديز او قانوني واک ختم کړي، د بېلابېلو قومي غونډونو په جوړولو لاس پورې شو. په شمال کې د عبدالرشيد دوستم او سيدکيان په مشرۍ د ازبکو او هزاره اسماعيليانو لپاره بېلابېل قومي غونډونه او فرقې جوړې شوې او هم هزارگانو ته د گڼ شمېر قومي غونډونو د جوړولو امکانات برابر شول.

د جگړې دروند بار بيا د پخوا په څېر د پښتنو سيمې ته متوجه شو. د سکاټ هغه په سوونو توغندي چې په افغانستان کې استعمال شوي

په سلو کې (۹۹) يې پر پښتون مېشتو سيمو ويشتل شوي دي.
 د ډاکټر نجيب الله شپاړس ورځې کم پنځه کاله واکمني په
 افغانستان کې د لږکيو (اقلیتونو) د ودې، خوځون، کورني او بهرني
 لمسونه لپاره مساعدې شپې او ورځې وې. ده لکه چې په خپله يې هېواد
 د يوې لويې تباھې کندنې ته تېلواوه، پر خپله د لږکيو د را پارولو لپاره
 لاره چاره برابروله. د دولت له پانگې او شتمنۍ څخه يې ملي ضد ډلو تېلو
 ته پيسې او امکانات ورکول. په ځينو برخو کې يې د ملي مسايلو په
 وړاندې له سختې بې تفاوتې څخه کاراخيست. په پوځ کې يې نور ځانگړي
 تشکيلات هم جوړ کړل. "د دولتي امنيت وزارت" او "ملي گارد" تشکيلات
 يې ملي ضد اشخاصو ته وسپارل او هم يې په ځينو پوځي قطعاتو کې
 داسې اشخاص په حساسو پوستونو کې ځای پر ځای کړل چې افغاني ضد
 روحیه يې لرله.

هغه ملي ضد ډلې تېلې چې کارمل او روسانو د هغو د روزنې،
 پالنې او هڅونې بنسټ ايښی و د ډاکټر نجيب الله په وخت کې دواک
 حساسو پړاوونو ته ورسېدې. د پوځي برخې ترڅنگ په ملکي ادارو کې هم
 دا ډلې زياتې فعالې وې. د دولت په ملکي ادارو کې ځينې داسې ادارې
 وې چې هغه په بشپړ ډول د دې ډلو او اشخاصو ترواک لاندې وې. په دې
 ادارو کې د کارمل د وخت په شان د کابل پوهنتون، د بهرنيو چارو وزارت،
 راډيو ټلويزيون، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د ژورناليسټانو اتحاديه، د
 ځوانانو سازمان او ځينو نور شامل وو. د ډاکټر نجيب الله ترواک دمخه د
 کارمل ورور محمود بريالي او اناهيتا راتب زاد، د دې هڅو لارښوونه کوله.
 وروسته د هغو ملگرو دې کار ته دوام ورکړ. نجم الدين کاوياني، داود
 کاويان، فريد مزدک، عبدالله شادان، اسدالله حبيب او ظاهر طنين د دې
 کړې فعال غړي وو. تر دې وروسته بيا دوی نورې ډلې او کړې هم جوړې
 کړې وې چې دوی ورته لارښوونه کوله.

دې اشخاصو د دولت له امکاناتو نه په گټې اخيستنې سره ځينې
 داسې ليکنې، اثار او ان شپې پانې خپرې کړې چې په ډاگه ترې دافغان او

افغانستان دېمنی بوی راته. دوی د هغو ملي ارزښتونو، اتلانو او غوره تاریخي پېښو پر ضد لیکنې کولې او جعلیات یې خپرول چې هغه زموږ د ولس په ذهن کې دسپېڅلو ملي ارزښتونو په توګه منل شوي اودمنلو وړ وو. د ډاکټر نجیب الله په واکمني کې د "وطن ګوند" د مرکزي کمیټې له خوا د افغانستان د معاصر تاریخ په باب څو داسې لکچرونوونه چاپ شول چې د هر یو، تیراژ (۵۰) زره ټوکو ته رسېده. دا لکچرونوونه د پوهاند جلال الدین صدیقي تر لارښوونې لاندې لیکل شوي او د ګوند د مرکزي کمیټې د تبلیغ او ترویج د څانګې له خوا خپاره شوي وو. په دې رسالو کې په قصدي ډول د افغانستان معاصر تاریخ تحریف شوی او د ملي اتلانو پر ځلنده خپرو د دروغو او تهمت جال خپور شوی دی.

دلته به د دې هڅو د بېلګې په توګه د پوهاند جلال الدین صدیقي د یو لکچرونوټ یادونه وکړو، دا لیکنه: "افغانستان در قرن جدید" نومېږي چې په ۱۳۶۹ ل کال د (۷۰) زرو ټوکو په تیراژ د "ا.خ.د.ګ." د مرکزي کمیټې د "تبلیغ ترویج و آموزش" او "سکتور آموزش حزبی" له څانګې څخه خپور شوی دی. دی د خپلې دې رسالې په یوه برخه کې وایي: "در زمان امیر عبد الرحمن خان بود که رهبران فیودالی محمدزایی توانایی یافتند تا تمام اراضی واقع در میان دریای امو و کوه هندوکش را تصرف نمایند و ازین تاریخ به بعد خانات ازبک بیث یکی از ولایات سلسله محمدزایی متمرکز گشت.

در طی مدتی که ازبکان مورد تاخت و تاز فیودالان و سرداران محمد زایی و اتحادیه قبیلې ان قرار داشتند، بخش بزرگ نفوس ازبک نشین از مناطق مسکونی مجبور به ترک مناطق شان گشتند و به نواحی راست کنار دریای امو یا دامنه های کوه هندوکش اجباراً نقل مکان کردند، بعداً این عملیه انتقالات شدت یافت زیرا که مالیات رهن از سوی سلسله محمدزایی افزایش یافت و نیز اراضی وسیع بدست فیودالها و سرداران محمدزایی و قبایل متحده آن به زودی از مالکان اصلی ازبک غصب شد. در طی مدت امارت عبدالرحمن محمد زایی و به دنبال قیامهای

در قطغن، مزار شریف و میمنه علیه تصرف و غصب اراضی دهقانان ازبک افزایش یافت و سرداران و خوانین قبیلوی محمدزایی و متحدین دیگر آنان که ماهیت تک ملیتی داشتند که از نواحی جنوبی باین مناطق سرایر شده بود از معافیت های مالیاتی و سایر تسهیلات لازم مملکتی برخوردار بودند که در نتیجه سرداران محمد زایی و خوانین قبیلوی متحده شان توانستند بر بهترین زمین های ازبکان دست یابند و عده زیادی از زحمتکشان ازبکها را به عنوان دهقان و بزرگتر بخدمت زراعت و کشمندی خود در آورند." (۲)

د ډاکټر نجیب الله د واک په بهیر کې په کابل کې د "مرکز انسجام ملیت هزاره" په نوم د هزاره گانو د تمرکز لپاره یوه ځانګړې اداره جوړه شوه. دې مرکز د "غرجستان" په نوم یوه مجله هم خپروله. د مجلې د کتونکې ډلې غړي دا وو: "اکادمیسین عبدالواحد سرابي، کانديد اکادمیسین شاه علي اکبر شهرستاني، ډاکټر محمد اسمعیل قاسمیار، محقق حسین نایل، عبدالحسین توفیق، محمد عوض نبي زاده کارگر، عبدالله کشتمند، سید سعدي نادري، سید محمد علی شاه سجادي، محمد یونس طغیان" (۳)

دې مجلې زیاتره افغاني ضد لیکنې خپرولې. دې مرکز د هزاره گانو لپاره په اوږده ستراتیژۍ کې د یو ځانګړي هېواد د جوړېدو غوښتنه کوله او په دې وخت کې د افغانستان په دننه کې د فدرالي جوړښت په بڼه د "غرجستان" په نوم د یو مستقل سیاسي - جغرافیایي تشکل د جوړېدو غوښتونکي وو. دوی غوړ د هزارگانو اصلي ټاټوبي باله او ویل یې چې پښتنو دا سیمه په زور اشغال کړې ده. دغه راز د هزاره گانو د حقوقو مدعیان د افغانستان په ټول دولتي جوړښت او په بهر کې د افغانستان په سیاسي نمایندګیو کې په لټلو کې د پنځه ویش برخو د حق غوښتونکي وو. ډاکټر نجیب الله د هزاره گانو دې ډول غوښتنو ته ښه په اخلاص غوږ ایښی و او په ځینو برخو کې یې د دوی غوښتنې عملي کړې هم وې.

د "مرکز انسجام ملیت هزاره" او "غرجستان" مجلې د ټولو

کارکوونکو معاش او لگښت د دولت له بودجې څخه ورکول کېده. همدې مرکز په یو لړ نورو هڅو هم لاس پورې کړ. ایران پلوه تحرکات یې راپارول او د ډاکټر نجیب د حکومت تر ړنگېدو وروسته حالاتو ته یې ځان چمتو کاوه. په کابل کې پر همدې مهال د هزاره گانو یو لړ زیات سپورتې کلبونه جوړ شول، چې په زرگونو هزارگان پکې روزل کېدل. دې کلبونو ځینو یې له "مرکز انسجام ملیت هزاره" سره هم اړیکې لرل او داسې څرکونه هم شته چې د ایران د حکومت له خوا هم پالل کېدل. له دې کلبونو څخه مقصد دا و چې دلته دا اشخاص د عسکري ټولگيو او سرتېرو په شان وروزل شي، کله چې اړتیا اساس شي بیا به ورڅخه کار واخیستل شي. د قومي غوندوونو، د ایران د لاسوهنو او نورو امکاناتو په واسطه مخکې تر مخکې د دې ډول اشخاصو لپاره د وسلې غم خوړل شوی و.

له هزاره گانو پرته اساسي گوند چې په ډاگه یې پښتني ضد او افغاني ضد مسایلو ته لمن وهله هغه د ستمیانو سازمان چې د "سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان (سازا)" په نامه یادېده هم د نجیب الله د واکمنۍ پر وخت په ډاگه میدان ته راووت. او هم یې په دولتي کابینه کې څو مهم پوستونه اشغال کړل. محبوب اله کوشاني (د صدارت مرستیال)، بشیر بغلاتي (د عدلیې وزیر)، اسحق کاوه (د معدن او جیولوجۍ وزیر) او ځینو نورو نور مهم دولتي پوستونه اشغال کړل.

ستمیانو د نجیب د وخت په پارلمان کې هم د یاد وړ برخه درلوده. دوی د ((میهن)) په نامه یوه اونیزه جریده خپروله چې اکثره لیکنې یې افغاني ضد او ملي ضد وې. په پیل کې د دې جریدې مسوول مدیر (سخي غیرت) و. وروسته د ستمیانو د داخلي اختلاف له امله له دې دندې لرې شو. دې جریدې په خپلو اکثر و پاڼو کې د افغانستان پر ځای د "خراسان" او د افغانانو لپاره د "خراسانیانو" نومونه (اصطلاح) کاروله. د ستمیانو سازمان په ځینو دولتي فرهنګي او تعلیمي موسسو له هغې جملې نه په کابل پوهنتون او د کابل طب په انستیتوت کې هم څانګې جوړې کړې وې. دا خبره هم له چا نه پته نه وه چې ستمیانو نېغ په نېغه له روسانو

سره اړیکې لرل او د تخار په ولایت کې د هغوی ځینې پوځي غړیدو مستقیماً د روسانو له خوا اکمالېدل. ځینو پرچمیانو دا حالت نه شو زغملای چې پرته له دوی دې نورې ډلې هم له روسانو سره پټ او خواږه اړیکې ولري. له همدې کبله د ډاکټر نجیب الله د دولت پارلمان په یوه غونډه کې د ستمیانو د یو استازي او د پرچمیانو د یوې استازې (جمیلې پلوشې) د دواړو ډلو د گوداګیتوب پر مسئله سخت لفظي جنګ پېښ شو. (جمیلې پلوشې) له ستمیانو سره د روسانو د هغه منظم سیستماتیک پوځي کومک یادونه وکړه چې په تخار او بدخشان کې د هغوی له خوا دوی ته ورکول کېده. دغه راز یې د ګوند په رهبرۍ کې د ستمیانو سازمان د راپورته کولو او پاللو په برخه کې هم د ګوند اسناد په ډاګه کړل. د جمیلې پلوشې د خبرو ځینې برخې همغه وخت له راډیو افغانستان نه هم خپرې شوې.

د ډاکټر نجیب د واکمنۍ بل توند پښتني ضد شخص (نجم الدین کاویانی) دی، چې "د وطن ګوند" د مرکزي کمیټې د سیاسي بیرو غړی و. ده په ښکاره او پټه پښتني ضد دښمني سرته رسول. تل به یې د میز پر سر د افغانستان نقشه پرته وه او هغو سیمو - په ځانګړي ډول د هېواد د شمال هغو ځایونو ته چې هلته پښتانه او نور قومونه استوګن وو په خیر خیر کتل. ده د روسانو او کارمل پر هغې ستراتیژۍ کار کاوه چې څنګه د هېواد د شمال په سیمو کې د پښتنو شمېر راکم کړي. دا پروژې د روسانو په راتګ سره پیل شوه. روسانو پر هغو سیمو د زیاتو جګړو میچنې وګرځولې چې زیاتره پکې پښتانه مېشت وو. دوی غوښتل د جګړو په واسطه پښتانه دې ته اړ کړي چې په شمال کې له خپلو استوګنځیو څخه مهاجرت وکړي. د کارمل په ټوله دوره او د روسانو په شتوالي کې دې هغو دوام وکړ. د ډاکټر نجیب الله په وخت کې هم په دولت او پوځ کې واکمنو ملي ضد ډلو دې لړۍ ته دوام ورکړ. دوی په دې ډول غوښتل چې هېواد د تجزیې له خطر مخکې بشپړ بغلائی چې د ستمیانو د ګوند د مرکزي کمیټې غړی و د نجیب په واکمنۍ کې د عدلیې وزیر و، ده "درفش جوانان" اوونیزې سره چې د فرید مزدک "د ځوانانو سازمان" له خوا خپرېدله د یوې مرکې په ترڅ

کې د افغانستان لپاره د یو فدرالي حکومت د جوړېدو طرح وړاندې کړه او د ده په اصطلاح "که فدرالي حکومت جوړ شي نو د محرومو ملیتونو حقوق چې پخوا تلف شوي دي نور به تلف نه شي". دا مرکه د نوموړې جريدې د ۱۳۶۸ کال د وروستيو مياشتو په يوه گڼه کې خپره شوې ده.

د فدرالي حکومت له جوړېدو څخه د ستميانو موخه او هدف هماغه د افغانستان تجزيه وه خو څرنگه چې په عامه ذهنيت کې د تجزيې لپاره هېڅ ډول شرايط برابر نه وو نو دوی د تجزيې د لومړي گام په توگه د فدرالي سيستم د جوړېدو هيله لرله.

د ډاکټر نجيب الله تر حاکميت دمخه د کارمل په پړاو کې اکثره اخبارونه او جريدې په فارسي وارول شول او پښتو د ژباړې ژبه شوه، خو د ډاکټر نجيب الله په وخت کې يو نسبتاً ښه کار دا وشو چې په اخبارونو کې پښتو تر يوه بريده له ژباړې خلاصه شوه. دا کار پښتو ته د پاملرنې له مخې نه و بلکه د کاغذ د زيات لگښت او د دوه ځلي چاپ مخنيوی و. په دې کار سره پښتون ليکوال ته هم د دې امکان برابرېدلی شو چې مستقيماً اخبار ته پښتو ليکنه ولېږي او د ژباړې لړۍ تر يوه حد کمه شي. د همدې آر په رڼا کې پيام، هېواد، انيس ورځپاڼو او ځينو نورو خپرونو يو ځای په يوه وخت کې په پښتو او فارسي ژبو په خپرونو پيل وکړ. هغه اساسي قانون چې د ډاکټر نجيب الله په وخت کې د هغه له خوا د جوړې شوې لويې جرگې له خوا منظور شو او دی ورته خپله ژمن و په هغه کې ليکل شوي وو "د افغانستان د ملي ژبو له جملې څخه پښتو او دري رسمي ژبې دي" (۴) اول خو په دې جمله کې هم يو حقوقي او ژبنی ظلم او ابهام پروت دی، دوی په قصدي ډول غوښتي د پښتو ژبې نسبت حقوق له وړ ژبو سره برابر وښيي، خو دې سره سره عملاً هېڅکله هم دې اصل ته درناوی و نه شو او نه پرې عمل وشو. لومړی شخص چې د اساسي قانون دا اصل يې مات او تر پښو لاندې کړ، په خپله ډاکټر نجيب و.

د ده په واکمنۍ کې د ده ټولې ويناوې او بيانېې تقريباً په سلو کې پينځه نوي په فارسي ژبه وې. د ده فارسي ژبي اراکين خو لا په پښتو

ويلو مكلف نه وو.

بشير رويگر يې د پښتنو په نمايندگۍ (!) د اطلاعاتو او کلتور وزير ټاکلی و، خو هغه خپله په پښتو نه پوهېده او نه يې چا په رسمي چارو کې له خولې څخه پښتو اورېدلې وه.

له خپرونو پرته په دې وخت کې يو شمېر "فرهنگي ټولنې" چې ژبني او ملي مسايل يې تعقيبول هم جوړې شوې. لومړی د ناپښتنو له خوا پينځه فرهنگي ټولنې جوړې شوې. داسې ښکارېدله چې له دې ټولنو سره د "امنيت وزارت" او په حکومت کې ځينو واکمنو اشخاصو لکه عبدالحميد محتاط، فريد مزدک، نجم الدين کاوياني، سيد کيان او ځينو نورو په پټه او ښکاره مرستې کولې. دغه راز خپله "جمهور رئيس" هم له دوی سره په پټه او ښکاره يو څه نقدي او د ځای مرسته کوله.

کله چې پښتنو د ناپښتنو دا ځېن شمېر فرهنگي ټولنې وليدلې نو يو شمېر ځوان روڼ اندي او پوهان سره راټول شول او "دخوشال فرهنگي ټولنه" په نوم يې يوه فرهنگي ټولنه جوړه کړه. "دا ټولنه د ۱۳۳۹ کال د لړم په ۲۵ نېټه رسماً د کابل په انټرکانټيننټل هوټل په تالار کې پرانيستل شوه. (۵) د غونډې لگښت د فرهنگيانو او فرهنگپالو له شخصي مرستې څخه برابر شوی و. هيله وه چې "جمهور رئيس" به لکه د نورو ټولنو په شان دې ټولنې ته هم نقدي مرسته او د مبارکي پيغام راولېږي خو داسې ونه شول. کله چې د غونډې برخوالو د دود خلاف د (خوشال فرهنگي ټولنې) په وړاندې د "جمهور رئيس" دا چلند وليد نو ډېر خواشينی شول. "جمهور رئيس" تر پايه دې ډول کارونو ته دوام ورکړ.

په فرانسې کې د يونيسيف له خوا يو نړيوال کنفرانس جوړ شوی و. په دې کنفرانس کې د هر هېواد جمهور رئيس د خپل هېواد په ملي ژبه يانې د اکثريت په ژبه خبرې وکړې خو ډاکټر نجيب الله هلته هم پښتو هېره کړې وه، په فارسي ژبه او هغه هم په داسې ايراني لهجه وغږېده چې هلته دا معلومه نه شوه چې د افغانستان او ايران د استازو تر منځ څه توپير و او که نه؟ د ډاکټر نجيب الله دا وينا د کابل له ټلوېزيون څخه هم خپره شوه.

کله چې یوگوسلاویا ته د ناپیلو هېوادو د غوندې په نیت روان و، نو د لنډ وخت لپاره جلال آباد کې تم شو. د جلال آباد د خلکو غوندې ته ده وویل چې په فارسي خبرې وکړم که په پښتو؟ ټولو وویل په پښتو. خو ده وویل بښنه غواړم چې هلته څوک په پښتو نه پوهېږي او زموږ پښتو ترجمانان نه شته. بیا یې د جلال آباد بېلابېلو قومونو ته په فارسي وینا وکړه. تر کومه ځایه چې د ترجمې خبره ده نو د پښتو ژبې د فونولوژیک (غږیز) جوړښت او بڼایینې په برکت ان د نړۍ په کچه دا څرگنده ده چې پښتانه د نورو ژبو په زده کولو کې تر هر چا زیات استعداد لري. تر کومه ځایه چې په بهرنيانو پورې اړه لري هغوی خو هسې هم نه په پښتو پوهېدل او نه هم په فارسي. همدارنگه په کابل او د هېواد په نورو ولایتونو کې هم د پښتو او فارسي خپرونو توازن برابر نه و. د اصولو له مخې خو باید پښتو خپرونې زیاتې وای او د نورو لږکیو قومونو ژبو ته هم حق ورکړ شوی وای، خو د نورو وړو ژبو حقوق هم فارسي ژبې ته ورکول کېدل.

ځینو گڼو خپرونو کې د پښتو ونډه په سلو کې څلورېښت ځینو کې دېرش، ځینو کې لس او په ځینو کې یو دوه فیصده وه. هغه کتابونه چې دې وخت کې چاپ شوي د فارسي تله پکې په څرگند ډول درنه وه؛ په ځینو برخو کې دوه برابره او په ځینو کې څو برابره وه.

په لنډیز سره ویلی شو هغه پلانونه چې روسانو د کارمل په واسطه غوښتل پر پښتنو باندې عملي کړي د هغو پاتې برخه د ډاکټر نجیب الله په وخت کې عملي شوه.

د ده په واکمنۍ کې د هېواد په پوځ کې ملي توازن گډوډ او وسلوال پوځ د لږکیو تر منځ ووېشل شو.

د اکثریت دنده او حقوق لږکیو ته انتقال شول. پښتو ژبې او پښتني فرهنګ ته په بې تفاوتۍ او ان په مخالفه سترګه وکتل شول. بېلابېل پښتني ضد سازمانونه جوړ او وده ورکړای شوه.

پښتون مېشته سیمې له پوځي، اقتصادي او فرهنګي پلوه وځپل شوې او خپل حقه حقوق یې تلف شول. په هېواد کې ملي اندول خراب شو.

د هېواد د ساتنې او يووالي اساسي فکتور او ځواک ته زيان ورسېده او هېواد د يوې اناشرۍ په لور روان شو.

په پای کې همغو لږکیو چې ده په خپله نازولي او راپورته کړي وو، د ده پر ضد په خپلو منځو کې ائتلاف وکړ او د جبل لسراج او مزار شريف د تړونونو پر اساس يې د ۱۳۷۱ کال د وري په ۲۸ نېټه د ملگرو ملتو د سولې پلان شننه کړ، دی يې د کابل له نړيوال هوايي ډگر نه بېرته راوگرځاوه او په کابل کې يې د ملگرو ملتو په دفتر کې پناه واخيسته. وروسته همدغو لږکیو او د هغو د حقوقو مدعيانو دی د "ديکتاتور" او "فاشيست" په نوم ونوموه. په پايله کې د ۱۳۷۵ ل کال د ميزان پر ۶ مه نېټه د کابل ښار د اريانا په واټ کې د طالبانو د اسلامي تحريک د سرتېرو له خوا په دار وځړول شو.

اخځونه:

- (۱) بريد جنرال الكساندر لياخوفسكي، د يوه مجله، لندن، ۱۹۹۵ع کال، دسمبر، ۱۹ مخ.
- (۲) جلال الدين صديقي، افغانستان در قرن جديد، د "ا.خ.د.گ." مركزي كمېټه، كابل، ۱۳۶۹ ل کال، ۱۱-۱۲ مخونه.
- (۳) غرjestان مجله، "مركز انسجام مليت هزاره" كابل، ۱۳۶۸ ل کال، ۹ گڼه.
- (۴) د افغانستان اساسي قانون، د ۱۳۶۹ ل کال، تعديل او تصويب لومړۍ فصل، ۸ ماده، ۳ مخ.
- (۵) شمشاد مجله، ۱۳۷۲ ل کال، ۲ گڼه، ۹۰ مخ.

طاھر بدخشي او د ستميانو جوړښت

روسانو په افغانستان کې د قومي انډول د گډوډولو او ملي يووالي ته د زيان رسولو په نيت د خپلې کمونيستي اپيديالوژيکي ليکې تر څنگ د يوې بلې ډلې د جوړولو هدف او موخه دا وه چې په افغانستان کې قومي نفاق ته لمن ووهي او د افغاني ټولنې د واک دوديز جوړښت ته زيان ورسوي. کله چې په افغانستان کې د واک اصلي سرچينې او ځواک ختم شي، نو د روسانو د لاسوهنې لپاره به شرايط لا ښه برابر شي. روسانو يوازې په کمونيستي ليکې کې د افغانستان ضد عناصرو په پاللو او وده

ورکولو بسنه و نه کړه، بلکې د همدې ډلې په گډه کې یې د یو بل تشکل لپاره هم لاره اواره کړه. روسانو ظاهر بدخشی د دې کار لپاره مناسب شخص وگانه. لومړی یې هغه ته کمونیستي ایډیالوژي ور تریق کړه او بیا یې د کمونیستي فکر تر څنګ په افغاني ټولنه کې د ملي نفاق او دښمنیو د راپارولو لپاره وگماره. د ستمیانو د خپلو سرچینو له مخې: "ظاهر بدخشی در ماه جدی سال ۱۳۴۳ به مثابه یکی از عمده ترین کادرهای حزب دیموکراتیک خلق افغانستان و مسوول تشکیلات حزب و شخصیت درجه سوم حزب وارد کازار سیاست گردیده و مسئله ملی را در مقامات رهبری حزب مطرح کرد." (۱)

ظاهر بدخشي لا "د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند" کې پښې ټینګې کړې نه وې، چې ملي نفاق ته یې په لمن وهلو پیل وکړ او په دې گوند کې یې د ملي مسئلې په باب لمسونه پیل کړې. ده خپله دا هڅه د گوند د ۱۳۴۳ ال کال له لومړۍ کنگرې څخه را پیل کړه. کریم میثاق لیکي: "ظاهر بدخشی اعضای کنگره از نگاه ملی هم گروپ گروپ تنظیم کړد و عکس گرفت." (۲)

بدخشي په گوند کې دننه خپلو دې هڅو ته دوام ورکاوه، خو څرنگه چې د گوند تگلاره ظاهراً کمونیستي وه او ښکاره هدف یې د یوې سوسیالستي ټولنې جوړول (۱) وو، نو ظاهر بدخشي نه شو کولای په افراطي ډول قومي مسایلو ته لمن ووهي. دغه راز په دې وخت کې په گوند کې ځینې داسې اشخاص هم وو چې هغوی د ملي مسایلو په وړاندې د بدخشي تگلاره نه شوه زغملای. لنډه دا چې په گوند کې د پښتنو اکثریت د ظاهر بدخشي د زیاتو فعالیتونو مخه ونیوله او د هغه د هڅو ساحه تنګه شوه. په پایله کې یې له روسانو سره په تفاهم کې د [۱۳۴۷ ال کال د اسد پر ۱۵ مه نېټه] د ملي ستم ډله "سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا) تاسیس کړ." (۳) [۳] "ظاهر بدخشي خپل گوند د روسانو تر ملاتړ او د مارکسېزم د ایډیالوژۍ تر پردې لاندې د قومي او قبیلوي بې اتفاقی د راپارولو په منځي کې ودرولئ و. دې ډلې د افغانسان د شمال په سیمو کې

د تاجیک، ازبک، ترکمن او هزاره لږکیو قومونو په منځ کې د پښتنو پر ضد د "جهاد" د مفکورې پر مخ بیولو سره سیاسي کار کاوه. (۴)

ظاهر بدخشي او د ده پلویانو په یوه وخت کې دوه فکري لیکي تعقیبولې؛ له یوې خوا یې "کارگر و دهقان" شعارونه ورکول او د مارکسېزم او لېنینېزم لاره یې تعقیبوله او له بلې خوا یې د پښتنو په وړاندې لمسوونکي اعمال تر سره کول. دا هغه دوه تگلارې وې چې په یوه وخت کې یې د روسانو له خوا لارښوونه کېدله. نه مارکسیستي او لېننستي ایډیالوژۍ او نه هم د پښتنو په وړاندې لمسوونې کورنۍ پدیدې وې، بلکې دواړه له بهر نه د ځانګړو موخو د تر لاسه کولو لپاره څرګندې تگلارې وې. ظاهر بدخشي به په خپلو خبرو کې کمونیستي فکر څلوه او په دې توګه یې غوښتل چې د روسانو په شان د کمونیستي تگلارې تر پردې لاندې د افغانستان د اکثریت په وړاندې د دښمنۍ اعمال تر سره کړي. ده به ویل: "بهترین ضمانت مصون بودن از ضربه دشمن پناه بردن در اغوش گرم کارگران و دهقانان است." (۵) ظاهر بدخشي او د ده پلویانو په افغانستان کې د نورو وړو قومونو د پارولو او د دوی په اصطلاح د هغوی د حقوقو د تر لاسه کولو لپاره په افغانستان کې د یو فدرالي حکومت د جوړولو هڅه کوله. له فدرېشن څخه د دوی مقصد دا و چې په لومړي ګام کې به په افغانستان کې د مرکزیت رول ختم شي او دوی به په نیمه ډول په اصطلاح خپلواک شي او په دویم ګام کې به بیا د هېواد د بشپړې وېشنې او تجزیې مسئله زامنځته کړي. په دې برخه کې د روسیې او ایران د حکومتونو تگلاره هم همدا ډول وه. دا چې له عملي، سیاسي، جغرافیایي، مذهبي، اقتصادي، ژبني او قومي پلوه په افغانستان کې د فدرېشن امکان شته او که نه؟ دا دوی ته مطرح نه وه. د افغاني ټولنې په برخه کې سیاست پوهان او ټولنپوهان په دې نظر دي چې په افغانستان کې قومونه داسې سره اویدل شوي او یو بل سره تړل شوي چې دلته د هېڅ ډول فدرېشن د جوړولو امکان نه شته او بل په هېواد کې د پښتنو زیات اکثریت د هر ډول فدرېشن د جوړېدو او تجزیې د مخنیوي تضمین کړی دی.

ظاهر بدخشی له خپلې مېرمن سره

روسیه او ایران پر دې واقعیت هم تر یوه حده پوهېدل، خو هغوی دا خبره هم په ذهن کې ساتلې وه چې که په افغانستان کې د فدرېشن او یا د تجزیې امکانات برابر نه شي، نو لږ تر لږه خو له دې اشخاصو او ډلو څخه د ټولنیزې او سیاسي بې ثباتۍ په توګه کار اخیستلی شي، نو ځکه ستمیانو په خپلو خپرونو او شعارونو کې تر هر څه دمخه د افغانستان له جوړښت او نامه سره حساسیت وښود او د خپل تشکل او مشر د رامنځته کېدو علت یې د "خراسان" "دوزخي جغرافیه" وګڼله. "سرانجام بدخشی و انوار فروزان و انکار ناپذیر موجودیت او در متن اندوهگین تاریخ و جغرافیایی دوزخی خراسان تندیس جاویدانه نمودار شد." (٦)

"عاقبت این آفریده بزرگ و بی هتمای تاریخ معاصر خراسان زمین از ما گرفتند." (٧)

ستمیانو، د قومي نفاق، د افغانستان د تجزیې او فدرېشن په باب د ظاهر بدخشي لاره تعقیب کړه. محبوب الله کوشاني چې ډېر کلونه د ستمیانو ډلې "سازا" مشر پاتې شوی و په خپله یوه لیکنه کې داسې څرگندونې کوي: "ما جداً متعقدیم که به کارستن نظرگاههای بدخشي درباره تاسیس و ایجاد دولت فدرالی، طرح مشخص او در باره جبهه متحد ملی و چگونگی ترکیب این طیف وسیع و داشتن قضاوت و پیروی از سیاست عدم دنباله روی در پهنه جهانی و تامین وحدت راستین میان نیروهای میهن پرست میتواند بسیاری از دشواریهای و نابه هجاریهای وضع کنونی را از میان بردارد." (۸)

سخي غیرت د ستمیانو د ډلې د رهبري، یو بل غړی چې ډېر وخت د ستمیانو د نشراتي ارگان "میهن" جريدې مسوول و، وایي: "موجودیت تسلط سیاسي و نظامی نوع تك ملیتی، آنچه در كشوری با ساختار يك پارچه ملی نعمتی میتواند بود، در شرایط کثیرالملیت بودن افغانستان مصیبت واقعی بود. محافل حاکمه در تمام عرصه ها و طی تمام تاریخ تسلط خود کامه تك ملیتی خود به تعرض همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته بودند، آنها میخواستند پروسه همانسازی ملیتها و گروههای اتنیکی را با ملیت حاکم به زور و ضرب شلاق تسریع کنند.

ستم ملی که بنیاد سیاست حکومت تك ملیتی را تشکیل میدهد باید از بین برود و جای آنرا برابری، همکاری و برادری ملیتها و گروههای اتنیکی ساکن کشور بگیرد." (۹)

ظاهر بدخشي او نورو ستمیانو په خپلو لیکنو، ویناوو او تگلارو کې دا هڅه کوله چې د افغانستان نور قومونه خصوصاً تاجکان "ستم خپلي" وښيي، دوی پښتانه د دې "ستم" عاملین گڼي، چې د سخي غیرت په وینا: "به تعرض همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی پرداخته بودند." خو بدخشي له دومره هلو ځلو سره سره بیا هم ستم نه و پېژندلی چې اصلي ستم کوم و؟ ده لا د خپل ژوند تر پایه پورې هغه ستم و نه

پېژانده چې د ده ژبه يې څخه كړې او ترلې وه او د ده قوم يې ورو ورو له معنوي پلوه ځان كې محرو كاوه او هويت يې ورته ختموه. خپله طاهر بدخشي ته به وگورو چې پر ده باندې چا ستم كاوه؟ او ده چا ته داسم راجع كاوه؟ طاهر بدخشي اصلاً د ختې له مخې ازبك دى او په بدخشان كې زېږېدلى دى. خو په غالب گومان د ده ازبكي ژبه نه وه او نه يې د هغې د پرمختگ او بډاينې لپاره څه هڅه كړې ده، بلكې دى د خپلو ځينو نورو قوميانو په شان يو ځاى د فارسي يا تاجك پالنې په خم كې لمېدلى و. هم يې خپل قوم هېر كړى او هم خپله ژبه.

د احصايو او ارقامو له مخې گڼ شمېر ازبكان په فارسي ژبو چې تاجكان يې استازولي كوي اوښتي دي. د يوې احصايې له مخې د افغانستان په ټول نفوس كې د (٦١٠) فيصدو ازبكو په شمېر كې (٥٨٠) فيصده ازبك (١٠) په خپله ژبه گڼېږي پاتې (٥٣٠) يې فارسي ژبي شوي دي. طاهر بدخشي هم په همدې ازبكانو كې راځي. خو ده يوازې د ستم نوم اورېدلى او محسوس كړى يې نه و. اوس نو ښاغلي سخي غيرت ته هم سوال راجع كېږي چې چا متعرض همه جانبه اقتصادي، اجتماعي، سياسي و فرهنگي پرداخته بودند؟

لكه څنگه چې بېرك كارمل د خپل ناڅرگند قومي هويت له كبله خپله بشپړه رسمي پېژندنه تر پايه چاپ نه كړه، همدا كار بدخشي هم كړى دى. د ده له مرگه وروسته نورو ستميانو هم د ده د قومي هويت او بشپړې قومي پېژندنې په باب چندان معلومات نه دي خپاره كړي. يوازې سخي غيرت په يوه ليكنه كې په ضمني توگه ويلي چې "طاهر بدخشي فرزند خلق ازبك بود" (١١) نو كله چې هغه "فرزند خلق ازبك" وي، نو لږ تر لږه خو بايد هغه د ازبك لږكيو د ژينو، فرهنگي او قومي حقوقو غوږ پورته كړى واى، نو اصلي ستم خو همدې ته وايي، چې د طاهر بدخشي له مرگه وروسته هم د ستميانو سازمان يوازې د تاجكانو په انحصار كې و. نه نورو قومونو له دې سازمان سره چندان لېوالتيا درلوده او نه هم دوى دومره علاقه درلودله چې د خپل سازمان په تشكيل كې دې هغوى ته څه اساسي

رول ورکړي. یوازې یې د تبلیغاتي کمپاین لپاره "د ملت ها محروم و
 ستمدیده، اقلیت های ستم کشیده و برپاخاسته" شعارونه ورکول.
 طاهر بدخشی د همدغسې ادعاوو او نارو سورو په پورته کولو او
 د روس پلوه سیاستونو د تعقیبولو له کبله لومړی ځل پر ۱۳۵۶ل کال
 زنداني شو. تر خلاصون وروسته هغه بیا هم د حقيقي ستم پرځای خپلو دې
 ډول هلو ځلو ته دوام ورکړ. پر ۱۳۵۷ل کال په هېواد کې سیاسي فضا
 بدله شوه. د طاهر بدخشي او ببرک کارمل پخواني سیاسي رقیبان د واک
 پرگدی کېناستل، کارمل په چکوسلواکيا کې د افغانستان د سفارت له
 لارې د شورویانو غېږې ته پناه ور وړه، خو "حفیظ الله امین د طاهر
 بدخشي او د هغه د مرستیال قومي او سیاسي حساب ته ځان ورساوه او
 دواړه یې د مرګ کندی ته تېل وهل." (۱۲) ستمیانو د شورویانو په راتګ
 سره خپلې لیکې پراخې کړې، له روسانو سره د مستقیمو اړیکو په نتیجه
 کې د هغوی له زیاتو سیاسي، پوځي او اقتصادي مرستو څخه برخمن شول.
 په تخار او بدخشان کې یې زیات "قومي غوندونه" جوړ کړل. د شورویانو
 او د هغوی له پوځي ټولګیو سره یو ځای یې د مجاهدینو خلاف په وسلوالو
 او تبلیغاتي جګړو کې برخه واخیسته. وروسته د دولتي دستگاه په دننه کې
 هم زیات فعال کړای شول. د روسانو د پخوانۍ ستراتیژۍ له مخې پرچمیانو
 هم چې پخوا یې د کمونیزم پرده پر مخ غوړولې وه، خپله پرده له مخې لرې
 کړه، په ښکاره ډول د ستمیانو له تګلارې سره یو ځای شول. په جهادي
 لیکو کې د جمعیت او شورا نظام ډله چې مخکې تر مخکې د روسانو له
 خوا په افغاني ضد روحيې سمبال شوي وي هم ستمي لاره خپله کړه. په
 نتیجه کې جمعیت، پرچم، ستم او نور ملي ضد ګروپونه سره په داخل کې
 متحد شول او په بهر کې د روسانو او ایرانیانو په مستقیم، ښکاره او
 څرګند ملاتړ د سازشونو، ائتلافونو او توطیو له لارې د ملګرو ملتو د
 سولې پلان او د واک سوله ییز لېږد سېوتاژ کړ او په نتیجه کې پر ټول
 هېواد یوه توره انارشي راخپره شوه چې د دویمې سقاوی پیلامه ګڼل
 کېدای شي.

اخځونه:

- (۱) یادنامه محمد طاهر بدخشي، د "سازا" خپرونه، کابل، ۱۳۶۹ ل کال، ۷ مخ.
- (۲) د کریم میثاق یادښت، همدا اثر، ۱۰۵ مخ.
- (۳) همدا اثر، ۷ مخ.
- (۴) پوهنوال ډاکټر م. روستار تره کی. د ټولنپوهنې له نظره په افغانستان کې د واک جوړښتونه، پېښور، ۱۳۷۷ ل کال، ۴۰ مخ.
- (۵) یادنامه طاهر بدخشي، ۲۷ مخ.
- (۶) همدا اثر، الف مخ.
- (۷) د جهاد نجل څمیري مقاله، // ، ۱۱۷ مخ.
- (۸) د محبوب الله کوشاني مقاله، // ، ۱۰-۱۱ مخونه.
- (۹) د سخي غیرت مقاله، // ، ۹۸-۹۹ مخونه.
- (۱۰) د افغانستان قومي جوړښت، د افغانستان لپاره د واک فونډېشن، پېښور، ۱۳۷۷ ل کال، ۴۸ مخ.
- (۱۱) د سخي غیرت مقاله، یادنامه محمد طاهر بدخشي، ۹۹ مخ.
- (۱۲) ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی، یاد شوی اثر، ۴۰ مخ.

"برابر ملتونه" او د هغو تعبیرونه

کله چې روسانو پر افغانستان مستقیم یرغل وکړ، نو ورسره یو ځای په کابل او د هېواد په نورو سیمو کې د افغانستان د قومي او اتنیکي جوړښت د بېلا بېلو څانگو لپاره ډول ډول اصطلاحگانې وکارېدې. "ملتونه" های برادر و برابر"، "اقلیت های ستمدیده و محروم" او نورې. دوی د افغانستان د بېلا بېلو قومونو لپاره د "ملتونه" نومونه وکاروله. دا اصطلاح د روسانو له یرغل څخه دمخه په رسمي مطبوعاتو او حقوقي چارو کې د یو قومي تشکل لپاره نه ده کارېدلې. د ډاکټر محمد نادر عمر په اند دا اصطلاح روسانو دود کړې ده. "این اصطلاح ساخته و پرداخته شورویها است که هفتاد سال پیش با اشغال آسیای میانه بغرض تفرقه بین اقوام مختلف آن سرزمین به کار بردند.

شوروی ها متعاقب تجاوز با افغانستان بهمین منظور نفاق افکنی بین ساکنین آن اصطلاح ملتیت ها را رایج نمودند و کمونیست ها در تصمیم و گسترش آن تلاش کردند.

اصطلاح ملتیت ها نزد افغانها مردود است؛ افغانها ملت واحد را تشکیل میدهند. کسانی که ناپیعت افغانستان را دارند، بهر قومیکه

منسوب باشند، ملیت ان افغان است و دارای حقوق مساوی هستند. پشتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، قرغز، و غیره همه متعلق بیک ملت واحد بوده و افغان میباشد. در شناسنامه هر کسیکه تابعیت افغانستان را دارد، برای شناخت وی افغان نوشته شده است." (۱)

داکتر محمد عثمان روستار تره کی لیکي: "در حقوق سوسیالیست ملیت به گروه افرادی اطلاق میگردد که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند به نحویکه اوصاف متذکره ارزشمندی گروه موصوف را برای داشتن یک دولت اختصاصی یا لا قل دولت خود مختار داخلی، برانگیزد. مشخصات جداگانه گروه مذکور احتمال دارد توسط قانون دولت متبوع شناخته شود. گروه را که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند، در حقوق لبرال بنام قوم یاد می کند، نه بنام ملیت. بلو! اصطلاح ملیت به مفهوم قوم بار اول توسط لینن در اعلامیه مردم کارگر و دهقان مورد استفاده قرار گرفت. (Parcal Vennessom مقدمه بی بر آثار لینن چاپ بروکسل، سال ۱۹۹۲، ص ۲۵۶).

در افغانستان عناصر عقده بدل از شکست کمونیست، در بخشی از مطبوعات هجرت اصطلاح ملیت را به همان محتوی کمونستی نشخوار می کنند. گویا این عناصر به قوم بودن ملیت های نژادی در افغانستان قانع نیستند." (۲)

روسانو دا اصطلاح په ټولو دولتي چارو، سياسي مسایلو او حقوقي برخو کې د خپلو ځانگړو اهدافو لپاره وکاروله. د هغوی گواډگيانو د دې اصطلاح په تبليغ او کارونه کې لا ډېر گړندي گامونه واخيستل. په کابل کې د دې لپاره يوه ځانگړې اداره "رياست امور مليت ها" جوړه شوه. په همدې بهير کې يې د "مليت های برادر" په نوم يوه مجله خپروله. په دې مجله کې له فارسي، پښتو پرته په نورو ژبو لکه ازبکي، پشه يي... هم ليکنې خپرېدې، د مجلې په کتونکې ډله کې دا کسان شامل وو: "محمد عوض نبي زاده، غلام حضرت ابراهيمي، عبدالله بختانی، حسين نايل، عبدالله مهربان، اشرف عظيمي، عبدالرحمن، عبدالکريم نظري، سليمان

سونار انورستاني، محمد زمان نهکرای او غلام صدیق شينگلينک (مدير) (۳). په مجله کې به زيات مطالب په فارسي ژبه خپرېدل، په نورو ژبو پکې زياتره يوه يا دوه ليکنې راتلې. د "تاجک مليت" پکې په اصطلاح د مشرۍ رول درلود، پښتانه به له نورو قومونو سره په "مساوي" تله کې ودرولي. وو. له "مليت دى برادر و برابر" اصطلاح څخه د دې ناوړه گټه پورته کوله. روسانو او د پرچم ډلې د دې اصطلاح په کارولو سره ولس تېر ايسته؛ د دې به تل له راډيو - ټلوېزيون او خپرنیو وسايلو څخه دا تبليغ کاوه: "تمام مليت های ساکن افغانستان با هم برابر و برابر اند". د دوی په دې هڅه کې يو متضاد مانيز رمز پروت دی چې د دې شعار او نومونو له باطني مانا سره پيوستون لري. د دوی دا خبره نه کوله چې (د افغانستان ټول خلک سره وروڼه او برابر دي او د قانون په وړاندې يو شان مسووليت او حقوق لري). د دوی يوازې "مليتون" "برابر او برادر" گڼل.

په دې هڅه کې اصلي هدف دا و چې د اکثريت او اقليت تر منځ طبيعي پولې له منځه يوسي او د اکثريت حقوق د "برابري او برادري" تر نامه لاندې تر ستوني تېر کړي. د قانون په وړاندې د افغانستان د ټولو وگړو په ورورۍ او برابري کې خو هېڅ شک نه شته، خو کله چې په يوه هېواد کې په ټوليز ډول د قومونو سياسي حقوق مطرح کېږي، نو هلته هر قوم د څومره والي له پلوه خپل حقوق اخلي. په دې کار سره د هېواد د ټولو خلکو فردي حقوق مساوي کېږي، خو قومي حقوق يې د شمېر په اندول د محاسبې وړ دي. د دوی د دې لپاره چې د اکثريت (پښتنو) حقوق د اقليتونو ترمنځ ووېشي او د وېش تله هم د يو لړکي (تاجک) قوم د حقوقو د مدعيانو په لاس کې وي، له دې اصطلاح نه يې گټه پورته کوله. د نجيب الله د واکمنۍ پر وروستي کال په کابل کې "د افغانستان د ليکوالو ټولنې" له خوا په اريانا هوټل کې د "بازتاب صلح در ادبيات" تر نامه لاندې يو سيمينار جوړ شوی و. دا سيمينار په افغانستان کې د "مليت های برادر و برابر" د پاليسۍ د چلوونکيو د هغو سلگونو بېلگو يوه بېلگه ده چې د دوی په خپل وخت کې پلې کوله. کله چې د سينمار لپاره د مشرتابه

هيئت ټاکل کېده، نو له هر "ملت" څخه يو يو تن غوره شو. البته د سيمينار د چارو واگې د لومړي اقليت د استازو په لاس کې وې. دوی يو تاجک، يو ازبک، يو هزاره، يو بلوڅ، يو پشه يي، يو نورستاني او يو هم پښتون د مشرتابه لپاره غوره کړل. د سيمينار د چارو د سمبالښت ټول کارونه او واک د تاجک "ملت" پر غاړه و او د سيمينار د چارو ژبه فارسي وه. يوازې دغو ښاغليو استازيو يوه يوه مقاله په خپله ژبه ولوسته او د سيمينار پرېکړه ليک په فارسي ولوستل شو، نور سيمينار خلاص شو. پښتانه د لږکيو په شمېر حساب شول او پښتو ژبه هم د هغو وړ ژبو په ځېل کې راوستل شوه چې د افغانستان په ځينو سيمو کې ويل کېږي. دوی د "ملتونو" دغسې برابري غوښتله. خارج ته په سفرونو، ځينو دولتي پوستونو، غونډو او ان د علمي رتبو په ورکړه کې دا "معيار" په پام کې نيول کېده. کله چې د ډاکټر نجيب الله د دولت په وخت کې د "اکاډميسن او کانديد اکاډميسن" علمي رتبې ورکول کېدې، نو هلته هم دا معيار مطرح نه و چې څوک دې د خپل علمي ظرفيت په پام کې نيولو سره د دې رتبې مستحق وي، بلکې معيار د دولت خوښه او "د قومي انډول او برابري" له مخې د رتبو ورکړه وه. دوی "د برابري" تر پردې لاندې يوه سخته نابرابري رامنځته کوله. دوی غوښتل د اکثريت پښتنو حقوق په دې ډول پر اقليتونو وېشي او په دې توگه لږکي د پښتنو په وړاندې ودروي. دا منطق به چا ليدلی وي چې د يو فيصد او ٦٥ فيصدو حقوق دې له قومي پلوه مساوي وي او دواړه دې په حکومت او دولت کې مساوي حقوق ولري. ايا په افغانستان کې د ٤٠ زرو هندوانو چې ځانته د دوی په اصطلاح يو "ملت" جوړوي او د افغانستان د زيات اکثريت چې په سلو کې ٦٥ فيصده وگړي جوړوي، حقوقو مساوي دي؟ ايا د همدې تاجک لږکي مدعيان چې "د مليتېهای برابر و برادر" شعارونه يې پورته کول، حاضر دي، چې د افغانستان په سياسي چارو کې له هندوانو او نورستانيانو سره برابر او مساوي حقوق ولري؟ او که نه په هر هېواد کې د اکثريت ونډه اکثريت او د اقليت، اقليت وي.

دوی هېڅکله دا شعار نه ورکاوه چې (په افغانستان کې د ټولو خلکو فردي حقوق مساوي او برابر دي)، ځکه چې په دې کار سره په حقيقي بڼه د حقوقو د تساوي خبره رامنځته کېدله او هر چا ته د خپل حق د امکان چاره برابرېدله، خو دوی له هغه شعارونو او نومونو ګټه پورته کوله چې ظاهري مانا يې برابري خو اصلي او مقصوده مانا يې نابرابري وه. روسانو د همدې غرض لپاره د "قومونو" لپاره د "مليتونو" نومونه وکاروله. دوی دا نومونه د يو بل قومي تشکل په مانا کاروله. دوی د (قوم) او (ملت) ترمنځ يو بل تشکل ته قايل و، نو ځکه دوی د (قوم) نومونه د افغانستان د لږکيو لپاره کسر شان (!) ګاڼه، نو پر ځای يې د "ملت" نومونه وکاروله.

دوی د "مليتونو" مجموعې ته (ملت) وايه، نه د قومونو مجموعې ته! په داسې حال کې چې "ملت له قومونو څخه جوړېږي، نه له مليتونو څخه، د عربي ژبېدود له مخې ملت د ملت جوهر بللای شو، لکه انسانيت چې د انسان جوهر دی، يا حيوانيت د حيوان خاصيت او ځانګړنه او په هېڅ ډول ملت د ملت او قوم په منځ کې يو بل حالت نه شو ګڼلای د قوم پر ځای د ملت د کلمې عامېدل د روسي کمونيستي استعمار يوه ښکېلاکي او وېشاکي هڅه وه. (۴)

اخځونه:

- (۱) ډاکټر محمد نادر، دعوت جريد، ناروې، ۱۳۷۶ ال کال، پرله پسې ګڼه ۷۹-۸۰، لومړۍ مخ.
- (۲) ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی، همدا ګڼه، ۲ مخ.
- (۳) ملتيت های برادر مجله، کابل، ۱۳۶۸، د دلوي - حوت ګڼه، پرله پسې ګڼه، ۴۰مه.
- (۴) حبيب الله رفيع، خلافت مجله، کندهار، ۱۳۷۷ ال کال، پرله پسې ګڼه، ۶۵، ۶۰ مخ.

دويمه سقاوي

کله چې رښاني - مسعود له نورو افغان ضد ډلو تپلو سره د کابل ښار ته رادننه کړای شول، نو ټول ښار د وینو او لمبو په سیند کې ولېږل شو او ټول هېواد له یوې سختې بې ثباتۍ سره مخ شو. په افغانستان کې د واک په زرگونو مختلفې سرچینې رامنځته شوې او یوه عمومي انارشۍ چې لومړۍ سقاوي ته یې ورته والی درلود، خو په کیفیت، ظرفیت او کمیت کې له هغې څخه درنه او خطرناکه وه رامنځته شوه، ځینو نړیوالو راهبویگانو او ځینو خبریالانو هم دې خبرې ته ډېر تاو ورکړ چې دا دی په افغانستان کې د پښتنو دودیز واک ختم شو او د حبیب الله کلکاني له وخت وروسته دا دویم ځل دی چې تاجیکیان واک ته رسېږي. خپله مسعود هم د یوې مرکې په ترڅ کې څرګنده کړه چې "۱۵۰ کاله پښتنو حاکمیت درلود او اوس چې زموږ نوبت دی، موږ سره مخالفت کېږي." دوی په همدغه فکر او نېټ کابل ته راتنوتل، خو ظاهراً یې اسلامي انقلاب، جهاد او د اسلامي فکر پرده پر ځان غوړولې وه. دوستم، مزاری او نورو ملي ضد اشخاصو او ډلو تپلو. هم له دوی سره په دې وخت کې یوه تگلاره تعقیبوله. دوی له حضرت صبغت الله مجددي څخه هم هغه مذهبي ګټه واخیسته چې لومړي سقاو (بچه سقاو) د شوربازار له ملا څخه پورته کړې وه. دوی ظاهراً صبغت الله مجددي د دوو میاشتو لپاره د اسلامي دولت د "ممثل" په توګه

تمثيل ته وړاندې کړې، خو اصلي واک حضرت صاحب سره نه و، ځکه چې ده خو يوازې "تمثيل" کاوه، واک خو بل چا سره و. تمثيل همدې ته وايي چې څوک د يو اصلي او اساسي شخص، پېښې وکړي. دوه مياشتې يې د حضرت مجدي له نامه نه گټه پورته کړه چې جهادي افکار پرې ساره کړي، لکه څنگه چې د شور بازار ملا د غازي امان الله خان پر ضد د مذهبي فتوى له لارې د سقاو د زوى بغاوت او واک ته زمينه برابره کړه، داسې حضرت صاحب هم د اسلامي انقلاب (!) د يو لويغاړي په توگه د پردې تر شا د مسعود او رباني د واک لپاره زمينه برابره کړه. صادق مجدي هم چې د امان الله خان په وړاندې يې د سقاو زوى پلوي کړې وه، وروسته بيا پېښمان و او حضرت مجدي هم وروسته له رباني او مسعود څخه سخت خاوبدى شو او د حکمتيار خوا يې ونيوله.

کله چې رباني او مسعود د کابل پر تخت او خزانو خېته واچوله نو د خپلو پخوانيو تحركاتو تر څنگ يې خپلې ملي ضد هلې ځلې او فعاليتونه نور هم ډاگيز کړل، دوى خپلو قوميانو او همزيو ته وويل چې همدا مو نويت دى، بايد زموږ تر څنگ ودرېږئ! دا تبليغات او لمسونې په عام ډول په ډېرو ځايونو خو په ځانگړي ډول په شمالي سيمه کې ډېرې زياتې محسوسې وې.

دوى د شمالي خلکو ته داسې تبليغ کاوه چې د دوى ملا وتړي او که نه دا خلک چې پښتنو پاچاهي ونيوله نو دا وار د شمال د خلکو سر، مال او ناموس ټول په خطر کې دي (!؟) د شمالي ځينې خلک هم د دوى پر دې ملي ضد تبليغ تېر وتل او د دوى ملاتړ يې وکړ.

په کابل کې يې د کوهدامن د قوماندانو يوه ځانگړې اتحاديه جوړه کړه او "شورى بازسازى کوهدامن زمين" په نوم يې يوه بله شورى چې اکثره افغان ضد اشخاص پکې راټول شوي وو جوړه کړه.

رباني په يوه خصوصي غونډه کې خپلو تنظيمي او ژبنيو ملگرو ته وويل: "ما بايد هر گز اشتباه امير حبيب الله کلکانى را تکرار نه نمايم"، يانې واک بايد پرې نه ږدم. دوى له حبيب الله بچه سقاو سره دومره مينه درلوده چې د هغه په نوم يې پوځي ټولگي او ملېشايي ځواک هم جوړ کړى

و او پر ځينو عسکري ځایونو باندې یې د سقاو زوی نوم هم ایښی و. د کابل د خیرخاني مینې د درېیمې حصې سینما ته ور څېرمه، د شمال د د پسو یوه قرارگاه وه، پر هغې لیکل شوي وو، "قرارگاه شهید امیر حبیب الله کلکانی" د استخباراتو په لوی ریاست چې رباني د امنیت ریاست باله، د هغه دننه دفترونو کې د سقاو زوی د خولې خبرې د یو شعار په ډول لیکل شوې وې. دې سقاویانو تېر سقاو ته د درناوي لپاره د کابل د کلکانو په سیمه کې یوه لېسه هم د هغه په نامه نومولې وه، دا لېسه د کابل - سائنک په عمومي سړک جوړه وه، په لوجه یې داسې لیکل شوي وو: "لیسه شهید امیر حبیب الله کلکانی".

یوه ورځ مسعود د شمالي د کوهدامن د سیمې څو سپین ږيري او ځوانان په جبل السراج کې سره راټول کړي وو او د سقاو زوی د واکمنۍ د وخت پر یوې کلا یې ودرولي وو. هغوی نه یې پوښتنه وکړه چې دې ځای ته څه وایي؟ هغه وویل: "دې ته قلعه سوخته".

- ولې ورته قلعه سوخته وایي؟

- ځکه چې دا د سقاو زوی جوړه کړې وه، کله چې د سقاو زوی ماتې وخوړه د نادر خان لښکرو هغه وسپړله.

نو مسعود ورته یوه زهرجنه خندا وکړه:

- ښه نو چې داسې ده که دا ځل هم پښتانه راغلل نو همداسې به کوي او دا ټولې کلاګانې به سوځوي. اوس مو نو خوښه چې ما سره ودرېږئ او که نه؟

د رباني مسعود د همدغې سقاوي پالیسۍ له مخې هغوی په خپله واکمنۍ کې د سقاو زوی لپاره په پراخ ډول تبلیغات پیل کړل. هڅه یې وکړه چې هغه د ښوونځیو په نصاب کې د یو مثبت شخصیت په توګه شامل او زده کوونکو ته معرفي شي. داسې هڅې هم کېدلې چې بچه سقاو د افغانستان د یو قانوني واکمن او پاچا په توګه معرفي کړي. کله چې د ۱۳۷۵ ل کال د وري په میاشت کې د حبیب الله کلکاني پرې ایښې ښځه په حق ورسېده، نو دا موقع د کابل د نویو سقاویانو لپاره د خپلو احساساتو د ښودلو ډېره ښه موقعه وه. په ډېر شان او شوکت یې د هغې

د مرگ خبر له کابل راډيو نه خپور کړ. عجيبه خبره خو دا وه چې دا د حبيب الله کلکاني لومړنۍ ښځه وه، چې ده ورسره د خپله واکمنۍ په وخت کې اړيکي پرې کړي وو. هغه له همغه وخت راهيسې په مزار شريف کې اوسېدله، خو اوسنيو سقاويانو هغې ته د "ملکې" خطاب وکړ او د هغې د فاتحې مراسم يې په خپل سقاوي شان و شوکت په اصطلاح په دولتي ښه واخيستل. کابل راډيو د هغې د مرگ خبر داسې خپور کړ: "نسبت وفات مېلکه سنگري خانم پاچا شهيد، شاه سابق افغانستان امير حبيب الله کلکاني خادم دين رسول الله در مزار شريف داعيه اجل را لبیک گفت. فاتحه ملکه سنگري از طرف اتحاديه بازسازی کوهدا من در مسجد حضرت علي کرم الله وجهه به تاريخ ۱۳۷۵/۱/۱۴ اخذ ميگردد".

دا سقاويان نه يوازې له فکري پلوه له تېرو سقاويانو سره يو شان وو، له عملي پلوه هم د هغو په شان وو، خو په افراط کې تر هغو هم زيات وو. دلته به د يو بهرني ليکوال د ناول يوه برخه راوړو چې د لومړي سقاوي د لوټ، تالان او نادودو په باب يې ليکلی دی. کله چې لوستونکي دا ليکنه ولولي، نو و به وايي چې د دواړو ماهيت يو شان دی.

"د دغه اثر دوه ويشتم څپرکي چې سرليک يې "د کابل تباهي" ده ستاسې خوږو لوستونکو پر مخ پرانيزم، ويې لولئ، ويې گورئ او د کابل له اوسنۍ تباهي سره نې پرته کړئ!

"د سقاو زوی پر ارگ ورننوت، خپل وحشي پوځ ته يې د ښار د لوټولو حکم ورکړ، سقوي لښکرې د ښار په څلورو خواوو کې خورې شوې، تر هر څه دمخه يې ښار لوټ کړ، واړه او لوی دکانونه، کارخايونه او کارخانې دا هر څه يې وتښتول، دوکاندارانو په مخکې يې د هغوی د دکانونو شته او شيان ترې وړل او روان وو، هغوی د دوی په مخکې د ټولو قيمتي شيانو د لوټ حکم کاوه، خو دوی به په پوره صبر او پټې خولې د خپلې خونې د وړانۍ ننداره کوله، وايي چې د مال د سولوننداره هم لوی غم وي، په پيل کې چې ډاکوانو په لوټ لاس پورې کړ يو شمېر زړورو خلکو به د مخنيوی بندوبست ورته کاوه، خو ډاکوانو به ډېر ژر پر دغو کسانو ټوپک را واړاوه او ځای پر ځای به يې کړل، بيا بېجا جرأت و نه کړ

بلکې و به ډار شول، دکانونه به يې پرېښودل او هلته په يوه گوښه کې به لري ودرېدل. سقوي پوځ به يو پر بل پسې ټول لوټ کړل، هغوی يوازې د مالونو او شيانو په لټنه بسنه و نه کړه، يو شمېر دکانونو ته يې اور هم واچاوه. ډول ډول دنگې مانۍ يې د سترگو په رڼا کې سوځولې او په خاورو ايریو يې اړولې.

سقوي پوځيانو چې کله ښار لوټ کړ، بيا يې د کورونو پر خوا ور مخه کړه، ځينو خلکو خو خپلې دروازې وتړلې، له خپلو بچيانو سره په خپلو کوټو کې کېناستل. وحشي ډاکووانو دروازې ماتې کړې او په زړورتيا سره پر کورونو ور وختل، تر هر څه دمخه يې د کورونو د شتو او شيانو پر لټولو لاس پورې کړ، سره او سپين او د مېرمنو گانې يې ولټولې، وروسته يې د ښکلو نجونو پر بې عزته کولو باندې پيل وکړ. نازولو نجونو ته يې د هغوی د مور او پلار په وړاندې لاس ور اچاوه، هغوی به د وحشيانو له ډاره خپل مور او پلار له غېږه ورکړه خو هغو وحشيانو به د مور او پلار له غېږې څخه راکشوله. که کوم مظلوم مور او پلار به د خپلې لور ننگه وکړه هغه به يې هم پر گوليو پر ځمکه راوړغړول. وحشي او بربري څېرو زياترو د ميندو او پلرونو په مخکې د هغوی د لوټو بې عزتي وکړله، که به کومې سپېڅلې نجلۍ د هغوی د وحشيانو د هيلو له پوره کولو نه سر وغړاوه، د هغوی جزا خو بې ښه او بده مرگ وه.

دغه وحشيان او ډارونکي حيوان ډوله انسانان پر کابل را پرېوتل، هغوی په هره جاده او هره کوڅه کې په ظلم او لاس اچونې لاس پورې کړ، يو شمېر سپين ږيري چې سپين کالي والاوو هغوی په هغه حال کې چې دولت يې نه لاره په ډېره سختۍ سره کولای شول چې خپله آبرو او عزت دې د دغو وحشيانو په مقابل کې وساتي. ځکه دوی به ويل چې ولې شته او دولت نه لري. هغوی به يې له کورونو را وايستل او په متروکو به يې تغمې تغمې کړل... (۲)

په دويمه سقاوی کې هم کټ مټ همدا حالات تکرار شول، خو له لومړۍ سقاوی څخه يې څو اساسي توپيرونه درلودل:

- د دې سقاوی دوره تر هغې پينځه ځله زياته وه.

- هغې سقاوی د تمدن نوې را ټوکېدلې هیلې ومړولې او دې سقاوی پنځوس کلن تمدن او دولتي جوړښت له منځه یوړ.
- څرنگه چې د دویمې سقاوی عمر د لومړۍ په اندول زیات دی، همداسې یې زیانونه هم تر هغې زیات دي.
- د لومړۍ سقاوی اصلي متحرک یو امپراتور او نالوستی شخص و، ملک ته یې زیات زیان د خپل جهالت له کبله اړولی و او نوره ډله یې هم همداسې وه.

- دویمه سقاوی او د هغوی لویغاړي په شعوري او اگاهانه ډول د هېواد دښمنان دي، دوی په شعوري ډول غواړي د هېواد رځانده بنسټونه وېجاړ کړي او په هېواد کې ملي اندول او یوالي له منځه یوسي او تجزیې سره مخ کړي.

- لومړۍ سقاوی له انګرېزانو پرته چې هغوی هم د یوې وسیلې په توګه ترې کار اخیسته نورو هېوادوسره د افغانستان د خاورې او ولس پر ضد کوم پټ او ښکاره تړون نه و کړی نه پرې پوهېدل.
- دویمې سقاوی د افغانستان له ټولو لرې او نږدې ګاونډیانو او دښمنو هېوادونو سره د افغانستان په وړانګې کې یوځل سرخوځولی او هر چا ته یې ددې کارلپاره لاره خلاصه کړې ده. په هره برخه کې د دویمې سقاوی زیانونه او کړاوونه تر هغې لومړۍ زیات دي. دلته به د دویمې سقاوی پر اصلي لویغاړو، رباني، مسعود او د دوی د ادارې او افغانستان ته د دوی د ادارې په وخت کې د اړولو شویو زیانونو په باب یو څه خبرې وکړو.

اخځونه:

- (۱) کابل راډیو، ۱۳۷۵ ل کال، د وري ۱۳/۱۴ نېټه.
- (۲) کابلي والا (یا کابلۍ پېغل) مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقي، د پوهندوی عبد الخالق رشید تبصره، هیله مجله، ۱۳۷۶ ل کال، ۱۱۳-۱۱۴ مخونه.

رباني د کارمل په فکري او د بچه سقاو په عملي رول کې

د تېرو دوو لسیزو په سیاسي ډگر کې برهان الدین رباني هغه
متبذله څېره ده چې ورځ په ورځ یې خلکو ته د شخصیت منفي اړخونه او
د کرکټر اصلي جوهر څرگندېږي. دی تر یو وخته پر دې بریالی شو چې خپل
باطني او اصلي جوهر له خلکو پټ وساتي. د "اسلامي تحریک" په لیکو کې
خان تنظیم کړي او بیا د روسانو په یرغل سره د یو مصنوعي شخصیت په

توگه تبارز وکړي. د جهاد په بهير کې هم د ده د سياسي شخصيت په باب يو لړ شکونه پيدا شول، خو څرنگه چې هغه وخت له روسانو سره د افغانانو د مقابلې سياسي او پوځي ډگر ډېر گرم و، نو د ده په باب چا دومره فکر او تشویش نه کاوه، د جهاد په ليکو کې هم دی او هم د ده تنظيم د دښمن په وړاندې د اصلي او اساسي فکتور په توگه مطرح نه و، بلکې د يو "گوزاره کوونکي" شخص او تنظيم رول يې درلود.

داسې انگېرل کېږي چې د برهان الدين رباني کورنۍ پخوا له تاجکستان نه افغانستان ته راکوچېدلې وي. دی "د محمد يوسف زوی پر ۱۳۱۹ ل کال د بدخشان ولايت مرکز فيض آباد کې زېږدلی دی. پر ۱۳۲۶ ل کال د فيض آباد په منځني ښوونځي کې شامل او پر ۱۳۳۵ ل کال د کابل د ابوحنيفه مدرسې چې هغه وخت د دار العلوم شرعيه په نامه يادېده د دې مدرسې په نهم ټولگي کې شامل شو. پر ۱۳۳۸ ل کال د دې مدرسې له ۱۲ ټولگي څخه فارغ او پر ۱۳۳۹ ل کال د کابل پوهنتون د شرعياتو پوهنځي کې شامل شو. پر ۱۳۴۴ ل کال له پوهنتون څخه فارغ او د شرعياتو پوهنځي د کدر غړی شو. پر ۱۳۴۵ ل کال يې د مصر له الازهر پوهنتون څخه ماسټري تر لاسه کړه. د ۱۳۵۳ ل کال په جوزا کې پېښور ته راغی. (۱) او د آی، اېس آی غېږې ته يې پناه يوره. د ۱۳۵۳ ل کال له جوزا څخه د ۱۳۷۱ ل کال د ثور تر (۸) نېټې پورې په پاکستان کې اوسېده او سياسي فعاليتونه يې پر مخ وړل.

برهان الدين رباني داسې يو شخص دی چې ظاهري او باطني شخصيت يې سره يو شان او برابر نه دی. د ژوند بېلا بېلو حالاتو هم د ده شخصيت لوت په لوت اړولی او د يو باثباته شخصيت په شان يې خپل مثبت ارزښتونه ساتلي نه دي. د ده شخصيت په بېلا بېلو پړاوونو کې لکه د اوبو په شان چې په هر څم کې د همغه رنگ اخلي بېلا بېل رنگونه غوره کړي دي. تر ۱۳۵۲ ل کال دمخه (رباني) چې د هېواد په دننه کې يې محدود سياسي فعاليتونه کول، له ۱۳۵۳ ل څخه تر ۱۳۷۱ ل پورې (رباني) چې د جهاد کلونه گڼل کېږي. له ۱۳۷۱ څخه د ۱۳۷۵ کلونو تر منځ (رباني)

او را وروسته په دې هر زمانې واټن کې يو بېل (رياني) ليدل کېږي. پېښور ته تر تګ دمخه هغه بل شان اخلاقي ځانگړنې لرلې. بريد جنرال الکساندر لياخوفسکي چې په افغانستان کې د شوروي پوځونو د پليو قطعاتو يو لوړ رتبه قوماندان و، د شوروي د استخباراتو په حواله ليکي: "رياني له ظاهري سپېڅلتيا سره سره کمزوری او بې واکه شخص دی. د هغه دا ځانگړتياوې د ځوانۍ په کلونو کې ځان څرگندوي، دغه وخت رياني د کریم باي له کورنۍ سره نږدې کېږي. د کریم باي کوربه د شپې (د عشرتونو) شاهد و. په دغو مجلسونو کې د صغیرو نجونو پر عزت تېري کېدل. (۲)

د ده د ځوانۍ زيات وختونه په همدغسې محفلونو کې تېر شوي. دی له ډېرو هغه اخلاقي مسایلو سره چې زموږ په ټولنه کې هم د کلتوري او هم د اسلامي اصولو او احکامو له مخې سخت جرم او ناوړا گڼل کېږي، يا بې تفاوته و او يا هم بې وسه.

د ده يو سيمه وال چې وروسته بيا د عبدالرسول سياف د (دعوت او جهاد) په پوهنتون کې استاد شو او له رياني سره يې يوه وخت په مصر کې په يوه پوهنتون کې لوړې زده کړې کړې دي. د دعوت او جهاد پوهنتون په يو ټولگي کې چې گڼ شمېر محصلين ورته ناست وو، ده د خپل ځان او د رياني د اخلاقي شخصيت په باب داسې يوه عملي کيسه بيان کړې وه: "څرنگه چې زه او رياني دواړه په پوهنتون کې سره يو ځای وو او هم دواړه وطنداران وو، نو کله چې مصر ته د لوړو زده کړو لپاره د تللو په تکل شولو، نو دواړو سره مشوره وکړه چې دواړه به يو کور ونيسو، کور والا (مېرمنې) به مو سره يو ځای وي، رياني هم راسره ومنله، همداسې مو وکړل، د کابل ښار په غربي سيمه کې مو يوه حويلۍ په گډه په کرايه ونيوله، دواړو ورته کورونه راوستل، موږ د تحصيل لپاره مصر ته لاړو، کال مو لا پوره شوی نه و چې ما ته له کابل نه د يو ډېر نږدې خپلوان ليک راغی، په ليک کې ليکل شوي وو چې اګاونډيان او نور خلک ستا او د رياني کورنۍ پسې پسې کوي او د څه اخلاقي نيمگړتياوو خبرې کوي، نو که غواړئ چې له اخلاقي پلوه خپلې کورنۍ روغې وساتئ، تحصيل

پرېږدئ او راشئ، د خپلو مېرمنو غم مو وخوړئ! سره له دې چې دا ليك زما په نوم ليكل شوی و، خو ما رباني ته په دې نيت ښكاره كړ چې د دواړه د كورنيو په باب پكې يوه خبره ليكل شوې وه، كله چې دا ليك رباني ولوست، نو د كوم چټك عكس العمل پر ځای يې په سره سينه ځواب راكړ. [در رخصتی اخير سمسټر كه رفتم باز در اين مورد نيز غور خواهيم كرد.] كله چې زه او رباني د خپلې رخصتۍ په وخت كې كابل ته راغلو، نو ما په پټه اخوا دېخوا د گاونديانو او نورو خلكو خولې بوى كړې، هسې نه چې زما خپلوان له خانه څه خبره نه وي جوړه كړې؟! كله چې مې پوښتنې او گروېزې نې وكړې نو هغه خبره چې زما خپلوان ماته ليكلې وه رښتيا وه، نو زما په مغزو كې يو تاو پيدا شو، يو ځل بيا مې رباني ته خبره وكړه، خو هغه ځان ناخبره كړ، ما په همغه وخت خپله ښځه طلاقه كړه، خو رباني ورسره اوس هم شپې ورځې تېروي.

دا چې د نورو له نظره د رباني اخلاقي شخصيت څه ډول تعبيرېدلای شي، دا يوه بېله خبره ده، خو د ارواپوهنې له نظره په خپله د رباني فزيكي جوړښت د (مخ، سترگو، شونډو او د غږ له جوړښت او حركتونو څخه) د هغه ځينې اخلاقي نيمگړتياوې او نورې كمزورۍ معلومېږي.

پېښور ته تر راتگ دمخه د هغه فردي شخصيت تر زياته بريده پر ده او د ده پر كورنۍ پورې تړلی و. خو كله چې روسانو پر افغانستان يرغل وكړ، د تنظيمونو بازار گرم شو او د لوبديځ بې شمېره پيسې را شېوه شوې، نو رباني نه هم پكې "سړی" جوړ شو؛ د يو تنظيم مشر شو او بيا يې د ټول هېواد د مشرۍ لپاره په سر كې نشه پيدا شوه. د جهاد په كلونو كې هم د ده رول ټاكونكى او پرېكنده نه و، په دې وخت كې هم ځينو كسانو سره د ده د ځاني، سياسي او اخلاقي شخصيت په باب شكونه پيدا وو او دى يې يو بې ارادې او سست عنصره شخص باله. د ده له همدې كمزورې ارادې څخه ځينو سمه ييزو قوماندانانو ډېره زياته گټه واخيسته او له هغې بهرنۍ مرستې نه چې د جمعيت تنظيم له لارې په بې كنټروله ډول دوى ته

ورکول کېده د خپل ځان د تبارز لپاره ګټه واخيسته. هر يوه د ځينو ګاونډيو هېوادونو په لمسه ځانته د واک يو محلي اداره جوړه کړه. رباني د خپلې بې کفایتۍ په وجه دې ته مجبور شو، چې د هغو هره خبره ومنې ان تر دې چې ده خپله هڅه کوله چې د ځينو نورو اړيکو له لارې هغوی راخپل کړي چې د ده مشرۍ ته زيان و نه رسوي. يو ځل يې احمد شاه مسعود ته پېشنهاد وکړ چې ده سره خپلولي وکړي او همدارنگه ځينو نورو قوماندانانو ته!

په جهادي پړاو کې رباني سره له دې چې د حکمتيار په انډول يې په جګړه ييزه او سياسي برخه کې رول کمزوری و، خو په سر کې يې د واک د نيولو تلوسه او مينه ډېره زياته وه او دا ان د يوې رواني عقدې تر بريده، ځکه نو ورو ورو د يو سازش، توطيې او ائتلاف په لټه کې شو. د عبد الحميد مبارز په نوم يو ليکونکی چې "از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان" په نامه يې د هېواد د ځينو سياسي پېښو په باب يو اثر ليکلی، له رباني او نورو ستمي ډلو سره يې خواخوږي پکې څرګنده او ډاګيزه ده. بيا هم د قدرت لپاره له اسلامي تګلارې څخه د رباني او د ده د تنظيم د لرې کېدو خبره نه پټوي، وايي: "جمعيت اسلامي رباني که از ايديالوژي سيد قطب و حسن البناء متأثر بود و تحت تأثير ليبيا و ايران در قسمت يك دولت خالص اسلامي قرار داشت ديگر به تدريج تمايلات سياسي ان بر تمايلات بنيادگرايي ان تفوق حاصل کرد، ديگر برای احيا و تاسيس يك دولت اسلامي مبارزه نيمکرد، بلکه برای کسب قدرت مبارزه می نمود، چنانچه از سال ۱۹۸۳ به بعد يك خط معتدل تر را نسبت به حزب اسلامي اتخاذ کرد." (۳)

روسان چې د رباني د شخصيت کمزوري اخونه له پخوا څخه ورته معلوم وو هم په دې لټه کې وو چې ده سره خپل اړيکي ټينګ کړي، له يوې خوا به يې د جهاد په ليکو کې يو درز رامنځته کړی وي، له بلې خوا به يې د خپلې اوږدې مودې ستراتيژۍ، د افغانستان بې ثباتي او واک ته د لږکيو د رسولو لپاره کار کړی وي نو ځکه خو يې له مسعود او رباني

سره خواږه اړيکي پيدا کړل. دی اړیکو ورو ورو وده وموندله، هغه وخت د باور او پوځوالي پړاو ته ورسېدل چې رباني د مجاهدينو د يو هيئت په ترکيب کې چې حکمتيار ورسره جداً مخالف و، مسکو ته لاړ او هلته يې له روسي مقاماتو او استخباراتي چينلونو سره وکتل او توافق ته سره ورسېدل.

روسانو لا مخکې تر مخکې د کابل په اداره کې لږکيو ته د واک د لېږد شرايط برابر کړي وو، دوی په تېرو کلونو کې له اداري بيروکراسۍ څخه نيولې تر نورو ټولو برخو پورې دومره کار کړی و چې د داسې يو منفي بدلون لپاره يې شرايط او امکانات مساعد کړي وو، نو ځکه خو يې ښاغلی پروفېسر برهان الدين رباني په مسکو کې د کارمل په رول کې د رباني په ښه مکياژ او بيا يې د کارمل په څېر پر تخت کېناوه، توپير يې دومره و چې کارمل سره دوی مستيقماً راغلل، له وزرو يې ونيو او پر تخت يې کېناوه، خو رباني يې د توطئو، لاسوهنو او د خپلو لاسپوڅو د ائتلاف او سازش له لارې د کابل تر ارگه بدرگه کړ. روسان او نور هغه استخباراتي سازمانونه چې رباني يې د سياست او واک ډگر ته وړاندې کړي و، هغوی د ده پر رواني عقدو، ټولنيز موقف، د شخصيت پر کمزوري، د واک پر لېوالتيا، د ده پر خپل ظرفيت او کفايت ډېر ښه پوهېدل، د استخباراتي سازمانونو لپاره داسې اشخاص ډېر مناسب وي، ځکه چې کنترول يې اسانه وي. د رباني سياسي شخصيت له دې څخه هم معلومېږي کله چې پر ۱۳۷۱ ل کال مجاهدين او ملحدین سره په کابل کې په جگړه اخته شول او په اصطلاح اسلامي دولت (!) اعلان شو، نو حضرت صبغت الله مجددي د اسلامي دولت د "ممثل" او رباني د "رهبرۍ شوری" د مشر په توگه ټاکل شوي وو، مجددي د ثور پر (۷مه) نېټه کابل ته لاړ او رباني ورځ دوه وروسته له تورخم نه د ځمکې له لارې په موټر کې کابل ته روان شو، رباني په داسې يو گاډي کې سنور و چې د موټر مخ او شا ته د مسعود عسکونه لېږدلي وو او "استاد" دننه په موټر کې ناست و. دی هغه وخت هم له مسعود نه دومره په وېره کې و چې پر خپل موټر يې هم د هغه

عكسونه لگولي وو. كله چې كابل ته لاړ نو بيا د خپلو ائتلافونو له ټوپكيانو سره مخ شو چې ده ته يې ارگ ته د ننوتلو اجازه هم نه وركوله. دوه مياشتې وروسته برهان الدين رباني ځان "د اسلامي دولت جمهوررئيس" اعلان كړ، خو بيا هم دى دومره خپلواك نه و، لكه مسعود او دوستم. د ارگ يوه خوا د مسعود د نظار شورا د ټوپكيانو په لاس كې وه او د مسعود عكس پرې ځوړند و، بله خوا يې د دوستم د ځواكونو په لاس كې وه، چې په دروازه يې د دوستم يو غټ عكس بند و، رباني به چې كله ارگ ته تلو، نو له همدې دوو لارو نه داخل ته تللى شو، كله به د مسعود ټوپكيانو او كله به هم د دوستم ملېشو څه وخت ايساروه، د رباني سترگې هر وخت د هغو پر عكسونو لگېدلې، عكسونه ډېر لوړ ځوړند وو، دى به ترې لاندې تېرېده، خو بيا هم دى جمهوررئيس (!) و او دا يې خاتنه سپكاوى نه ځاښه.

كله چې رباني ځان "جمهوررئيس" كړ، نو نور هېواد خو لا څه كړې چې د كابل ښار پر څو بېلا بېلو واكمنيو ووېشل شو، ان په ارگ كې هم رباني پوره واك نه درلود. ده ته دا مهمه نه وه چې څومره واك لري او هېواد د غم په كومو لمبو كې سوزي. ده ته دا مهمه وه چې خلك ورته "جمهوررئيس" ووايي. د "جمعيت اسلامي" يو تن غړى چې رباني له ډېر نودې نه پېژني او ناسته پاسته يې ورسره لرله، هغه وايي: "كله چې استاد رباني ته د جمهوررئيس خطاب وشي او په كوم مکتوب كې د جمهوررئيس په عنوان د هغه د نوم يادونه شوې وي، نواستاد ورته په شونډو كې موسكى غوندې شي او يو خوږ تبسم وكړي." ځينې ټولنپوهان او سياستپوهان په دې اند دي چې هر كله په يوه ټولنه كې د درېيمې طبقې خلك واك تر لاسه كړي نو د ټولنې سياسي او ټولنيز ثبات له منځه ځي. دوى وايي دا خلك ډېرې رواني، اقتصادي، جنسي او ټولنيزې عقدي لري، كله چې دوى واك ته ورسېږي نو تر هر څه لومړى د هغو د حل او خړوب په لټه كې شي. "د رباني كورنۍ هم له اقتصادي پلوه په درېيمې طبقې پورې اړه درلوده، نو ځكه خو ده ته هر هغه څه لوړ او ښكلي ښكارېدل چې د ده

له ټولنيز او طبقاتي ژوند څخه لوړ وو. که په کابل کې د ده د واکمنۍ ساحه دوه کیلو متره مربع وای او یا تر دې هم کمه شوې وای، نو د ده لپاره بس ځکه وه چې په عادي شرایطو کې خو ده ته هېڅ هم نه رسېدل، نو ځکه خو یې تر وروستي بریده پر دې خبره ټینګار کاوه چې دی د افغانستان جمهور رئیس (!) دی. د واک د همدې مینې له کبله هغه د روسانو غېږې ته داسې پناه یوړه چې د کارمل ریکارډ ته یې ځان ورساوه، کارمل هم د شوروي له مرستو پرته ژوند نه شو کولای او رباني هم د روس له مرستو پرته ژوند نه شو کولای، ځکه خو دواړو د خپل بادار د درناوي حق ادا کړ. رباني تر کارمله هم دمخه شواو د افغانستان د ولس پر جهاد یې خاورې واړولې، د شوروي ځای ناستې روسیه یې له ټولو جرمونو او جنایتونو پاکه وګڼله. کله چې ده تاجکستان ته سفر وکړ، نو د دې سفر او له شوروي نه د تاوان غوښتنې په باب له ده پوښتنه وشوه ده وویل: "اصلاً این گپها موضع بحث نشده بود در تاجکستان، فکر میکنم این گپها را مطبوعات تحریک کرده بود، چیزی که ملور اینجا گفته بودیم، این بود که دولت اسلامی افغانستان خواهان حسن روابط باتمام کشورها و از جمله فدراتیف روسیه است. ما گفتیم رژیم تجاوزگر و مارکسیست و قشون شوروی قبلی بالای افغانستان حمله کرده بود، ان رژیم از بین رفته حالا فدراتیف تشکیل گردیده، ما با مردم روسیه دشمنی نداریم." (۴)

ځکه خو نو د رباني اړیکې له روسانو سره تر کارمل هم خواره شول، کارمل شورویان افغانستان ته دعوت کړل او د افغانستان خاوره یې د هغو د گټې لپاره استعمال کړه، خو رباني روسانو ته دومره نږدې و چې ان د خپل پخواني قلمرو تاجکستان خاوره یې د ده په واک کې ورکړه او هلته یې د کولاب هوایي ډګر د ده په خدمت کې ورکړ.

رباني هم د بهرني یرغل لپاره لکه د کارمل په شان د ملګرو ملتو (۵۱) ماده پلمه ګرځوله. کارمل به ویل چې "د شوروي اتحاد محدود قطععات د ملګرو ملتونو د منشور (۵۱) مادې له مخې افغانستان ته راغلي". رباني هم کله چې د ایران چارواکو د طالبانو له خوا د مزار شریف

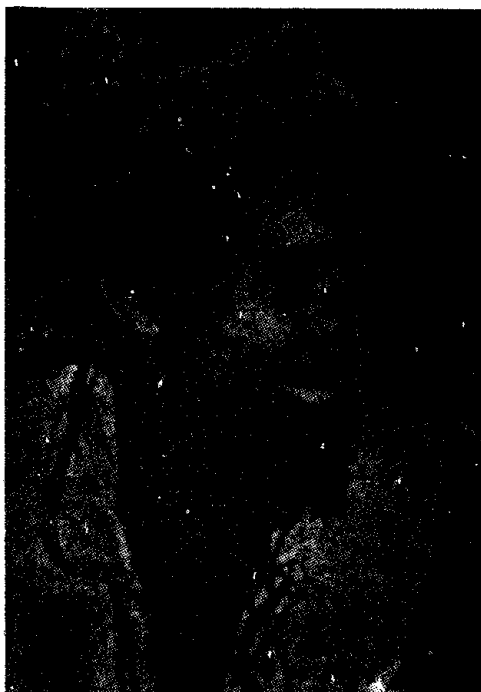
تر نیولو وروسته خپل گڼ شمېر پوځونه د افغانستان پولې ته نږدې کړل، نو رباني اعلان وکړ چې "د افغانستان اسلامي دولت د ملگرو ملتونو د منشور د (۵۱) مادې له مخې حق لري له ایران څخه پوځي مرسته تر لاسه کړي او هغوی افغانستان ته دعوت کړي."

- په عمومي ډول د روسانو او نورو بهرنيانو په وړاندې د رباني او کارمل فکري تگلوري سره یو شان و، خو په چور او چپاول، لوټ او تالان، عمومي انارشی او د ملي پانگې په لټونه کې بیا رباني د سقاو زوی پر پله روان و.

اخځونه:

- (۱) شهرت ننگیال، وینه په قلم کې، د افغانستان د جهادي څېړنو مرکز، پېښور، ۲۱۴-۲۱۷ مخونه.
- (۲) برید جنرال الکساندر لیاخوفسکي، ډیوه مجله، لندن، ۱۹۹۵ع کال، دسمبر ګڼه، ۱۹ مخ.
- (۳) عبد الحمید مبارز، حقایق و تحلیل وقایع سیاسي افغانستان از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان، پېښور، ۱۳۷۶ل کال، ۱۱۲ مخ.
- (۴) امید جریده، له امریکا څخه خپريدونکې، ۲۱۳ ګڼه ۵ مخ.

مسعود د یو اتل په څېره کې یو ګوډاګی او د دویمې سقاوی یو اساسي لوبغاړی

د افغانستان د تېر شل کلن ټولنیز، پوځي ناتار او ناوړین په بهیر کې یوه څېره هم احمد شاه مسعود دی چې ظاهراً یې د ځینو خلکو په زړونو کې د یو مثبتې پوځي او سیاسي څېرې په توګه ځان راڅرګند کړی و، خو کله چې حالات بدلېدل د ده له څېرې څخه د مصنوعي ماسک پرده هم ورو ورو لرې کېدله. د وخت په تېرېدو سره دا ثابته شوه چې احمد شاه

مسعود يو خان غوښتونکي جنجاليز، تجزيه غوښتونکي، د هېواد ويجاړوونکي، سيمه پالونکي، د يوه محدود لږکي او خپلو ځاني گټو پلوی شخص دی. د خپلو هېوادوالو په خورولو، کړولو او له پرديو جاسوسي شبکو سره د اړيکو په ساتلو او پالللو او د هغوی د گټو په خوندي کولو کې روحاً، جسماً او وجداناً ماهر دی. د ده قومي، ژبني جوړښت او جغرافيايي موقعيت- دی د دې جوگه کړی و چې د هېواد د ملي گټو په وړاندې د پرديو او خپلو ځاني گټو لپاره له کورنيو او بهرنيو دښمنانو سره ناوړه معامله وکړي او په هېواد کې د غميزې د اوږدولو د يو اساسي عامل په توگه خپلو هغو ته دوام ورکړي. ترســـــــــــــــــ هر چا لومړی بهرنيانو د هغه پېژندنې او پرشاتپونې ته پام راواړه او له ده څخه يې داسې يو مصنوعي زمری جوړ کړ چې ان زموږ د ځينو هېوادوالو پر ذهنونو يې هم د يو ډول باور پرده خوره کړې وه، کله چې زموږ هېوادوالو د خپل ذهن او فکر سترگې بيا هغه ته واړولې، نو په دې کې ډېر وخت تېر شوی و او احمدشاه مسعود په ورانۍ کې دومره ونډه اخيستنې وه چې تصور يې هم نه کېده. کله چې د مسعود د منفي او د ځينو په اند د مثبت شخصيت انگازې خپرې شوې، نو د زياتو هېوادوالو او د قلم د خاوندانو پام دهغه د متضاد شخصيت د څرگندتيا خوا ته واوښتی، په دې کې ورو ورو هغه اسناد او شواهد هم را څرگند شول چې ظاهراً د ده مخالفو او په حقيقت کې د ده دوستانو د ده په باب ليکلي او په خپلو اسنادو کې خوندي کړي وو. وروسته وروسته د ده په باب ليکنې، گړنې، ان ليدونکي او ټلوېزيوني معلومات زيات شول او د ده شخصيت يې د ډول ډول ابهام له تيارو څخه را وويست او اکثرو منفي خواوو سره يې ولس او نړيوالو ته څرگند کړ. دلته به همدغه ډول اسنادو ته په لنډيز سره اشاره وکړو او و به گورو چې احمد شاه مسعود له چا سره په څه ډول د هېواد د ملي گټو په سر معامله کړې او لا يې کوي.

"احمد شاه مسعود د ډگروال دوست محمد (۱) زوی د پروان ولایت د پنجشېر ولسوالۍ د بازارک اوسېدونکی دی د یو روایت له مخې د احمد شاه مسعود نیکه له پاردریا څخه افغانستان ته راکوچېدلی او په پنجشېر کې مېشته شوی دی. د هغه وخت افغاني حکومتونو له دغسې تاجک مهاجرو سره زیاته خواخوږي څرگندوله او هغوی ته یې بېلا بېلې اسانتیاوې برابرولې.

مسعود پر ۱۹۵۶ کال زېږېدلی او د خپل پلار د دویم واده ثمر دی. نوموړی په خپلو شپږو وروڼو کې درېیم وروړ دی. پلار یې د فرانسویانو تر پالنې لاندې د استقلال په خورا معتبره لېسه کې شامل کړ، چې په ۱۹۷۳ کې ورڅخه فارغ شو. احمد شاه د خپل یوه پخواني باډیګارد له لور سره واده کړی او درې اولادونه لري چې مشر زوی یې احمد نومېږي. مګر د بلې انګېرنې له مخې نوموړی د یوې بلې اروپایي بې نکاح ښځې څخه هم یوه لور لري.

احمد شاه پر ۱۹۷۳ع په پولیتخنیک کې شامل شو. پر دې مهال

* د احمد شاه مسعود پلار دوست محمد یو عسکري ټولنی مشر و، چې مرحوم جنرال سید صالح خان لوی درستیز ته یې د مرحوم سید محمد سرور کونړي په واسطه کولو سره خان د داخلي وزارت د پولیسو او ژاندارم شق ته تبدیل کړ، چې بیا د ډگروالۍ تر رتبې پورې ورسېد. د احمد شاه مشر وروړ دین محمد هم د همدغې واسطې له خوا حربي پوهنتون ته شامل او وروسته پوځي افسر شو، چې بیا په پېښور کې نامعلومو کسانو ترور کړ. ډگروال دوست محمد پنځه کاله وړاندې په داسې حال کې چې زوی یې د پنجشېر او نالقان پر سلطنت ناست و، په پېښور کې د جلا وطنۍ او پردېسۍ په حال کې وفات شو. د هغه مرحوم جنازه په پېښور کې خاورو ته وسپارل شوه، خو احمد شاه خان یې نه جنازې او نه هم فاتحې ته حاضر شو. (د لستونې مار، د نثار احمد صمد سربزه)

د ځینو کتونکو په اند احمد شاه مسعود اکثره جنگونه د نورو په واسطه تر سره کړي. لوی نورو ورته کتلي دي، نو ځکه ده خاتنه طالعمین "مسعود" تخلص غوره کړی او دا هم یو غصب شوی تخلص دی. خلیل الله هاشمیان په دې باب وايي: "تخلص مسعود صاحب قانونی دارد که آقای محمد یعقوب مسعود سابق معاون اداری وزارت اطلاعات و کلتور فعلاً مهاجر در (استرالیا) میباید و اسناد و ثبوت سابقه داری ۶۰ ساله خود را چند بار نشر و تقاضا نموده تا احمد شاه پنجشیری از غصب تخلص او منصرف شده، برای خود تخلص دیگر انتخاب نماید، اما احمد شاه مسعود پنجشیری به عراض و شکایات او ترتیب اثر نداده است. (د لستونې مار د هاشمیان سربزه، شپږم مخ). نوموړی لیکوال وړاندیز کوي چې د احمد شاه مسعود له نوم سره دې د (پنجشیری) کلمه یو ځای شي، چې له نورو سره دده توپیر وشي.

د اسلامي خوځښت او کينې لاسو خپل منځي ډغرې اوج ته رسېدلې وې چې پوليتخنیک په دې فعاليتونو کې بنسټيز رول لوبایوه. احمد شاه خان په دې څو کې "د اسلامي ځوانانو" ډلې واخيست ځکه هغه په وهلو ټکولو کې پوخ لاس درلود.

محمد داود چې کله د ۱۹۷۳ پر جولای (۱۳۵۲ لمریز د سرطان پر ۲۶) د پرچمي افسرانو په ننگه کودتا وکړه نو په پوهنتون او پوليتخنیک دواړو کې د اسلام پالو او کمونستپالو ډلو تر منځ ډغرې یو چاودېدونکي ټکر ته ورسېدې. د شرعياتو د پوهنځي د رئيس پوهاند ډاکټر غلام محمد نيازي تر لارښوونې لاندې "اسلامي غورځنگ" په ۱۹۷۴ کې ان پاخون ته هم لاس واچوه چې حکومت هغه درې ورې او نيازی يې ونيوه. د هغه پله ور (لکه برهان الدين رباني او نور) ټول پاکستان ته وتښتېدل. احمد شاه چې په دې وخت کې د پوليتخنیک د دويم کال محصل و، د "اسلامي ځوانانو" د جوړښتون د نورو غړيو په شمول چې بچ شوي وو، د ژوندي پاتې کېدو په خاطر پاکستان ته وتښتېد. احمد شاه خان په دې ډول په پېښور کې جلا وطني غوره او هلته د پاکستان د پوځي استخباراتو "آی، اېس، آی" په خدمت کې راغی. د پاکستان د سرحدي ځواکونو قوماندان ډگروال نصير الله بابر د جمهور رئيس ذوالفقار علي ډيوټو په منظوري د دغو افغاني محصلانو لپاره پېښور ته نژدې د پوځي روزنې يو پټ پروگرام جوړ کړ.

احمد شاه خان مسعود د هغو افغاني محصلانو د لومړۍ دورې له شاملانو څخه دی چې پېښور ته نژدې د (چيرت) د پوځي کمپ په يو مياشتني خورا مخفي کورس کې يې برخه واخيسته. د "اېس، اېس" يانې سپېشل سروېس يو خورا تکړه افسر د احمد شاه خان د روزونکي په توگه وټاکل شو. احمد شاه خان او ملگرو يې د جنرال بابر د سرحدي ځواک يونيفورم اغوسته چې په ظاهره د پاکستان قبایلي سيمو او سېدونکي معلوم شي.

دغه افغاني ځوانان د ۱۹۷۵ د جولای په وروستيو کې د (آی،

اېس، ای) د کېښکني له مخې پر حکومتي دفترانو د یو لړ بریدونو په خاطر افغانستان ته ولېږل شول. نصیرالله بابر چې دا عملیات خورا سویمن گڼي، وایي چې "ما ښاغلي بوتو ته وویل چې نور نو د دې وخت را رسېدلی دی چې داودخان ته خپل پیغام ولېږو." مگر دغه احساساتي او پارول شویو ځوانو افغانانو دا عملیات د حکومت د را پرځېدو په توگه انگېرل؛ احمد شاه خان چې د څه باندې دېرشو پنجشېري ځوانانو مشري یې لرله، په ډېر ساده ډول گومان وکړ چې عام ولس به د داود خان په وړاندې راوپاڅېږي؛ مگر حکومتي کوماندو گانو حتی مخکې له دې چې دا بله ورځ پنجشیر ته ورسېږي، سیمه ییزو خلکو خپله دغه گومارل شوي کسان غرو ته وشرل، په نتیجه کې یې د احمد شاه خان نیمایي ملگري ووژل شول. یا دا چې ونیول شول او "اسلامي غورځنګ" تر سخت تادیب لاندې کېښوت. احمد شاه خان له دې ناکامه ماموریت څخه ډېره عقده واخیسته او دوه میاشتې وروسته بېرته پاکستان ته ستون او د وژل شویو ځوانانو پرې پر احمد شاه واچول شوه. "آی، اېس، آی" او پوځ د ده په وړاندې پر خپله دلچسپۍ له سره کتنه وکړه. احمد شاه خان په خپله په دې هکله وایي: "پاکستان په بشپړه توگه د حکمتیار خوا ونیوله او موږ د مخالفینو په حیث پاته شوو." (آی، اېس، آی) وروسته داسې څرکونه تر لاسه کړل چې د هغو له مخې پر احمد شاه باندې د جاسوس گومان کېده. د احمد شاه له نږدې ملگري جان محمد څخه پېښور ته خبرمه د "نوشېره" په پوځي کپ کې گروېږنې وشوې او هغه اعتراف وکړ چې احمد شاه هم ورسره لاس درلود. جان محمد وروسته په مرموز ډول پسې ووژل شو. احمدشاه هم بالاخره ونیول شو، خو په ډېر مشکل سره له کتې مټ کړنې څخه بچ شو.

هو؛ دغو کړنو د هغه په زړه کې یوه تلپاتې عقده راوپاروله. ښایي د ځینو انګېرنو له مخې به همدا وخت و چې لومړی مصر او لبنان ته وخوځېد چې هلته د فلسطیني مبارزانو تر څنګ په تطبیقاتو کې برخه واخلي. د ځینو امریکایي او غیر امریکایي خبریالانو د انګېرنې له مخې احمد شاه د ترېننګ په همدې فلسطیني کمپونو کې د "کې، جی، بی" د

گومارلو تر پوځي روزنې او استخدام لاندې راغی او هغوی ده ته د ځينو کمونستي چريکانو اثار تهیه کړل. احمد شاه پاکستان ته له ستنېدو څخه وروسته د پېښور په بالا حصار کې په ډک زړه شپې سبا کولې.

"اسلامي غورځنگ" په پېښور کې پر دوو برخو وېشل شوی و، یوه څانګه یې حکمتیار او بله رباني پر مخ وړله، احمد شاه د ژبني، قومي او ستمي تړاو له مخې د رباني په "جمعیت اسلامي" کې ودرېد او وروسته له همدې چينل نه د پرديو له خوا ان د "زمریتوب" تر مجازي لقب پورې هم ورسول شو.

دغه ټول ځوانان د ثور د کودتا په پېښېدو سره نور نو له بې ریټۍ څخه خلاص شول. احمد شاه او د جمعیت صرف شل کسان د ۱۹۷۸ په دوبي (او د یو بل روایت له مخې د ۱۹۷۹ په پسرلي کې) پاکستان پرېښود، مخ په پنجشېر روان او د شورش په لټه کې شول.

د یوې انګېرنې له مخې احمد شاه خان مسعود په استقلال لېسه کې د تعلیم په وجه لومړی د فرانسي له استخباراتو سره تړاو وموند، وروسته هغوی د انګلستان (M1-6) ته معرفي کړ. دغې شبکې د هغه هېواد د تجارتي ټلوېزیون ډوېچلونکي "سنډیکال" ته وظیفه ورکړه چې پنجشېر ته لاړ شي او هلته "یو ځوان قوماندان چې دویم ټیټو دی، وويني او پر هغه باندې د ټلوېزیون لپاره یو فلم ډک کړي. د همدې سنډیکال په مرسته د احمد شاه خان مسعود ورور احمدولي د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره لندن ته لېږل کېږي، هغه په داسې حال کې چې هېڅ کومه شهادت نامه نه لري خو ادعا کوي چې حتی ماسټري یې لا اخیستي ده (!؟) دغه یو ساعته فلم وروسته (CIA) ته وسپارل شو او له ځینو انګېرنو سره سره لا پوره ډاګیزه شوې نه ده چې "سي آی اې" هم پټه معامله ورسره پیل کړې ده څنگه؟

د انګلستان له استخباراتو سره د مسعود اړیکې له یوې ګډې تاریخي سرچینې څخه الهام اخلي، هغه دا چې انګریزان داسې فکر کوي او حقیقت هم همداسې دی چې د افغان انګلیس په دریو سختو جګړو کې

د انگرېزانو د ماتې اصلي وجه د پښتنو جگړه ييزه مبارزه وه. انگرېزانو ته خپل تېر تاريخ داسې معلوم دی لکه د پرون ورځې پېښې، څرنگه چې له پښتنو سره د مسعود کينه او دښمني هم ټولو ته څرگنده نو انگرېزان هم له همدغه گډ ټکي څخه گټه پورته کوي او غواړي په دې ډول له پښتنو څخه د خپلو تاريخي ماتو د غچ اخيستلو لپاره له دې لارې گټه پورته کړي، ځکه نو انگرېزانو د روسانو په شان د مسعود د شخصيت په تباړ کې فعاله ونډه واخيسته.

د بي بي سي د يو افغان وياند په وينا چې نه غواړي خپل نوم يې ياد شي د انگلستان د استخباراتو او مسعود د اړيکو په باب داسې څرگندونې کوي:

"په هغو شپو ورځو کې چې د افغان ولس او روسانو تر منځ ښه گرمه جگړه روانه وه د بي بي سي راډيو نړيوال سروېس ته د انگلستان د بهرنيو چارو وزارت له خوا يو مکتوب راغی چې بي بي سي بايد د مسعود د شخصيت په تباړ کې ونډه اخلي. د يادونې وړ ده چې د بي بي سي راډيو د خپلې خپلواکۍ او آزادۍ تر څنگ د بهرنۍ پاليسۍ په برخه کې د بهرنيو چارو وزارت د پاليسۍ تابع ده او د بهرنيو چارو وزارت بيا په خپل وار د خپل هېواد له استخباراتي سرچينو څخه الهام اخلي. د بهرنيو چارو وزارت په مکتوب کې لارښوونه شوې وه چې په يو نه يو ډول بايد د افغانستان په هر گوټ کې د روسانو پر ضد د جگړې رابطه له مسعود سره وصل شي. د بهرنيو چارو وزارت د لارښوونې لپاره ان بېلگې هم راوړې، وې، مثلاً: په لغمان کې د روسانو پر ضد سخته جگړه روانه ده. د دې جگړې خبر بايد داسې واپول شي: نن د لغمان په ولايت کې د روسانو پر ضد سخته جگړه روانه ده چې په نتيجه کې روسانو ته سخت مرگ ژوبله اوښتې ده، په دې جگړه کې د لغمان ولايت گڼ شمېر کلي او کورونه وړان شوي دي، د يادونې وړ ده چې د لغمان ولايت پنجشېر ته ور څېرمه پروت دی، چې د افغانستان د جهاد د نامتو قوماندان احمد شاه مسعود مرکز دی، روسانو تر اوسه پورې څو ځله پر پنجشېر حملې کړي خو د هغه پر

نيولو بريالي شوي نه دي.

يا به هم که په کونړ کې جگړه و، نو د هغه رېښه به هم له پنجشېر سره تړل کېده. داسې چې: نن د کونړ په ولايت کې د مجاهدينو له خوا د روسانو پر يو لوی قطار بريد وشو او د روسانو زيات ټانکونه او زغروالي واسطې وسوځول شوې، کونړ له پنجشېر نه (څو) کيلو متره لرې پروت دی، کوم چې د افغانستان د جهاد نامتو قوماندان احمد شاه مسعود هلته اوسېږي او تر اوسه يې روسانو ته څو ځله ماتې ورکړې ده. همدا رنگه نور ډېر داسې تبليغات.

د انگرېزانو او مسعود تر منځ اړيکي دومره گرم وو چې ان د روسانو تر وتلو وروسته هم پکې کمې رانغې. د بي بي سي د همدې وياند په وينا د مسعود انگرېزي، ايراني او ځينې افغاني دوستان دومره وړاندې تللي وو چې د بي بي سي د پښتو او فارسي څانگو په سټډيوگانو کې يې ان د مسعود تصويرونه خورند کړي وو.

د بي بي سي د پښتو څانگې د يو مهال انگرېز مشر چې له پښتنو سره يې دينمني په خټه کې اخېستل شوې وه، د افغانستان پر وړانۍ دومره خوشحاليده لکه د انگلستان پر آبادۍ. کله چې په کابل کې درنې جگړې پيل شوې او مسعود - رباني به د خپل ځاني قدرت لپاره په کابل کې له هر تنظيم سره جنگېدل او په نتيجه کې به د ښار زياته برخه وړاندېدل، نو دې کار به دې انگرېز ته زبردست خوند ورکاوه. کله چې به مسعود د کابل ښار کومه برخه که هغه ډېره کوچنۍ هم وه ونيوله او يا به يې ږنگه کړه نو د انگرېز زړه، خوله او سترگې به له خدا او موسکا ډکې وې او روحاً به ډېر زيات خوشحاله و. په هغه ورځ به يې هسې له هغو افغانانو سره ځان مخامخوه چې پر افغانستان به درېدل او د خپل هېواد د ويجاړۍ ننداره يې نه شوه کولی، خو په هغه ورځ چې د طالبانو ځواکونو رباني، مسعود او د هغه ټوپکيان د جنگ په ډگر کې مات او په زور يې له کابله تېښتي او خفاستې ته اړ کړل دا وياند وايي موږ ټول په دې ورځ ددغه انگرېز عکس العمل او ظاهري څېرې ته متوجه وو، کله چې د راډيو دستوديوگانو

په دهليز کې مخ ته راغی او پر ما يې سترگې ولگېدې، نو ژر يې سترگې بنسټه واچولې، يو ځل تورې سترگې شنو سترگو ته مخا مخ شوې، انگرېز دومره پربشانه او مايوسه معلومېده لکه کوم اکبر خان چې کوم مکناتن وژلی وي او يا هم لکه پر ميوند کې چې د ايوب خان لښکرو د انگرېزانو پر لښکرو خپل اسونه ور خپړولي وي. دا افغان وايي چې دا لومړی ځل و چې ما په خپلو سترگو وليدل چې يو انگرېز د يو افغان سترگو ته و نه شو کتلاي. انگرېزان ډېر مغروره خلک دي او په اسانۍ چا ته سترگې او سر نه ټيټوي. دا يوه بېلگه وه چې دلته وړاندې شوه او دا بېلگې کېدای شي د انگليس د دولت تر لورې کچې پورې همدا سې اټکل شي.

له اسرائيلو (موساد) سره خو د مسعود او رباني اړيکې په ۱۳۷۶ کې هغه وخت ښې ډاگيزې شوې چې د تخار د زلزلې په پلمه رباني ته د اسرائيلو د مرستو خبر خپور شو. تر دې دمخه يوازې د رباني - مسعود او اسرائيلو د ناستې پاستې خبرونه خپاره شوي وو.

احمد شاه مسعود له نورو گڼو استخباراتي سازمانو سره د اړيکو په ترڅ کې د روسانو د کې جي بي له سازمان سره ټينگ اړيکې لرل. له نورو سازمانو سره د ده د لنډمهاله او اوږدمهاله اړيکو علت دا وو چې هغو سازمانو هم په افغانستان کې لنډمهاله او ستراتيژيکې سې درلودلې او مسعود ورته د يوې وسيلې په توگه ښه په کار راتلاي شو. د ده گټه دا وه چې دی به په پردۍ مرسته د افغانستان د ولس او خپلو مخالفينو له گواښونو او ضربه څخه مصئون پاتې شي او هم به د بهرنيو جاسوسي شبکو په مرسته د يو مصنوعي شخصيت په توگه راڅرگند شي، نو د هر هېواد جاسوسي شبکو تر هغه وخته له ده سره روابط ساتل او ساتي يې چې د هغوی سياسي، اقتصادي او ستراتيژيکې گټې يې غوښتنه کوي، خو د روسانو له جاسوسي شبکو سره د ده اړيکې تر نورو ټولو استخباراتي شبکو زياتې، گرمې، نږدې او متداومې وې او دي. روسان فکر کوي چې تر کارمل وروسته ښه مناسب شخص په لاس ورغلی دی. د کارمل - نجيب د ادارې د يو تن وتلي او لوړ رتبه شخص په وينا "هغه

پانگه او نغدې پیسې چې روسانو زموږ پر گوند او زموږ پر مشرانو بېرته کارمل او ډاکټر نجیب الله لگولې له هغې پانگې څخه ډېر ځله کمې دي چې روسانو له احمد شاه سره مرسته کړې او پر هغه یې لگولې دي.

د یوې انګېرنې له مخې احمد شاه مسعود پر افغانستان باندې د شوروي د یرغل په لس کلنه موده کې درې ځله شوروي اتحاد ته پټ سفرونه کړي او دوه ځله خو یې پټې ژمنېنې لا هم ورسره لاسلیک کړي.

داسې فکر کېږي چې مسعود تر ۱۹۸۲م کال پورې تر زیاته بریده د آی، اېس، آی پر مالي، پوځي او ستراتیژیکي مرستو تکیه و، خو وروسته یې له کې جې بی او نورو استخباراتي شبکو سره هم اړیکې ټینګه کړي. د همدغو کلونو په ترڅ کې روسان د خپل جګړه ییز چلند د څرنگوالي په فکر کې شول او پر خپلو پوځي ماتو څه ناڅه باوري شول. نو ځکه خو یې د مقاومت په لیکو کې د درز اچونې او د خپلو ستراتیژیکي گټو لپاره د یو ګوډاګي د پیندا کولو په فکر کې شول. دوی د خپل همېشني سیاست له مخې چې د لږکیو د راپارونې پر بنسټ ولاړ دی، مسعود د دې لپاره غوره وګاڼه. دې مسئله کې له تاجکستان سره د هغه قومي او ژبني اړیکې، د هغه خپله کمزوري، د کابل په اداره کې د تاجکانو واکمني چې د روسانو له راتګ سره ځواکمنه شوې وه، د کارمل د ادارې د پرچمي او ستمي خادسانو او لږکیو ته په خپله د روسانو د ژور درناوی ټول علتونه شامل دي. روسانو په دې وخت کې له فشار او تطمع دواړو وسیلو څخه کار واخیست.

روسي پوځ چې کله د ۱۹۸۲ په دویمې کې پنجشېر ته ننوت او د مسعود ځواک یې وڅپه، نو هغه هم دې ته اړ و چې له روسي پوځ سره په جون کې یو شپږ میاشتني اوربند وکړي او په بدل کې یې له لاسه ورکړې ټولې سیمې بېرته واخلي. د ۱۹۸۳ په فبرورۍ کې د یو کلن اوربند په سر روغه جوړه وشوه او درې نیم لکه ډالر رشوت یې جیب ته کړ.

په افغانستان کې د شوروي د پلي لښکر مشر جنرال ګروموف وایي: "د څلوربشتم استخباراتي مرکز هڅو په پای کې ټاکلې نتیجه

ورکړې، په ۱۹۸۲ کال موږ خپل لوی مقصد ته ورسېدو. له احمد شاه مسعود سره مو داسې ټینګ اړیکې پیدا کړل چې ان له افغانستان نه د شوروي پوځونو د وتلو تر وخته په خپل حال پاتې شوې" (سرې لښکرې په افغانستان کې، ۲۶۶ مخ).

گرموف زیاتوي: "په افغانستان کې زموږ د پوځي حضور په ټولو کلونو کې له مسعود سره زموږ اړیکو بریالۍ وده موندله په ۱۹۸۲ کال کې د څلوېښتم لښکر د استازو او شخصاً د مسعود له خوا یو تړون لاسلیک شو چې د هغه له مخې مسعود ژمنه کړې وه چې په جنوبي سالنګ کې به پر شوروي پوځي قطارونو یرغل ته اجازه نه ورکوي. د لاسلیک شوي تړون له مخې مسعود خپلو وسلوالو ته امر وکړ چې د حکومتي عسکرو خلاف دې له جګړې نه لاس واخلي او خپل ټول ځواک دې د مخالفې ډلې اسلامي حزب خلاف جګړې ته متوجه کړي." (۲۶۶-۲۶۷ مخونه) روسانو ځکه دا کار وکړ چې مجاهدين سره متحد نه شي. گرموف وايي: "موږ پوهېدو که غلیم یو موټی شي او یوه "واحد جبهه" جوړه کړي، نو بیا خو به خامخا له چریکي جګړونو څخه لویو جبهه یې جګړونو ته لاس اچوي". کلینوویچ احمد شاه مسعود ته د خپل وړاندیز جزئیات داسې تشریح کوي: "هیله ده په دې ډول خبرو در کړم چې چمتو یم هر مهال او هر ځای چې لازمه وي یې له وسلې درشم او درسره وگورم. موږ هغه سړي ته چې زموږ پیغام یې احمد شاه مسعود ته ورساوه، له بورې، غنم، وریجو او نورو موادو څخه ډک شپږ کاماز لاری مواد ورکړل. موږ په ډېر رپانده حال کې دهغه ځواب ته سترګې په لار وو چې بالاخره ځواب راغی، له موږ سره مخامخ لیدنه او گډه سوداښه یې ومنله. (دلستوني مار، ۲۸ مخ). روسانو علاوه پر دې د ټولو هغو مالونو پینځمه برخه هم احمد شاه مسعود ته ورکوله چې د سالنګ له لارې څخه د کابل په نیت ژغورنده تېرېږي. (روبین، د لستوني مار، ۴۷ مخ).

په خپله د مسعود سرچینې د دې تړون په باب وايي:
"در اواخر دلو ۱۳۶۱ بعد از دیدار و مذاکرات میان مجاهدين و هیئت

روسي در منطقه بازارك پنجشير طرفين به آتش بس موافقه نمودند، درين گفتگو هيئت روسي شامل دو نفر يکي بنام (اناتولي) حامل پيام شخصي اندروپوف و يك نفر ترجمان تاجکي و در هيئت مجاهدين مرکب از احمد شاه مسعود و دو همکارانش بود.

د دروان مذاکرات طرفين طور شفاهي شش ماه آتش بس را پذيرفتند اما بعدتر اسناد نيز در زمينه مبادله شد. (پنجشير در دروان جهاد ۹۵ مخ)

د همدې سرچينې له مخې د تړون په ۳ او ۹ ماده کې راغلي دي: "مجاهدين بالاي قواي دشمن مستقر در عنابه حمله نکرده و در مقابل روسها به ساير مناطق پنجشير حمله نه نمايند.

ساحه آتش بس شامل پنجشير، شتل و قسمتي اندراب، سجنشو بولغين و گلبهار بالا ميشود." (۹۶ مخ)

دا سرچينه زياتوي: "يکي از کسانیکه "مسعود" فعاليت او را در اين زمينه بسيار از دشمنان می شمرد، يك مقام بلند پایه هندی بود که در سفارت آن کشور مقیم کابل بود و باش میکرد." (۱۰۲ مخ)

له مسعود سره د روسانو له دې تړون څخه د روسانو اساسي هدف دا و چې د مجاهدينو تر منځ يو لوی اختلاف پيدا او هغوی په خپل منځ کې سره وجنگوي او بيا وروسته له مسعود څخه د خپلو ستراتيژيکو گټو لپاره د خپل يو گډاگي په توگه کار واخلي، که نه خوروسان د هغه له ټول ظرفيت او ځواک ان له شخصي ژوند او اند څخه خبر وو او د هغه له منځه وړل ورته څه سخت کار نه و، دا ټول تصنعي او نمايشي جنگونه د دې لپاره وو چې مسعود ته مصنوعي شخصيت ورکړي او د جنگ په پلمه ورته ډول ډول وسلې پرېږدي. خپله گروموف وايي: "مسعود په خپل ورځني ژوند کې اسلامي احکام پر ځان منل خو زموږ پوځي استخباراتو ته پته لگېدلې وه چې د خپل ډېرو نږدې ملگرو په منځ کې يې د شرابو له څښلو نه ډډه نه کوله." (سرې لينکړې، ۲۹۴)

"د شوروي پوځونو قوماندانۍ ټول امکانات لرل چې ان په پنجشير

او د هغه په شاوخوا کې هغه له بشپړې ماتې سره مخامخ کړي او که اړتیا وای موږ به هغه له منځه وړی هم وای. ما هېڅکله په دې خبره کې شک نه درلود او اوس یې هم نه لرم. احمد شاه مسعود په خپله هم خپل موقعیت ښه پېژانده، هغه ښه پوهېده چې د څه شي د کولو اجازه لري او د کوم شي د کولو له امله به یې غوږونه تاوېږي." (۲۷۳ مخ)

تر اوسه پورې په کورنۍ او بهرنۍ کچه ډېر داسې ګڼ شمېر آثار او اسناد خپاره شوي چې له بهرنیو استخباراتي سازمانونو په تېره بیا له کې جې بي سره د مسعود اړیکې، دوستي او تړونونه برېښوي. په دغو سرچینو کې یو هم د امریکایي لیکوال بروس ریچارډسن (Bruce Richardson) اثر دی چې په انګرېزي ژبه لیکل شوی او پوهاند سید خلیل الله هاشمیان د "اعمال زور و تهدید، نابود سازي و خاموش سازي: سیاست روسیه در ماورای قفقاز، آسیای مرکزی و افغانستان" په نامه په فارسي ژبه ژباړلی او هم یې په زړه پورې حاشیه ورسره ملګرې کړې ده. همدا اثر تکړه لیکوال نثار احمد صمد په پښتو ژبه هم ژباړلی او خپله یوه په زړه پورې معلوماتي سریزه او ضروري لمنلیکونه یې هم پرې ورزیات کړي دي.

ډاکټر رحمت ربي زیرکیار چې په واکپوهنه (سیاست) کې تخصص لري، دا لیکنه چاڼ کړې او هم یې ځینې معلومات ورسره زیات کړي او د مسعود د ګوډاګي شخصیت په باب یې دغه لاندې فاکتونه راټول کړي دي: **د شوروي روسي یو پوځي چې ایوان شومیلوف (Ivan shumelov)** نومېږي او د جنګ لپاره افغانستان ته استول شوی و، په دې ډول شهادت ورکوي: "احمدشاه مسعود په هغې سیمې (سمنګان او بغلان) کې د ګوریلايي قواوو قوماندن و، ده د مسکو پوځي اکاډیمۍ کې د جنرال وارینکوف (Varenikov) سره هم مهال تحصیل کړی و. ویل کېده چې کله وارینکوف د خپلې زېږېدنې ورځ نمانځله، احمد شاه مسعود یې لیدلو ته ورغی او تحفې یې له ځان سره یوړې. له ګوریلیانو سره زموږ اړیکو جالب شکل ونيو. د مثال په ډول، زموږ تر منځ په سمنګان کې سوله چلېدله، موږ په به د زړېوښو په سر ناست وو او د مسعود ګوریلیان به موږ ته راتلل او

تعباكو (سگرت) به يې راسره څكل).

۲) اړتيوم بورو ويك (Artyom Borovik) په يوې شوروي مجلې كې چې اوگونينگ (Ogonyok) نومېږي، داسې ليكي: "مسعود د مذاكراتو لپاره يوبښه سړى و." او د مسعود د كومانډو په مركز كې په غير معمول ډول گڼ شمېر فارغ التحصيلان شامل وو چې د مسكو له فرونز نظامي اكاډيمۍ څخه راوتلي وو. بوروويك زياتوي چې "يوه اواز ده په خپله مسعود تر يوه بل نامه لاندې په دغې اكاډيمۍ كې محصل و."

۳) دوكتور اناتولي سودوپلاتوف (Anatoly sudoplatov) د شوروي اتحاد د استخباراتي موسسې (K.G.B) مامور او اوس په مسكو كې د تاريخ پروفيسر له بروس ريچارډسن سره په "يوې مركې" له باسټون، د اگست ۱۹۹۵/۱۴) كې وايي: "مسعود زموږ لپاره د افغانستان شاته دروازه وه." ښاغلى ريچارډسن وايي چې "زه تر ۲۲ زياتې مابع لرم چې مسعود د كې جې بي سره كار كاوه" د ۱۹۹۶ په اكتوبر كې د "خنجان" د ناولې ژمنپانې د ضامن په توگه په مزارشريف كې د روسي كونسول (اوليك نيفيلايډ) حاضر و. د بوريس يلتسن امنيتي سلاكار (جنرال يوري باتوتين) د ۱۹۹۷ د سپټمبر په لومړيو كې له پنجشير څخه كتنه وكړه او احمدشاه مسعود ته يې ليرې واټنيزه توغندي وركړل چې ځينې وختونه يې پر كابل توغوي. كله چې طالبان د ۱۹۹۷ په مۍ كې پر سالنگ وروختل نو يو روسي چارواكي د مطبوعاتي كنفرانس په ترڅ كې مسعود ته داسې سلا وركړه: "مخكې له دې چې طالبان تاسې د امو په سيند كې ډوب كړي نو اوس لا هغوى له ماتې سره مخامخ كړئ." د افغانستان د جنگ بگيل شوى جنرال ليبيد خد د ۱۹۹۶ په اكتوبر كې ان مسعود او ائتلافيانو ته يې د طالبانو په وړاندې د (۲۰-۴۰) زرو روسي عسكرو په وركړه هم ټينگار وكړ.

۴) سيد نورالحق حسيني (په پېښور كې د اطلاعاتو او اسنادو د مركز غړى) د هغو لومړيو ژورنالستانو له ډلې څخه دى چې د شوروي روسانو او احمدشاه مسعود د ورورولۍ واقعيت يې جوت كړى دى. حسيني د ۱۹۸۶ زيات كال د نوامبر په لسمې نېټې بروس ريچارډسن ته داسې

ويلي وو: (په ۱۹۸۵ کې مې د سالنگ په درې کې د مسعود سړي وليدل چې د ټانک د پاسه له شورويانو سره ناست وو، په خپلو مينځونو کې په خدا او ټوکو ټکالو اخته وو. يو وخت به مسعود او شورويان د يوبل په همکاري په نورو مجاهدينو بريد وکړي.

(۵) د يوه شوروي پوځي ايوان شوميلوف څخه يو ځل بيا واورئ: "په ياد مې دي چې زموږ د فرقې کوماندان او د گوريلايانو کوماندان تاوده شول چې د گوريلايي مشرانو يوه ډله راغله چې زموږ په کندک کې وگوري. د دوی لپاره يوه مجلله مېلمستيا جوړه شوې وه، د گوريلايانو مشر مسعود او زموږ کوماندان موافقه وکړه چې يو بل ته به ضرر نه رسوي. وروسته له قرار داد څخه زموږ ژوند په خوږې اندازې سوله ييز و."

(۶) د پخواني شوروي اتحاد يو پوځي منصبدار چې پټ نوم يې وېکتور سووروف (Victor suvorov) دی او غرب ته تېښتېدلی و، په ۱۹۸۴ کې په يوې مرکې کې د پاملرنې وړ معلومات وړاندې کړي دي: "د مجاهدينو نوميالي کوماندان غوره شوی دی چې د شوروي اتحاد د گټو نمايندگي وکړي. دی به د پوځي او اقتصادي مرستو په واسطه وساتل شي، او سربېره پردې د شوروي استخباراتو بشپړه همکاري به ورته ورسېږي. د خپلو خلکو په وړاندې به دی د يوه اتل رول لوبوي په داسې حال کې چې ټول وخت زموږ لپاره د دوه طرفه ايجنټ په حيث کار کوي" سووروف وړاندې ځي او وايي چې: "دا پلان دومره پټ دی چې حتی د شوروي اتحاد او د افغانستان دموکراتيک جمهوريت ډېر لوړ رتبه مامورين هم ورباندې نه شي خبرېدلی."

(۷) "د افغانستان د شمال حکومت" د جوړولو او په هغه کې د احمدشاه مسعود د رول په هکله د ډاکټر محمد حسن شرق په خاطراتو کې هم ځينې معلومات خوندي شوي دي چې راسپړل يې د مسعود او شوروي روسانو په سياسي خپلوی رڼا اچوي: له افغانستان څخه د شوروي پوځونو له تمبولو څخه اټکل يو کال وړاندې يانې د ۱۹۸۸م کال په پيل کې په کابل کې د ډاکټر نجيب الله حکومت ته دی ولمسول شو چې د "د

افغانستان د شمال حکومت" تشکیل کړي په دې هکله ډاکټر محمد حسن شرق چې د ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ په وخت کې صدراعظم و خپل نېټر داسې څرگندوي: "باآنهم مشاورين شوروي با تلاش های اخيرين هم زمان با برآمدن عساکر خویش از افغانستان تحت زعامت دکتور نجيب الله رئيس جمهور و سلطان علی کشتمند صدراعظم طرح افغانستان شمالي وجنوبي را بميان گذاشته ونه ولایت سمت شمال: میمنه، شبرغان، بلخ، بغلان، کندز، تخار، بدخشان، سرپل، و بامیان را بنام حکومت شمال افغانستان با تشکیل صدارت در مزار شریف از پیکر حکومت واحد و مرکزي افغانستان در کابل جدا نمود و آقای نجيب الله مسير عضو کمیته مرکزي ح.د.خ (حزب دموکراتیک، خلق افغانستان) را به حوت ۱۳۶۶ به حیث کفیل صدراعظم شمال افغانستان با ۱۶ نفر معاونین وزارت های کابینه او مقرر و در مزار شریف شروع بکار نمودند..."

د "حکومت شمال" لومړی اقدام یو څه وروسته د افغان ملت په ارادې ناکام شو، خو شوروي واکمنانو د افغانستان د تجزیې لپاره یو بل پلان هم لاره چې احمدشاه مسعود به پکې غټ رول ولوبوي. محمد حسن شرق د نجيب الله د رژیم د صدراعظم په حیث د هغه وخت د شوروي اتحاد واکمن گورباچف سره په مسکو کې ولیدل په خبرو اترو کې گورباچف، له حسن شرق څخه پوښتنه وکړه چې: "فکر نمی کنید: گر با احمدشاه مسعود حکومت شما با يك خودمختاری ساحه وسیعتری در سمت شمال همکاری و موافقه نمایند او جنگ را کنار گذارند زیرا یی بعضی اطرافیان او چنین ارزوی را دارند"

۸) وروسته له دې چې د ۱۹۹۲ په اپریل (۱۳۷۱ ثور) کې د ډاکټر نجيب د رژیم واگی "ائتلاف شمال" ته وروسپارل شوې، یو "کابلی کمونیست" په مسکو کې له یوه روسي جنرال سره خواله کوي او د هغوی له خولې داسې معلومات وړاندې کوي: "ما احمدشاه مسعود را نه تنها ازین نمی بردیم بلکه او را تقویه میکردیم، زیرا وی نفر خود ما بود و پلان دوم این بود که اگر نجيب سقوط کند، مسعود جایش را پر نماید."

٩) الکساندر فیدوتوف (Alexander Fedotov) چې د پخواني شوروي اتحاد د کمونستي ګوند غړیتوب یې لاره، د (اوکراین) په پخواني جمهور رئیس لیونید کراچوک (Leonid Kravchuk) پسې دویم قوي سړی و او اوس د اسيا او افريقې د تاریخ پروفیسر او د اوکراین د اوسني جمهور رئیس کوچما (Kochma) خاص مشاور دی. بروس ریچارډسن د هغې شخصي مکاتبې له مخې چې فیدوتوف ورسره د ۱۹۹۲ د نوامبر په دویمې نېټې کړې وه د فیدوتوف معلومات داسې وړاندې کوي: "شخصاً یو شوروي استخباراتي ماهر کرنیل زاکین کادیروف (Zakin Kadyrov) احمد شاه مسعود ته پیسې ورسولې، چې مسعود د شورویانو له څلورېنتم نمبر اردو سره د عدم تعرض قرارداد لاسلیک کېدو له امله تقویه کړي". دی زیاتوي: "زما او زما د ډېرو عسکرو معلومات چیانو (Mititary Informants) په فکر دلیل یې دا دی چې مسعود د خپلو قواوو ساتل غوښتل چې زموږ {شوروي} له وتلو څخه وروسته خپل قدرت ټینګ کړي."

پورتني شواهد او معلومات ښیي چې احمد شاه مسعود په جهاد کې له ډېر پخوا راهیسې د "پنځم غونډ" په حیث د شوروي روسانو ګټې تامینولې (پنځم غونډ یا {Fifth Column} تخریبونو کې دستگاه ته ویل کېږي). د شوروي روسانو او د احمد شاه مسعود تر منځ سیاسي خپلوي او عسکري همکاري یوازې او یوازې په افغانستان کې د جهاد د شنډولو لپاره نه وې، بلکې له جهاد څخه ورپسې افغانستان کې یې د شوروي روسانو د اوږده پلان لپاره هم غټ ارزښت لاره. د شوروي روسانو ستراتیژي په مجموع کې په دې متمرکز شوې وه چې په افغانستان کې پښتانه تصفیې کړي، افغانستان د مرکزي اسيا په جمهوریتونو پورې ونښلوي او صورت مساوي په مخرج کړي.

مسعود له داسې یو جنګالیز شخصیت سره تر اوسه پورې د افغانستان په تېرو شلګنو سیاسي پېښو او پم-تېره بیا له ۱۳۷۱ ل کال را وروسته سیاسي او پوځي پېښو کې لوبېدلی او تر خپله ځواکه یې د هرې هغې لارې مخه ډب کړې چې له هغې څخه د افغانستان خلکو ته سوله،

هوسايي، امن او سوکالي راتلای شوه. تل د يو ملي حکومت د جوړېدو په مخکې خنډ گرځېدلی او له کومې ورځې چې وسله لاسته ورغلې، نو بيا يې د افغانستان د عامه شتمنيو په لټ، تالان او د عامه تاسيساتو او بنسټونو په ړنگونه پيل کړی. څو ځله يې د سالنگ د تونل د شمالي او جنوبي برخو په الوزولو لاس پورې کړی دی. هغه وخت چې طالبانو له سروبي څخه پر مخه کړ، نو د ماهيپر د تونلونو د الوزولو په فکر کې شو، ډېر زيات چاودېدونکي مواد يې ورته کېښودل، يو ځل يې انفجار ورکړ، خو له نېکه مرغه موادو انفجار و نه کړ، دويم ځل يې چې انفجار ته ځان جوړوه، طالبان را ورسېدل او دوی نور مجال پيدا نه کړ.

مسعود تراوسه پورې په سلگونو لوی او واړه پلونه او پل گوتي الوزولي او نورې لارې يې وړانې کړي دي، دی چې د خپل اوسني عمر لس برابره نور عمر هم وکړي نوهغه زيان چې ده د افغانستان ولس او زموږ گران هېواد ته اړولی، دهغه يوه برخه هم بېرته نه شي جبرانولی. داسې ښکاري چې دهغه کرکټر او شخصيت د وړانې لپاره جوړ شو، نه د ابادۍ لپاره.

د نرگس گل به نه نيسي پايښديده ۱۸

هغه بوتی چې له اصله گنډېری وي

اخځونه:

- ۱- دلستوني مار، بروس ريچارډسن، پښتو ژباړه، سريزه او لمنليکونه، نثار احمد صمد، تورنتو-کاناډا، ۱۳۷۷ل کال، بېلابېل مخونه.
- ۲- د بي بي سي راډيو، د يو خبريال څرگندونې.
- ۳- سرې لښکرې په افغانستان، کې، د جنرال گرموف ليکنه، د پردیس مساپر ژباړه، بېلا بېل مخونه.
- ۴- پنجشیر در دوران جهاد، عبدالحفيظ منصور، بېلا بېل مخونه.
- ۵- دعوت جريده، ډاکټر رحمت ربي زیرکيار، ۱۳۷۶ل کال. ۷۷
- ۷۸ گڼه، ۶، ۸، ۱۰ مخونه.

د هېواد د اقتصاد ويجاړي او د پيسو انفلاسيون

د برهان الدين رباني ادارې د هېواد د عادي او نورمال ژوند او د ټولنې د ټولو رغوونکو بنسټونو د ويجاړۍ په لړ کې د هېواد اقتصاد ته دومره زيانونه واورول چې افغانستان د خپل پنځه زره کلن تاريخ په اوږدو کې دومره زيان نه وليدلی. يوازې د کابل په ښار کې (دوه زره) لويې وړې فابريکې، کوچنۍ دستگاوي او د لاسي صنايعو کارخايونه لوټ، تالان ويجاړ او وسوځول شول. د افغانستان نورو لويو ښارونو کې هم همدې ته ورته حالات راغلل. د اقتصاد پوهانو په نظر د رباني د څلورنيم کلنې جنجاليزې ادارې له خوا افغانستان ته رسېدلی زيان - ان افغانستان ته د روسانو او د هغو د ښکاره پلوي حکومتونو له ټول رسول شوي زيان نه څو برابره زيات دی. د دې وجه داده چې د هېواد زياته مادي شتمني ښارونو ته راټوله شوې وه او تر اوسه چې د صنعت او پرمختګ کومې نښې نښانې افغانستان ته راغلې وې هغه هم ټولې په ښارونو کې وې. د روسانو او د هغو د څرګندو پلويانو په وخت کې د هېواد کليوالي سيمو او له ښارونو

لرې پرتو سیمو ته سخت زیان واپړول شو، خو اکثره ښارونه نسبتاً جوړ پاتې وو. کله چې د "اسلامي دولت" (!) په نوم د رباني د دویمې سقاوي ناتار پرې خور شو، نو هغه څه چې له کلونو او پېړیو په ښارونو کې پاتې وو، هغه د ده ښاغلیو (!) توپکیانو د ځان غنیمت کړل، څه یې پر گاونډیو هېوادونو وپلورل او څه یې د اور او ویجاړۍ کومي ته واچول.

د دې تر څنګ برهان الدین رباني د هېواد پر اقتصاد بل ملا ماتونکې گوزار هم وکړ؛ په شمېر نه بلکې په تول (په ټننو) افغانۍ یې په روسیه کې چاپ کړې، د ثابت عایده او بې وزلو خلکو اقتصاد یې نور هم پسې ویجاړ او د انفلاسیون حد یې ډېرې لوړې سطحې ته ورساوه. اقتصادپوهان په دې نظر دي چې: "پولي استقرار پر اجتماعي او سیاسي استقرار باندې ډېر اثر لري، ډېر قوي انفلاسیون ټولنو ته سخت ټکان ورکوي او لاره خونړیو بدلونونو ته اواروي.

د رباني د حکومت په څلورو کلونو کې په پوره بې مسوولیتۍ سره د پیسو چاپ د مرکزي بانک له ادارې نه ووت او د پیسو چاپ اصلاً پر اقتصادي سنجش باندې هېڅ بڼا نه و، بلکې د دې لپاره چې رباني او قوماندان مسعود وکولای شي په هېواد کې د رشوت له لارې ډېر قوماندانان خپل کړي، په سلګونو ملیارده افغانۍ یې چاپ کړې او په دې اساس نه یوازې یې په هېواد بلکې په منطقه کې (ممکن حتی په تاریخ کې) بې ساری انفلاسیون پر افغانستان حاکم کړ" (۱).

پروفیسور انور الحق احدي لیکي: "... ما په یو مضمون کې چې د (چاپ بانک نوت یک راه ضبط دارایی شخصی از طرف حکومت) تر عنوان لاندې چې د افغان ملت او امید په جرایدو کې نشر شوی و دا استدلال کړی و چې کوم انفلاسیون چې د پیسو د چاپ نتیجه وي هغه په واقعیت کې حکومت ته دغه قدرت ورکوي چې د ټولو خلکو د نقدي شتمنۍ یوه برخه د ځان کړي، د رباني د دورې بې مسوولیته پولي سیاست د ډېرو بېچاره افغانانو نقدي زېرمه له منځه یوړله او د دې هېواد د کړېدلي ملت اقتصادي مشکلات یې فوق العاده ډېر کړل.

انفلاسیون د خلکو د خرید قدرت کموي، په افغانستان کې د انفلاسیون عمده عامل د بې مسوولیته پیسو چاپول دي. که څه هم انفلاسیون په هر حالت کې دردناک دی، خو که چیرته انفلاسیون د عام المنفعه پروژو د تمویل لپاره وشي، نو لا اقل ګټه به یې اجتماعي وي. په افغانستان کې د پیسو چاپ یو فوق العاده غیر نورمال شکل اختیار کړی دی. د استاد رباني د حکومت په دوره کې پیسې د پروژو لپاره نه بلکې د یوې ډلې (شورای نظار) د جنګي عملیاتو د تمویل لپاره په بې درېغه، بې کنټروله او بې مسوولیته ډول چاپېدې." (۲)

پروفیسور احدي زیاتوي "کله چې ما د رباني د حکومت پر پولي سیاست باندې کلک انتقاد وکړ، د حکومت ځینو پلویانو زما په خواب کې ولیکل چې افغانۍ بې پشتوانې نه ده او د افغانستان بانک د (۸۴۰) میلیونه ډالرو په حدودو کې پشتوانه لري. ما ته د افغانستان بانک د اسعارو ذخیره معلومه نه ده، خو دومره راته معلومه ده چې د مرحوم داود خان په دور کې د خارجي اسعارو ذخیره ډېره شوه، ځکه چې په هغه وخت کې ګڼ شمېر افغانانو په ایران او خلیج کې کار کاوه، کورونو ته به یې ډالر رالېږل او هغوی به په بانک کې په افغانیو بدلول. د طالبانو اداره باید په دې باره کې خلکو ته معلومات ورکړي چې د مرکزي بانک د اسعارو او د طلا زېرمې اوس محفوظې دي او که دغه شتمني هم پنځشېر ته نقل شوې او یا خو د قوماندان مسعود او استاد رباني په حسابونو کې په پاریس، لندن او سویس کې خوندي شوي" (۳)

د افغانستان د بهرنیو چارو وزارت د رباني د دورې د پولي تورم، د پیسو د چاپ او نورو مالي درغلیو په باب د یوې پټې شمېرنې او ارزونې له مخې داسې جاج او معلومات اخیستي دي:

"۱- تر ۱۳۷۰هـ ش کال پورې د بانکونو ټوله شمېره ۱۳۱۱

میلیارده افغانۍ، د برهان الدین رباني د دولت په څو وروستیو کالو کې ۴۳۵۰ میلیارده افغانیو ته لوړه شوه چې له ۱۳۷۰ ل کال څخه دمخه وخت په پرتله ۳۰۳۹ میلیارده افغانۍ زیاتوالی ښيي.

۲- قیمتي ډبرې په تېرو څلورو کلونو کې په ډېره زیاته پیمانه بهرنیو هېوادونو ته صادري شوي چې د هغو له جملې څخه د هند هېواد ته ډېر لوړ رقم قیمتي ډبرې صادري شوې دي. د پاکستان د مستندو خبرونو له قوله په دا تېرو څو وروستیو کالو کې د لس میلیونو ډالرو په ارزښت قیمتي ډبرې هندوستان نورو بهرنیو هېوادو ته صادري کړي، په داسې حال کې چې د هند هېواد د قیمتي ډبرو هېڅ معادن نه لري.

۳- د هغه قرارداد له مخې چې د ترانسپورټ بین المللي انجمن (EATA) سره لاسلیک شوی دی، افغانستان له هر عبوري ترانزیتی پرواز څخه چې زموږ د هېواد له قلمرو څخه تېرېږي (۵۰۰) امریکایي ډالره ګټه تر لاسه کوي. په دې اساس په څو وروستیو کلونو کې له دې درکه د افغانستان عاید له (۲۰) میلیونو ډالرو څخه هم زیاتېږي. باید دغه عواید د دولت د عوایدو په حساب (۶۰۰۱) بیت المال ته داخل شوي وای، خو متأسفانه یو ډالر هم بیت المال ته شامل شوی نه دی او ټول د ریاني حکومت د مسوولینو له خوا حیف و میل شوي دي.

۴- مجموعي مصارف یا لګښت چې د ۱۳۷۳ل کال په بودجه کې په نظر کې نیول شوي وو، (۶۳۵) میلیارده افغانۍ وې او ټول عواید (۵۲۳) میلیارده افغانۍ بنډل شوې وې. په داسې حال کې چې مجموعاً کورني او بهرني عواید له (۸۰-۹۰) میلیارده افغانیو څخه نه زیاتېږي او دا تفاوت چې تقریباً د (۵۰۰) میلیارده افغانیو څخه زیاتی کوي (عواید لګښت) د بودجې د کسر یانې نوټونو له چاپ او نشر څخه تمویلېدل. سربېره پر دې له (۵۲۳) میلیارده افغانیو بودجې څخه د (۸۰-۹۰) فیصده افغانیو په شاوخوا کې د دریو وسلوالو وزارتونو (دفاع، امنیت، کورنیو چارو) وزارتونو له خوا مصرفېدل.

۵- د افغانستان بانک او د هېواد نورو تجارتي بانکونو د هېواد د پور ورکولو د قانون خلاف په میلیاردونو افغانۍ او په میلیونو ډالره د لیتراف کرېدټ او د انتقالي چکونو د اجراء له لارې د دولت په ضرر اجرا کړي دي چې تر اوسه هم د دغو غیر قانوني پوړونو موضوع ناحل پاتې ده.

او د هېواد پر اقتصادي جوړښت باندې قوي گوزار گڼل کېږي.
 ٦- د پخواني شوروي د ډالر کلیرنگ په برخه کې هم اختلاس،
 ناوړه استفاده او غیر قانوني اجرات تر سره شوي او دا مسئله هم بل دولت
 ته ډېره لویه ستونزه ده.

٧- د هغه وخت د دولت او حکومت د لگښتونو ډېره لویه برخه د
 حکومتي او دولتي مسوولینو او قوماندانانو د بډیگاردانو او ساتونکو
 لگښت تشکیلوه. (٤)

B.B.C د پښتو څانگې پخوانی خبریال ډاکټر محمد اکبر
 لیکي چې "په کابل کې د ځینو شمېرو او ارقامو له مخې چې موږ ته
 څرگند کړای شوي د ښاغلي رباني او مسعود د واکمنۍ په څلورو کالو کې
 ((٨٠٠٠)) میلیارده افغانۍ د هغو بانکي نوټونو په بڼه چاپ شوي چې پرله
 پسې شمېره (Serial Number) یې په بانک کې خوندي پروت دی. (د دې
 شمېرو تر مخې له خوندي پرله پسې نمبره پرته د چاپو شوو نوټونو اندازه
 (١٧) زرو ملیاردو افغانیو ته رسېږي. دا چې (١٧) زره ملیارده افغانۍ
 یا په زیات کړه حساب (٨) زره ملیارده افغانۍ د افغانستان په شان د یوه
 وړوکی هېواد پر اقتصاد باندې څومره لوی پټی پرېباسي، د هغې لنډې
 پرتلنې او مقایسې نه معلومېدلی شي چې په دې لړ کې راته وشوه. له دې
 پرتلنې او مقایسې سره سم د پخواني پاچا محمد ظاهر خان په ٤٢ کلنه
 ټولواکمنۍ کې ایله ١٩ ملیارده افغانۍ چاپ شوې وې، داود خان (٢٨)
 میلیارده افغانۍ په پنځو کلو کې چاپ کړې او کمونست رژیم په څوارلس
 کلو کې (٧٠٠) میلیارده افغانۍ له چاپه وایستلې. ولې د طالبانو وینا ده
 چې د ښاغلي رباني رژیم په څلورو کالو کې لږ تر لږه {٨٠٠٠} میلیارده
 افغانۍ چاپ کړي دي او بده یې دا ده چې دا چاره لا تر اوسه هم په روسیه
 کې روانه ده. په دې منځ کې طالبان دا هم وایي چې د افغانستان د سرو
 زرو هغه خوندي پانگه لوټل شوې چې په افغانستان بانک او ارگ کې د
 اوسنیزو سیفو دننه پرته وه. ویل کېږي چې دا سره زر یا طلاوې په مننونو
 نه بلکې په ټونو (یانې ٤٢ ټنه) وې. (٤) ځینو نورو سرچینو هم د مسعود

او رباني له خوا د افغانستان بانک د بهرنیو اسعارو او په ارگ کې د سرو زرو د زېرمو د غلا په باب څرگندونې کړي دي. کله چې طالبانو د ۱۳۷۵ ل کال د میزان په پینځمه نېټه کابل ونيو، او بیا د افغانستان بانک ته ورغلل نو نه یوازې دا چې په سیفونو کې بهرني اسعار نه وو، بلکې له (۵۰۰) گیزو نوټونو څخه تر (۱۰۰۰۰) نوټونو پورې ټول له بانک څخه ایستل شوي وو. په بانک کې یوازې پنځوس گون او سل گون نوټونه پاتې وو، چې په دې وخت کې یې ارزښت صفر ته د نژدې کېدو په حال کې و. یو شمېر خپرونو هم د ځینو سرچینو له مخې له ارگ او د افغانستان بانک څخه د سرو زرو او پیسو په اړه څرگندونې خپرې کړې دي. "واقعیت ته د نژدې سرچینو د څرگندونو له مخې ویل کېږي چې مسعود او رباني له کابل څخه د تېښتې په وخت کې د بانکوټونو د طلا تپې او موزیم د اثارو او نورې ملي شتمنۍ تر څنګ هغه (۲۶) ټنه او د ځینو په وینا (۴۲) ټنه سره زړه چې کلونه کلونه د افغانسان د ملي پیسو (افغانۍ) د پښتوانې په توګه په ارگ کې ساتل کېدل له خان سره پنجشیر ته وړي دي. دا طلا په ډېر محرمانه ډول او قوي حفاظت سره د ارگ په دننه په ځمکنۍ پوړ کې ساتل کېدله. ویل کېږي چې دوی په زور سره د دې خونې ور مات کړی او ټوله طلا یې ترې وړې ده." (۵)

د طلا تپې د (۲۲) زرو طلايي سکو او نورو اثارو په باب چې د ډېر تاریخي ارزښت او ولایتینهای مالي ارزښت لرونکي وو، په خپله مسعود ته د هغه پته معلومه وه او د هغو په باب یې اعتراف کړې دی: "اثر طلا تپه در جائیکه بوسیله حکومت قبلي و هیئت ملل متحد جابجا و مهربلاک گردیده بود محفوظ است." (۶)

له دې څخه ښکاري چې دا آثار د مسعود او رباني په واکمنۍ کې موجود وو، خو له کابل نه د هغو له تېښتې وروسته د دې اثارو پته و نه لگېده. له دې څخه ښکاري چې دا اثار یې هم لکه د نورې ملي شتمنۍ په څېر له خان سره وړي دي.

د ملي شتمنیو د وړلو په برخه کې هغوی دا څرگندونې کړي

چې موږ قانوني دولت (!) يو، نو دولت حق لري چې ملي شتمني له يو ځای نه بل ځای ته انتقال کړي. (!)

مسعود او رباني چې پر کابل باندې د خپل جنجاليز واک په موده کې کومې پيسې چاپ کړي دي، د هغو د شمېر معلومول خورا گران کار دی، خو د افغانستان بانک د يو کارکوونکي په وينا "هغه پيسې چې د افغانستان بانک ته را رسېدلي او دلته ثبت شوي شمېره يې (دولس زره مليارده افغانیو ته رسېږي) دا د هغو پيسو يوه برخه ده چې بانک ته را رسېدلې ده. دا چې نورې څومره پيسې مرکزي بانک (د افغانستان بانک) ته تر را رسېدو دمخه وېشل شوي د هغو په باب زما معلومات نه شته."

د طالبانو په اداره کې د کابل مستوفي وويل: "کابل ته د طالبانو تر راتگ لږ وروسته موده کې (۸۲) زره مليارده افغانی په چلند کې وې." ځينو کسانو ته به دا خبره د مبالغې وروستۍ بڼه ښکاره شي چې رباني او مسعود کانتینر بار او په تنونو پيسې چاپ کړې دي. هغه وخت چې د دوستم او رباني ائتلاف په کابل کې پر ځای و، نو د کابل په نړيوال هوايي ډگر کې يو زيات شمېر دوستمي ملېشې ځای پر ځای وې. دوی نه يوازې د هوايي ډگر د زياتو برخو واک درلود، بلکې له هوايي ډگر نه نيولې تر ارگ پورې په لويه لار کې هم د هغوی زيات عسکر پراته وو. د دوی له خوښې او مشورې پرته د رباني حکومت د دې اختيار نه درلود چې ځينې مهم شيان له هغې جملې چاپ شوې پيسې له دې لارې انتقال کړي. هر کله چې به نوې پيسې چاپ شوې، کابل هوايي ډگر ته به راوړل شوې نو يوه ټاکلې اندازه پيسې به د دوستم ملېشو ته د حق العبور (!) خپل حق (!) او د باج او خراج په توگه ورکول کېدې. دا ډول پيسې به راساً بازار ته وړاندې کېدلې او د افغانستان بانک کې يې سريال نمبر نه ثبتېده. يو وخت دا پيسې د بگرام هوايي ډگر ته هم تلې. له دې پرته بل ستر گوزار چې د افغانستان پر اقتصاد وشو او انفلاسيون يې لا پسې اوچت کړ، هغه د مسعود او رباني يا (شورای نظار او جمعيت) تر منځ د پيسو د وېش سيالي وه. د رباني په اداره کې يو مهم شخص چې نه يې غوښتل د نوم

یادونه یې وشي په کابل کې د رباني د واک په وخت کې په خصوصي ډول داسې څرگندونه وکړه "کله چې نوې پیسې چاپ شي نو په کانتینرونو کې د پاکرام هوايي ډگر ته راوړل کېږي، بیا د دې پیسو په یوولسو برخو کې (لږ برخې) مسعود او یوه برخه یې استاد رباني ته راټول کېږي." هغه پیسې چې مسعود د پاکرام له هوايي ډگر څخه تر لاسه کولې، هغه یې پنځه شپږ ته وړلې، بیا یې په خپلو جگړه ییزه فعالیتونو کې کارولې او بېلا بېل قوماندان یې پرې راټول. دغه راز مسعود له دې پیسو پرته په کابل کې د رباني له ادارې نه هم د پوځي فعالیتونو لپاره پیسې اخیستلې. کومې پیسې چې مسعود د پاکرام هوايي ډگر له لارې تر لاسه کولې د هغو سربال تمبر (د افغانستان بانک) کې نه ثبتېده په دې ترڅ کې د بي بي سي راپور یو بل داسې خپور کړ: "هغه منبع چې د رباني دولت ته پیسې چاپوي د هغو ځینې اشخاص او د رباني د حکومت ځینې چارواکي په ګډه د دې پیسو یو مقدار میخکې له دې چې افغانستان ته راشي په تور بازار کې په خازن کې اسعارو بدلوي او دا اسعار ځانته ساتي." د پېښور د صرافۍ په بازار کې هم داسې بڼول سیمت افغانۍ لیدل شوي چې تر کابل دمخه پېښور ته رسېدلي او په خازن کې اسعارو بدلې شوې دي. د هغه راپور په دې منځ کې لا بل ناوره کار چې سل په سلو کې د انفلاسیون د چګېدو سبب کېږي او د جعل کاري یو سخت عمل ګڼل کېږي هغه پر یو نمبر باندي د سل نوتونو چاپول دي. باني دا چې پر یو سربال نمبر او یو خصوصي نمبر باندي سل نوتونه چاپ شوي دي په دې ډول چې له یو شخص سره په یوه سربال نمبر او یوه خصوصي نمبر سل کاپي نوتونه شته. د دې ډول جعل کاري یوه څرګنده بېلګه له ښاغلي اکاډمېسین پوهاند عبدالشکور رشاد سره موجوده ده. استاد سره د زرګینو نوتونو د سلو کاپیو داسې یو بڼل موجود دی چې د رباني ادارې چاپ کړي او د ټولو سربال نمبر او خصوصي نمبر یو شان دي. د رباني د ادارې د یو وخت مونتیسو او مخالفینو دوستم او انجینر حکمتیار هم پیسې چاپ کړې دي. بیا کس چې د حکمتیار له خوا په چهار آسیاب کې د سربال ګون نوتونه چاپ

شول، خو د دې شمېر څخه دومره زيات نه و چې د رباني د ادارې د انفلاسيون كچه دومره زياته شوې وه چې د زرگونو نوټ د خپل چاپ لگښت نه شو پوره كولاى. كله چې د رباني په اداره كې د زرگونو نوټ خپل ارزښت د چاپ له لگښت سره انطباق ته نژدې كړ نو رباني د پنځه زره گيز او لس زره گيز نوټ په چاپ پيل وكړ. دوستم هم د رباني د دې بې كفايته ادارې تر څنگ زيات شمېر افغاني بانكوتونو په چاپ كړل، خو د رباني د ادارې له خوا د چاپ شويو افغاني بانكوتونو په انډول كم دي.

كله چې د ۱۳۷۵ ل كال كې د ميزان پر ۵ رښته په كابل كې د طالبانو د اسلامي تحريك له خوا د رباني اداره راوپرځول شوه، رباني او مسعود له كابل نه د هېواد د شمال په لور وتښتېدل، بيا هم د روسيې له خوا دوى ته د پيسو چاپ بند نه شو. دوى نورې پيسې هم چاپ كړې چې سريال نمبر يې له ۳۲ نه پورته و. كله چې طالبانو له ۳۲ نه پورته سريال نمبر ناچله اعلان كړ نو دوى سخت وارخطا شول، خو بيا يې هم د پيسو چاپ ته دوام وركړ. هم يې له ۳۲ نه پورته سريال نمبر باندې لس زرگيز نوټونه چاپول او هم يې بېرته له يوه (۱) سريال نمبر نه د پيسو په چاپولو پيل وكړ. داسې وخت هم و چې رباني او دوستم په مزار كې د يوه اختلاف انډيوالان وو، خو ده ته ځانته پيسې چاپېدلې او دوستم ته ځانته تر هغه وخته پورې چې طالبانو د اگست په مياشت كې مزار شريف او د هېواد شمال ټول ولايتونه نه وو نيولي، د رباني د پيسو چاپولو همدا حال و. تر څو چې طالبان نوي پيسې چاپ نه كړي نور احتمال يې هم شته. رباني نه يوازې د پيسې په جگړه ييزو لارو او د هېواد د وېاني لپاره لگولې، بلكې د خپلو خپلوانو او تنظيمي اشخاصو د ځاني گټو لپاره يې هم كارولې. ده په همدې اړه د (۹۰۰۰) باب په نوم يو ځانگړي باب پرانيستي و چې له هغه څخه د رالاستل شويو پيسو د لگښت وجه او حساب معلوم نه و. دا باب يوازې "د جمهوري رياست" د ځانگړي باب په نوم په خپله د رباني په واك كې و او د لگښت وجه يې معلومه نه وه. د مالي وزارت د يو كاركوونكي په وينا: "يوازې د ۱۳۷۵ ل كال د پيل په يوه مياشت كې له

دې باب څخه ۲۷ ملیارده افغانۍ ځینو اشخاصو ته وړیا ورکول شوي دي".
ریاني او مسعود د پیسو د دومره ستروگودامونو په زور څلور نیم
کاله پر کابل نیم واکه حکومت وکړ او د زرگونو افغانانو ژوند یې له خپلو
هوسونو قربان کړ.

اوس هېچا ته او ان هغه هېواد ته چې دوی ته یې په تنونو پیسې
چاپ کړي، هغو ته هم کېدای شي دا پته نه وي چې دوی په مجموعي ډول
خومره پیسې چاپ کړي دي، ځکه چې له هغې چاپخونې نه هم پیسې
ایستل شوي او په خارجي اسعارو اړول شوي دي. که پورتنی ټول احتمالات
په پام کې ونیول شي، بیا به هم دقیقه او چورلته شمېره تر ګوتو نه شي
دلته کېدای شي له دې احتمالاتو نه داسې یوه فرضیه جوړه شي.

۱- هغه دولس زره میلیارده افغانۍ چې په کابل کې د ریاني په
څلورنیم کلنه نیمواکه واکمنۍ کې چاپ شوي او په کابل کې د افغانستان
بانک د کارکوونکیو په وینا یې سریال نمبر ثبت دی.

۲- هغه پیسې چې دوی - بانک ته تر راوړلو دمخه د دوستم ملېشو
ته د رشوت او حق العبور په ډول ورکولې - کېدای شي دا د ټولو پیسو له
یوې برخې یانې یو زر میلیاره افغانۍ سره اندول وي.

۳- هغه پیسې چې د بگرام له هوایي ډګر څخه د مسعود له خوا
پنجشیر او یا نورو سیمو ته وړل کېدې او د (جمعیت) د یو لوی رتبه شخص
په وینا د ریاني د پیسو یوولس برابره وې، نو که دا خبره رښتیا وي،
مسعود باید یو سلو څلوېښت زره ملیارده افغانۍ له ځان سره وړي وي.

۴- هغه افغانۍ چې دوی په یو نمبر سل سل کاپۍ چاپ کړي دي.
د دې شمېر اټکل خورا ګران دی، خو کېدای شي دوی چاپ کړي افغانۍ
له یوې مخې سل سل کاپۍ نه وي چاپ کړي، خو بیا هم هر خومره چې
دوی چاپ کړي وي، څرنگه چې په سلو کې ضربېږي نو دا هم لسګونو
زرو میلیارده افغانیو ته رسېږي.

۵- هغه افغانۍ چې د چاپوونکي هېواد مامورینو او د ریاني د
ادارې چارواکو افغانستان ته تر راوړلو دمخه بهر کې په خارجي پیسو او

اسعارو اړولي د هغو اټکل هم خورا گران دی، خو بیا هم سلگونو مېلياردو افغانۍ ته رسېدای شي.

٦- ټولې هغه پیسې چې ریاني او مسعود د کابل له تېښتې (۱۳۷۵ ل کال د میزان له ۵ نېټې) وروسته چاپ کړي، کېدای شي د هغو پیسو معادل وي چې دوی په کابل کې د خپلې واکمنۍ پر مهال چاپ کړي دي. سره له دې چې له زماني پلوه دا دوره کمه ده، خو کتونکي په دې نظر دي چې ریاني او مسعود په دې وخت کې ځکه زیاتې پیسې چاپ کړې چې خپل ځان او ډلې پرې له مرگه وژغوري او بل له دې وېرې چې کېدای شي طالبان نورې پیسې چاپ کړي، او د یو معیار له مخې زړې پیسې په نوې بدلې کړي. نو دوی به مخکې تر مخکې د پیسو اکمال کړی وي. دوی سره دا وېره هم وه چې "د اسلامي دولت" کوم ماسک چې د دوی پر مخ غوړول شوی و، هغه به د وخت په تېرېدو سره له منځه لاړ شي، نو بیا به دوی ته د پیسو د چاپ امکان بېخي ختم شي.

نو که پورتنی ټول احتمالات د یوې فرضیې په توگه په پام کې ونیول شي، نو ریاني او مسعود به د ۱۳۷۷ ل کال د سرطان تر پایه پورې په سلگونو زره مېليارده افغانۍ چاپ کړي وي. دا به نه یوازې په افغانستان بلکې په دومره زماني واټن کې د هېواد د څرنګوالي او د نفوس د شمېر په انډول په نړۍ کې د پیسو د چاپ یو بې ساری ریکارډ وي. که چېرې دا په سلگونو زره مېليارده افغانۍ د افغانستان پر ۱۵ ملیونو نفوس باندې ووېشل شي، نو هر یو ته به په لسگونو مېليونه افغانۍ ورسېږي، چې په منځنۍ کچه پرې هر افغان ته یو کور ودانېدلی شي، خو استاد ریاني او د هغه قوماندان دا ټولې پیسې د افغانستان په تخریب ساحه کې مصرف کړي دي، نه یوازې دا چې زموږ د هېوادوالو کورونه یې اباد نه کړل، بلکې وران یې کړل. دا هم څرګنده خبره ده یوه افغانۍ چې د هېواد په تخریبي برخه کې کارول کېږي، سل چنده تخریب یانې د سلو افغانۍ زیان اړولی شي. اوس نو د ریاني د ادارې هغه په سلگونو زره مېليارده افغانۍ چې په تېره موده کې یې چاپ کړي دي، یو ځل بیا په سلو کې

ضرب کړی چې د ټول افغانستان د تخریب جاج سړي ته معلوم شي. دې گڼې
 لا هغه پیسې له حساب و تلې دي چې د خارجي استعارو په توگه دوی د
 افغانستان له دښمنانو نه تر لاسه کړي او یا یې پرې د افغانستان شتمنۍ
 پلورلې ده. د یادونې وړ ده چې د افغانستان د ملي شتمنۍ یوه برخه د دې
 اشخاصو له خوا بهرنیو هېوادونو او د هغو بانکونو ته په پټه انتقال شوې
 ده. هغدي چارو زموږ د هېوادوالو اقتصاد لاسې کمزوری کړ، د ځینو
 مبادی بانک ته یې په منځه یوړه او د ثابت عایدو خلکو اقتصاد یې ویر کړ.
 هغه چا چې ټاکلې اندازه افعالی یې لرلې او هغه یې په معین ځای او یا
 هم په بانکونو کې ساتلي وي، د وخت په تېریدو سره یې خپل ارزښت
 بایلوه. په دې باب یو څو مثالونه کېدای شي کفایت وکړي. د ۱۳۷۱ ل کال
 په پیل کې (د مجذدې صاحت په لومړۍ مهاله موده) کې د کابل پوهنتون یو
 استاد په جلال آباد کې خپل یو کور په درې سوه لکه افعالی خرڅ کړ، هغه
 د خپل ملي احساس له مخې دا پیسې په بهرنیو استعارو بدلې نه کړې.
 ټولې پیسې یې د پیسني تجارتی بانک په جاري حساب کې تحویل کړې.
 له دې پیسو نه تقریباً هغه وخت اټکل اووه نیم لکه پاکستاني کلدازې
 خورېدې چې په هغه وخت کې د (۲۷-۲۵) روو امریکایي ډالرو معادل
 وې. دې کې څو میاشتي ووتلې، د افعالی ارزښت وړخ پر وړخ کمېده، ان
 په دې کې یو کال پسې وواته، د ځینو دوستانو او کورنۍ له خوا پر استاد
 فشار راغی چې پیسې راوباسي په کار یې کړي. کله چې هغه بانک ته
 مراجعه وکړه، نو بانک والاو ورته وویل چې موږ چا ته له (۵) لکه افعالیو
 زیاتې پیسې نه شو ورکولای او هغه هم له یوه ټاکلي وخت وروسته څرنګه
 چې استاد په پیښور کې اوسېده، نو ده نه شو کولای په دې پیسو پسي
 نورې پیسې هم ولګوي او له ټاکلي وخت وروسته بانک ته مراجعه وکړي.
 په بانک کې د پیسو د اخیستلو یوه بله لاره هم وه او هغه دا چې هر چا تر
 شل لکو افغانیو پورې اړتیا لري نو پنځه لکه افعالی یې باید رسوب وکړي
 وای، لکه دې کار ته غاړه کېښوده. په دې کې ډېره موده تېره شوه او
 کله چې د زمانې د سقوط پر اوج ورسېده، نو یوه کلداز د تقریباً پنځه سوه

افغانی او یو امریکایی ډالر شل زره افغانیو ته رسېدلی و، نو په دې وخت کې د ده د پیسو ارزښت (۵۴ زره کلداری) لویا هم "یونیم زره ډالرو" ته راټیټ شو.

پر یوه بل شخص باندې چې د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ په وخت کې یې (پنځوس لکه) افغانۍ په بانک کې اچولې وې، پر هغه هم ډاډگانه شوې، دا دوه بېلګې مو هسې د (مشت نمونه خروار) په توګه واپورې زموږ اکثر وېب‌پاڼو او ډول زیانونه رغملې دي. په ځانګړي ډول د ضرر په ثابت عایده اشخاصو خصوصاً متقاعدینو ته زیاته متوجه وده د لږمیان په ولایت کې یو ډګروال افسر چې د ډاکټر نجیب په حکومت کې په خپله همدې رتبه تقاعد شوی او د رباني د ادارې په پیل کې په خپل تقاعد پسې کابل ته راته، له هغو زرګونو بېلګو څخه یو دی چې بالاخره له خپل تقاعد څخه منصرف شو. دی وايي: "زما د هرې میاشتې تقاعد دولس زره افغانۍ و او ما خپل تقاعد کال په کال اخیسته، یو وخت داسې راغی چې زما معاش ثابت پاتې شو او د افغانۍ ارزښت ډېر زیات راپرېوته نو زما د یو کال ټول معاش د لارې هغه کرایه او د څو ورځو د ډوډۍ لګښت نه شو پوره کولای چې ما باید په کابل کې د خپل تقاعدي معاش د اخیستلو لپاره لګلولی وای، نو ځکه چورلټ ورڅخه تېر شوم".

د رباني ادارې د دې ستر انفلاسیون په نتیجه کې نه یوازې افغانیو خپل ارزښت بایلود، بلکې د ورځنیو مهمو تجارتي معاملو لپاره له کارېدنې څخه هم ووتلې او ځای یې بهرنیو اسعارو خصوصاً کلدارو ونيو. په کابل کې د رباني ادارې تر وروستیو وختونو پورې د هېواد په لویو ښارونو له هغې جملې نه په کابل کې لویې مهمې تجارتي ان ځینې وړې تجارتې چارې په زیاته کچه په کلدارو تر یوه جده هم په ډالرو تر سره کېدې. د دوی د دې عمل په نتیجه کې ټول هېواد له یو ستر مالي انفلاسیون او اقتصادي کړکېچ سره مخ شو او په یاده موده کې د همدې انفلاسیون په نتیجه کې له سل څلو څخه تر یو نیم زرو څلو پورې د شیانو نرخونه لوړ شول.

اخځونه:

- (۱) پروفیسور انور الحق احدی، هیله مجله، ۱۳۷۶ ل کاله ۱ ګڼه، ۶۵-مخونه.
- (۲) پورتنی اخځ، ۱۰ مخ.
- (۳) پورتنی اخځ، ۱۰ مخ.
- (۴) د بهرنیو چارو وزارت له خوا یو برابر شوی رپوټ.
- (۵) ډاکټر محمد اکبر اکبر، هیله مجله، هماغه ګڼه، ۲۷ - ۲۸ مخونه.
- (۵) یاد شوی اخځ، ۸۷ مخ.
- (۶) هنداره جریده، کابل، ۱۳۷۵ ل کال، وږی.

ټولنيز حالات

د افغانستان په ټول تاريخ کې دويمه سقاوي (د رياني-مسعود دوره) تر ټولو تياره، ترينگلې او بې ثباته دوره ده. د دوی د بې واکه واکمنۍ په څلورنيمو کلونو کې د دوی د مخالفينو او بيا د دوی د موټلفينو له خوا دومره جنايتونه تر سره شول چې نه يوازې زموږ د ټولنې پيو تاريخ، بلکې د نړۍ په تاريخ کې به يې ساری ډېر کم وي. پر دې مهال په ټوله افغاني ټولنه کې سخته بې ثباتې رامنځته شوه. نه قانون حاکم و او نه اداره موجوده وه او نه هم چا د چا پوښتنه کولای شوه. په خپله هغه څوک چې ځانونه يې د واکمنۍ رسمي مدعيان گڼل هغوی خپله تر غوږو توپورې په جناياتو کې ډوب وو. "د هغو احصائيو له مخې چې د غربي راډيوگانو له خوا نشر ته سپارل شوي په دې څلور کلن ناورين کې څه د پاسه اتيا زره بې گناه کسان د کابل په ښار کې وژل شوي دي. دا هغه شمېر دی چې نړيوال سره صليب او نورو خيره موسسو نشر کړی او تصديق کړی دی." (۱) دغه راز نور په زرگونو انسانان چې وژل شوي او چا ته يې پته لگېدلې نه ده، هغه لا له دې حساب څخه بهل دي. په لکونو افغانان له کابل، ښار، اه

د هېواد له نورو سيمو نه يوې او بلې سيمې نه مهاجر شوي په لسگونو زره کورونه ويجاړ او د کابل او ځينو نورو ښارونو عامه شتمني چور او تالان شوه. د هېچا سر او مال مصئون پاتې نه شو. جنسي جرمونه او پېښې، تښتول، زندۍ کول، وژل، يرغمل کول ورځينۍ پېښې وې.

بېلا بېل جگړه مار قوماندانان دومره خپلواک او ياغي وو چې د هېچا خيال يې هم نه ساته. وايي چې کوم قوماندان د چا مېرمن په زوره تښتولې او ځان سره يې ساتلې وه، د ښځې خاوند برهان الدين رباني ته چې ځان يې "د افغانستان د اسلامي دولت جمهور رئيس" باله او دا قوماندان هم د ده د تنظيم او "دولت" سرې و، عرض وکړ چې ستاسې قوماندان ښځه راڅخه بېولې ده، رباني د هغه پر کاغذ وليکل: "قوماندان صاحب محترم! زه عارض را ايله نمايد! با احترام، پروفيسور برهان الدين رباني، رئيس جمهور دولت اسلامي افغانستان" کله چې هغه شخص دا عريضه هغه قوماندان ته پوره نو هغه ورته په گړته ووهله او ايسته يې گوزار کړه او ويې ويل: "من برهان الدين رباني را نمى شناسم". خو برهان الدين رباني بيا هم ځان "د افغانستان جمهور رئيس" گانده او د ښار وراني، چور او چپاول يې د دينمنانو تبليغ تر دې لار نورې زړه برونونکې پېښې هم تر سره شوې دي، يو ځل د نظار شورا توپکيانو د کابل ښار پر ښځينه لېونتون يرغل وکړ او څه ښځې چې پکې وې ټولې يې بې عزته کړې دا خبر زياترو خبري اژانسونو هماغه وخت خپور کړ، خو د رباني ادوي پرې شو. ونه گراوه. په همغو شپو ورځو کې يوه نايالغه نجلۍ د نظار شورا د يو توپکي له خوا بې عزته شوه، څو ورځې ژوندۍ وه او په پلې کې روغتون کې مړه شوه. په درېيم مکروزيانو کې خو د شهيدې ناهيدې داستان ټولو افغانانو ته معلوم دی، چې له شپږم پور څخه يې ځان راگوزار کړ، خپل عزت يې وساته او د شهادت جام يې په سو واواوه، خو د بدلمنى داغ يې په لټه پرې نه نبود. د همدې مهال د تنظيمي جگړو په ترڅ کې خلکو ته دومره بې عزتي او بدلمنى ور پېښه شوه چې ژبه او قلم يې له بيان څخه عاجز دي. عجيبه خبره خو دا وه چې د کوم شعار په نامه چې دوى راپورته

شوی و و به هغه یو خدای داسې کارونه سرته ورسول چې هغه لارو یې هم
د خلکو په ذهن کې پیاوړه کړه. په همدې څلور ګڼه دوره کې یوازې د کابل
په ښار کې له ۳۰۰۰۰۰ څخه زیات جامع، جوماتونه په توپونو او دژنو مرمیو
وینښل شوي او یا ډنګ شوي دي. په دې جوماتونو کې چې کوم فرش او
نور لوازم وو هغه هم غلا کړای شوي دي. د کابل د ختني په مشهور
جومات کې چې فرش ترې وړل شوی و، تقریباً یو ګال پکې اچا سجده و نه
کړای سوه، دا سیمه د ګله یی او کورخه ډېر سپیانو ډوډخاله جوړه شوې وه
او د جومات په انګړ کې به په ډله ییز ډول ګرځېدل را ګرځېدل د لرې د
مسلمانانو په تاریخ کې هېڅکله هم جومات او د اسلام مقدسو ماڼیو ته
دومره په سلفه سرګرځي نه وو کتل شوي، په دې وخت کې د همدې
پلختني جومات نه یوازې یو څو ګامه وړاندې د رباني مسعود تر زېږې
لاندې د ښار د سرلای یې د کابل په ښار کې د ټبرنیو استازو د اړونو او
غډنې لوی بازار و، په خپله د مسعود په قوماندې جوړ او د خلکو په
لګونو او مېلیټونو د لارو او تالان شول. د ټبرنیو په لاس کې د ښار
د خیرخانی مېنې او د ښار په نورو ګڼو جوماتونو کې د ښار د
بېلا بېلو برخو مهاجرینو پناه واخیسته، یوازې د خیرخانی مېنې په
جوماتونو کې په لښکونو ولاړنه تر سره شول، ځینی ماشومان او ټینډي
تلف شوې، ښوونځي او ځینې غوړې دولتي ودانۍ هم پر بې قایه سوي
کړه والو ډن وو او نور په زرګونو جانیو ته ځمک ته تر پورې راغلي وو،
ځینو له مجبوریته او ځینو له انارشۍ نه داسې کارونه کول، چې سړی ورته
حیرانهېږي. د کابل د قلعه فتح الله په سیمه کې یو چا سهار وختي د
جومات په دروازه داسې یو اعلان لیکلی و: "محترمو لمونځ کوونکو! د دې
مسجد فرش او نور سامان ما د یو مجبوریت له مخې وړی دی، زه ډېر
مجبور شوم، که چېرې زما مجبوریت رفع شو، نو کېدای شي زه به بیا دې
مسجد ته فرش واخلم، په احترام"

د رباني په اسلامي (۱) نظام کې غربت او فقر دومره اوج ته رسېدلي وو چې د ځينو پيرواني حالت يې هم سخت منفي تاثير کړی و او

هغوی یې له عادي حالت نه کښلي وو. د کابل په اسمایي واک کې یو سړي د گڼو خلکو په منځ کې په زوره زوره دا چغې وهلې: "توبه توبه از این اسلام اینها، کاشکی ما کافر میبودیم، که شکم سیر نان میخوریم."

د رباني اسلامي نظام (!) د خپلو منفي عملونو په وجه خلک بلې لارې ته متمایل کړل.

که یوازې د کابل په ښار کې د وژل شویو کسانو احصایه په پام کې ونیسو، نو د رباني - مسعود د ادارې په هره ورځ (۶۰-۶۵) افغانانو خپل ژوند له لاسه ورکړی او تر (۳۰۰) څخه زیات وگړو له ښار څخه کډه کړې ده.

د دې ادارې پر مهال د شویو جنایتونو لست خورا زیات دی، څرنگه چې په دې وخت کې کوم منظم حکومت موجود نه و، نو اکثره پېښې ثبت شوي نه دي. یوازې د کابل ښار د امنیې قوماندانۍ له جنایې جرمونو سره د مبارزې ریاست ځینې هغه پېښې ثبت کړي چې خپله د کابل ښاریانو یا ځینو نورو سرچینو دوی ته مراجعه کړې او دوی بیا هغه په خپل کتاب کې ثبت کړي دي. دلته به له دې کتاب څخه یوازې د یو نیم کال (۱۳۷۲ نیمايي او د ۱۳۷۳) د ځینو پېښو جدول راوړو او په همدې مقایس به نورې پېښې هم محاسبه کړو، دلته یو ځل بیا یادونه کېږي چې په جنایې ریاست کې ثبت شوې پېښې د رباني د امنیت د هغو پېښو سلنه (فیصدي) څه چې زرنه هم نه جوړوي.

د کابل ښار د اتلس میاشتو (۱۳۷۲ نیمايي او د ۱۳۷۳ ال کال) د ځینو جنایي پېښو جدول

د پېښې څرنگوالی		د پېښې ځای او اړونده حوزه		د اطلاع اخیستو وخت او نېټه			
منظر	د پېښې څرنگوالی	اړونده حوزه	د پېښې ځای	وړخ	نېټه	ساعت	کچه
دولت	غلا	د کابل ولایت دته	د کابل ولایت د جزا دیوان	ښه	۱۳۷۲.۷.۳	د سهار ۹ بجې	۱
شخص	وژنه	لسه امنیتي حوزه	د قلعه فتح الله څلور لارې	ښه	۱۳۷۲.۷.۳	د غرمې ۱ بجې	۲
"	"	"	کارکړي لویه	سه ښه	۱۳۷۲.۷.۶	د سهار ۹ بجې	۳
"	غلا	دویمه امنیتي حوزه	د نادرینتون واټ	چهارښه	۱۳۷۲.۷.۷	"	۴
"	دېوه مړي پیدا کېدل	لسه امنیتي حوزه	د لسمې امنیتي حوزه ساحه	"	"	د غرمې ۱۱:۵	۵
دولت	غلا	لوېدی امنیتي حوزه	مرکزي کښې	دوښه	۱۳۷۲.۷.۱۲	د سهار ۱۰	۶
شخص	غلا	نهمه امنیتي حوزه	وکیل کلا	سه ښه	۱۳۷۲.۷.۱۲	دوه بجې	۷
ناڅرګنده	دېوه مړي پیدا کېدل	"	د محمودخان پل	"	۱۳۷۲.۷.۲۰	د سهار ۸ بجې	۸
شخص	وسله واله حمله	څلورمه امنیتي حوزه	د حاجي بغیوب څلور لارې	جسمه	۱۳۷۲.۷.۲۴	د سهار ۵ بجې	۹
شخص	غلا	پېولسمه امنیتي حوزه	د لومړي نمرالوستر ریاست	ښه	۱۳۷۲.۷.۲۴	د سهار ۹:۰۳	۱۰
شخص	وژنه	څلورمه امنیتي حوزه	جمهوریټ روغتون	چهارښه	۱۳۷۳.۷.۲۸	د مازدنگر ۳	۱۱
شخص	وژنه	لسه امنیتي حوزه	وزیر اکبرخان روغتون	پنجښه	۱۳۷۲.۷.۲۹	د سهار ۸ بجې	۱۲

ردیف	نام اثر	تألیف	موضوع	تاریخ	ملاحظات
۱۳	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۳	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۳	
۱۴	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۱	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۱	
۱۵	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۸	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۸	
۱۶	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۱۱	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۱۱	
۱۷	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۱۴	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۱۴	
۱۸	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۱۷	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۱۷	
۱۹	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۲۰	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۲۰	
۲۰	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۲۳	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۲۳	
۲۱	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۲۶	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۲۶	
۲۲	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۲۹	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۲۹	
۲۳	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۳۲	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۳۲	
۲۴	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۳۵	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۳۵	
۲۵	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۳۸	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۳۸	
۲۶	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۴۱	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۴۱	
۲۷	دستور آه بختی	۱۳۷۸/۸/۴۴	تاریخ	۱۳۷۸/۸/۴۴	

شخص	وژنه	پولسونه امنيتي حوزه	خوځواله مينه	پکښه	۱۳۷۲.۸.۳	د سهار ۶ بجې	۲۸
شخص	غلا	څلورمه امنيتي حوزه	د تاسينو د پروژې دريم پوړۍ	چهارشنبه	۱۳۷۲.۹.۳	د سهار ۹ بجې	۲۹
شخص	غلا	لسمه امنيتي حوزه	هوايي پلاکونه	په ښه	۱۳۷۲.۹.۹	بجې ۳	۳۰
شخص	وژنه	نهمه امنيتي حوزه	د پکي پوښ ککي	چهارشنبه	۱۳۷۲.۹.۱۱	دغرمي ۱۳ بجې	۳۱
شخص	غلا		د دريم سکروپان	جمعه	۱۳۷۲.۹.۱۲	بجې ۹.۵۲	۳۲
ناڅرگنده شخص	د يوه بري پيدا کېدل	لسمه امنيتي حوزه	د خوځوالي بڼې خواجه بڼا		۱۳۷۲.۹.۱۹	د سهار ۹.۳۰	۳۳
	غلا	نهمه امنيتي حوزه	ژب اباد	دوشنبه	۱۳۷۲.۹.۱۹	د غرمي ۱۲.۳۰	۳۴
ناڅرگنده شخص	مړينه	دويمه امنيتي حوزه	د دويمې جوړې ساحه	چهارشنبه	۱۳۷۲.۹.۲۰	د يادنگو ۲ بجې	۳۵
	غلا	څلورمه امنيتي حوزه	دريم پوړۍ	پنجشنبه	۱۳۷۲.۹.۲۰		۳۶
شخص	وژنه	لوړې امنيتي حوزه	د لوړې جوړې ساحه	پنجشنبه	۱۳۷۲.۱۰.۲۰	د سهار ۹.۳۰	۳۷
ناڅرگنده شخص	وژنه	دريمه امنيتي حوزه	جمهوريت روغتون	چهارشنبه	۱۳۷۲.۱۰.۲۲	د غرمي يوه بجې	۳۸
شخص	مړه	څلورمه امنيتي حوزه	نهمه مسکن	جمعه	۱۳۷۲.۱۰.۲۴	د او ۲.۰۰ دلفشې	۳۹
شخص	غلا	دويمه امنيتي حوزه	د افغانستان	جمعه	۱۳۷۲.۱۱.۱۱	د سهار ۹ بجې	۴۰
ملکري ملاتونه	غلا	لسمه امنيتي حوزه	وړو اکوړخال مينه		۱۳۷۲.۱۱.۱۲	د سهار ۹.۳۰	۴۱
شخص	غلا	دويمه امنيتي حوزه	د افغانان لوباد	شنبه	۱۳۷۲.۱۱.۱۸	د سهار ۹ بجې	۴۲

شخص	وزنه	خلوربه امنتي حوزه	د تودور جوړولو کوټه	پنځشنبه	۱۳۷۲-۱-۱۴	۱۱ بجې او ۲۰ دقیقې	۲۳
"	علا	"	ده افغانان- د پوهنې وزارت شاه		"	"	۲۲
"	وزنه	دويمه امنتي حوزه	"		۱۳۷۲-۱-۲۵	دمازیکر ۲:۲۰ بجې	۲۵
"	علا	خلوربه امنتي حوزه	د طره بازارخان خلورلاري	پنځشنبه	۱۳۷۲-۱-۲۸	د سهار ۶:۲۰ بجې	۲۹
"	وزنه	پوولسمه امنتي حوزه	د خوځښتي امنتي حوزه	جمعه	۱۳۷۲-۱-۲۸	د سهار ۷ بجې	۲۷
دولت	علا	خلوربه امنتي حوزه	توبه مسکن	چهارشنبه	۱۳۷۲-۱-۲۷	د سهار ۶:۲۰ بجې	۲۸
دولت	"	"	د ملي امنيت روغتون		۱۳۷۲-۱۲-۲۵		۲۹
شخص	"	خلوربه امنتي حوزه	د حاجي عزيز سړای	یکشنبه	۱۳۷۲-۱-۷	د غرمې يوه بچه	۵۰
شخص	علا او وزنه	"	د پوران امنتي لودری برخه		۱۳۷۲-۱-۲۰-۱۹	د شپې دوه بجې	۵۱
شخص	وزنه	دويمه امنتي حوزه	ده پارساگان سپيما شاه	چهارشنبه	۱۳۷۲-۱-۹	د غرمې دوه بجې	۵۲
"	وزنه	خلوربه امنتي حوزه	۹۰ لاسي		۱۳۷۲-۲-۸	۱۱ بجې	۵۳
لاخر کړند شخص	علا	د يوه کورې پيدا کېدل	جمهوريت روغتون	دوشنبه	۱۳۷۲-۲-۹	۱۱ بجې	۵۴
شخص	وزنه او ټپي کېدل	پوولسمه امنتي حوزه	د پينځه سوه لاسي خنيز سپيما	یکشنبه	۱۳۷۲-۲-۲۵	۱۱ بجې	۵۵
دولت	علا	خلوربه امنتي حوزه	د پوولسو کورنيو لارښوونکي	چهارشنبه	۱۳۷۲-۲-۲۴	۱۱ بجې	۵۶
	له بند نه تېسته او بيا نيونه	د کابل ولايت قومانداني	د دولت د نظامي وختي په دندې کې		۱۳۷۲-۲-۱۹	د غرمې يوه بچه	۵۷

شخص	غلا	د کابل ولايت	د کابل امپه لومانداني وړامگاه		۱۳۷۳.۲.۲۹	دسهار ۸ بجې	۵۸
"	غلا	دويمه امنيتي حوزه	د ده افغانانو مارکين	چارشنبه	۱۳۷۳.۳.۱۱	د غرمې ۱۲ بجې	۵۹
"	"		د ارزاقو رياست	پنجشنبه	۱۳۷۳.۳.۲	د سهار ۹ بجې	۶۰
دولت	چاودنه	خلوړمه امنيتي حوزه	د اريانا کارنه عمومي سړک	دوشنبه	۱۳۷۳.۳.۶	د سهار ۲ بجې	۶۱
ناخبرکيند	چاودنه	دويمه امنيتي حوزه	جوي شو	"	۱۳۷۳.۳.۲	د مارکيز ۳:۳۰ بجې	۶۲
د ۲ کسانو وژنه	وژنه او ټپي کېدنه	دويمه امنيتي حوزه	ده افغانان	"	۱۳۷۳.۳.۱۰	د سهار ۱۰ بجې	۶۳
شخص	دېوه مړي پيدا کېدل	خلوړمه امنيتي حوزه	تالپني واټ	شنبه	۱۳۷۳.۳.۱۸	د سهار ۹ بجې	۶۴
شخص	وژنه	لوپړې امنيتي حوزه	حمام	دوشنبه	۱۳۷۳.۳.۲۰	د مارکيز ۳ بجې	۶۵
شخص	د ۸ کورونو غلا	دويمه امنيتي حوزه	پروان مېنه	سه شنبه	۱۳۷۳.۳.۲۱	د سهار ۹ بجې	۶۶
شخص	وژنه	خلوړمه امنيتي حوزه	تالپني واټ	"	"	"	۶۷
دولت	غلا	لسمه امنيتي حوزه	کارکړي قصبه	سه شنبه	"	"	۶۸
انخاص	وژنه او ټپي کېدنه	خلوړمه امنيتي حوزه	کېله پښه	سه شنبه	۱۳۷۳.۳.۲۷	د سهار ۸:۳۰ بجې	۶۹
شخص	ټپي کېدنه	لسمه امنيتي حوزه	لله فتح الله	جمعه	۱۳۷۳.۳.۳۱	د مارکيز ۶:۳۰ بجې	۷۰
"	غلا	دوولسمه امنيتي حوزه	د خيرخاني مېني لومړي برخه	دوشنبه	۱۳۷۳.۵.۳	د مارکيز ۳ بجې	۷۱
"	غلا	دويمه امنيتي حوزه	اسلامي واټ	سه شنبه	۱۳۷۳.۵.۶	د ۱۰ بجې	۷۲

۷۳	د ۱۵ کانوینو غلا	غلا	دويمه امنځي حوزه	د ښو پول ښوای	جمنه	۱۳۳۵-۱۳		۷۳
۷۲	شخص	د يو مړي پيدا کېدل	"	د زړه کار ډاډ	چهار شنه	۱۳۳۵-۱۹	د سهار ۸ بجې	۷۲
۷۵		اور لکېدنه	لوږکۍ امنځي حوزه	د کابل ښاري	ښه	۱۳۳۵-۲۳		۷۵
۷۶	شخص	وژنه	څلورمه امنځي حوزه	سالي واک	"	"		۷۶
۷۷	موکري سناک دولت	اور لکېدنه	يوولسمه امنځي حوزه	خوځه خانه ښه	"	"	د سهار ۹:۳۰	۷۷
۷۸	شخص	غلا	اښه قومانداني	داميت دښوښ د نوکرو والي دفتر	پکښه	۱۳۳۵-۲۳	د سهار ۹ بجې	۷۸
۷۹	شخص	وژنه او ټپي کېدنه	يوولسمه امنځي حوزه	خوځه خانه جني غاړه	سه شنه	۱۳۳۵-۲۵	د سهار ۶ بجې	۷۹
۸۰	دولت	اور لکېدنه	لوږکۍ امنځي حوزه	نيمور شاهي	دوشنبه	۱۳۳۴-۲۱	د سهار ۹:۳۰	۸۰
۸۱	شخص	اور لکېدنه او مړينه	څلورمه امنځي حوزه	پنجکړ واک	سه شنه	۱۳۳۴-۶-۱	د سهار ۱۰ بجې	۸۱
۸۲	شخص	د مړي پيدا کېدل	"	زاره ښکارو او رياست	چهار شنه	۱۳۳۴-۶-۲		۸۲
۸۳	انځليک	غلا	لوږکۍ امنځي حوزه	د پروان کاره دويمه برخه	سه شنه	۱۳۳۴-۶-۱۷		۸۳
۸۴	شخص	د مړي پيدا کېدل	څلورمه امنځي حوزه	د کابل ولايت په خوځه		۱۳۳۴-۶-۷	د شپې ۹:۳۰ بجې	۸۴
۸۵	دولت	غلا	دويمه امنځي حوزه	د کابل ولايت په خوځه	سه شنه	۱۳۳۴-۶-۸		۸۵
۸۶	دولت	غلا	"	د بخارا او وزارت	سه شنه	۱۳۳۴-۶-۸	د غويي ۱۲ بجې	۸۶
۸۷	شخص	غلا		د کابل د امنځي قومانداني غوښ	پنجشنبه	۱۳۳۴-۶-۲	د سهار ۱۰ بجې	۸۷

دولت	غلا	دويمه امنيتي حوزه	د سړي مياشتي روغتون	شنبه	۱۳۷۳.۶.۸	د غرمي ۱۲ بجي	۸۸
"	"	"		پكښه	۱۳۷۳.۶.۱۳	د مارچكو ۳ بجي	۸۹
شخص	"	"	د زرنگار پارک	جمعه	۱۳۷۳.۶.۲۵	د سهار ۸ بجي	۹۰
"	غلا او وژله	لسمه امنيتي حوزه		شنبه	۱۳۷۳.۷.۷	د غرمي ۱۲ بجي	۹۱
ملگري ملتپوه	غلا او وژله	څلورمه امنيتي حوزه	د ملگرو ملتو مېشتون	دوشنبه	۱۳۷۳.۷.۴	د غرمي ۱۲ بجي	۹۲
ناغورکند	غلا او وژله	څلورمه امنيتي حوزه	د مړمي لېسې شاه	پنجشنبه	۱۳۷۳.۷.۷	د سهار ۹ بجي	۹۳
	دېوه مړي پيدا کېدل	لسمه امنيتي حوزه			۱۳۷۳.۷.۱۱		۹۴
شخص	د وسلې غلا	پېولسمه امنيتي حوزه	د خوځځالي مېنې لوېدی پرځه	شنبه	۱۳۷۳.۷.۱۶	د غرمي ۱ بجه	۹۵
	وژنه	دويمه امنيتي حوزه	اړيکا کارنه		۱۳۷۳.۱۱.۱۷	د ماينام ۵:۴۵	۹۶
د اړيکا پکت	غلا		داريالا خارجي پکت غورځول	سه شنبه	۱۳۷۳.۷.۱۹	د سهار ۹:۳۰ بجي	۹۷
دولت		لسمه امنيتي حوزه	هوالموړدي	دوشنبه	۱۳۷۳.۷.۲۵	د سهار لس بجي	۹۸
ناغورکند شخص	دېوه مړي پيدا کېدل	"	چهارلقه وزير آباد -		۱۳۷۳.۷.۳۰		۹۹
شخص	غلا	دويمه امنيتي حوزه	ده افغانان		۱۳۷۳.۸.۱	د سهار ۷:۳۰ بجي	۱۰۰
"	غلا	پېولسمه امنيتي حوزه	د نيجارانو کلا خيرخاله	پكښه	۱۳۷۳.۸.۱	د غرمي ۱۲ بجي	۱۰۱
"		دويمه امنيتي حوزه	ده افغانان	جمعه	۱۳۷۳.۸.۶	د سهار ۱۰ بجي	۱۰۲

شخص	علا	پرونده امنیتی حوزه	د خیر خانی دمی لوی پروزه	سه شنبه	۱۳۷۲.۸.۱۷	د غرمې ۱۳ بجې	۱.۳
	علا	دويمه امنیتی حوزه	امین مارکیت	جمعه	۱۳۷۲.۸.۲۰	د سهار ۸:۳۰ بجې	۱.۴
			جوي شمر	یکشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۲	د سهار ۹ بجې	۱.۵
شخص			د افغانستان بانک لویو	دوشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۳	د غرمې ۱:۳۰ بجې	۱.۶
شخص	وزنه	پنځمه امنیتی حوزه	د مامورینو کارونه	پنجشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۶	د سهار لس بجې	۱.۷
شخص	درې وزني	دويمه امنیتی حوزه	د ترکانو مارکیت		*	د مارکیټو ۳ بجې	۱.۸
	وزنه	څلورمه امنیتی حوزه	پوه کي ساحې ته بڼکه	سه شنبه	۱۳۷۲.۸.۲۴	د سهار لس بجې	۱.۹
دولت	علا	*	دولتي انحصار او ریاست	چهارشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۵	د سهار ۴:۳۰ بجې	۱.۱۰

(۲)

اخځونه:

(۱) پوهنيز محمد بنې فراهي، هيله مجله، ۳۷۶ ال کال، ۲ ټيټه، ۶۲ مخ.

(۲) ۶۸-۶۳ مخونه.

قومي، سيمه ييزه او ژبنی کينه

کله چې رښاني - مسعود او د هغوی ائتلافي انډيوالان د يونړيوال سازښت او کورنۍ توطيې له مخې کابل ته راو رسول شول، نو دوی د سختې ژبنۍ، سيمه ييزې او قومي کينې پر آس سواره وو. راتلونکي ته يې نه کتل، هرې خوا ته يې د کينې اورونه شنيدل. مسعود خو د ائتلاف له همغږي لومړۍ ورځې خپل سيمه ييز، ژبنی او قومي تعصب په ډاگه کړ. کله چې دا ائتلافيون په کابل کې د ترينگلي واک پر گدی کېناستل، نو هر چا د خپلې ډلې او سيمې ځينې وگړي خان پسې کړل او د چور او تالان په لوی بهير کې يې په گډه ونډه واخيسته. په دولتي، علمي او فرهنگي ادارو کې داسې کسان وگمارل شول چې نه يوازې له دې کارونو سره اشنا او بلد نه وو، بلکې د دې کارونو ضد هم وو.

دوی د پخوانيو مامورينو او دولتي کار کوونکيو هغه شمېر هم له ځان سره ملگري کړل چې له ژبنې، سيمه ييز او قومي پلوه يې له دوی

سره اړيکي لرل. د دې دولتي مامورينو د ملګرتيا يوه وجه خو دا وه چې دوی هم له پخوا نه په ژبنۍ او سيمه ييزه روحیه روزل شوي وو، او داسې يوې موقعې ته په انتظار وو. بله وجه يې دا وه چې دې مامورينو ته د دوی له ظرفيت، مسلکي مهارت او استعداد څخه لوړې څوکۍ ورکړای شوې او بل مهم عامل دا و چې ټول د چور او تالان په کار کې سره ګډ وو. پخوانيو دولتي مامورينو د خپل ژبني او سيمه ييز پيوستون له امله او په اداري چارو کې د نويو راغليو واکمنو ناشناختۍ او نه وړتيا د دوی ټولو لپاره د ګډ کار حوصله او ګوزاره برابره کړې وه. ورو ورو د دې ادارې په بطن کې داسې يو ملي ضد او افغان ضد جوړښت سر راپورته کاوه چې ټولو ملي او افغاني ازښتونو ته يې په سپکه کتل.

سره له دې چې په دې وخت کې ښوونځي او نورو تحصيلي مرکزونه دومره فعال نه وو، خو بيا هم کومو چې په نيمه ډول فعاليت کاوه په هغو کې د داسې افکارو د تدريس هڅه کېدله چې افغان ضد او افغانستان ضد روحیه يې لرله. په ښوونځيو او د زده کړې په نورو مرکزونو کې زياته هڅه کېدله چې تاريخ تحريف او زده کوونکو ته داسې څه و ترزيق کړي چې د خپل هېواد او د هغه تاريخ په وړاندې يا د حساسيت او ضد لاره ونيسي او يا هم بې تفاوته پاتې شي. د دوی دا هڅې د افغانستان د معاصر تاريخ او د هغه ځلانده ستورو ته زياتې متوجه وې. دوی دا دوره "دوره استبداد، استعمار و اپارتايد" په نامه يادوله. سره له دې چې په رسمي ډول په تعليمي او تحصيلي نصاب کې څه بدلون نه و راغلی او نه دوی دومره وخت، امکانات او نورې اسانتياوې لرلې چې دوی دې په رسمي ډول د زده کړې په نصاب کې په خپله خوښه بدلون راولي.

دوی د تاريخ د تدريس يو شمېر نوي ښوونکي چې د دوی ډلو او افکارو ته منسوب وو، د دې کار لپاره ګمارلي وو، هغوی د خپلو نويو نوټونو له لارې دا کارونه تر سره کول. د بېلګې په توګه به د کابل پوهنتون ياد کړو. د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي پوهنځي کې د افغانستان د معاصر تاريخ درس يو وخت د رباني د ادارې د کابل ښاروال پر غاړه و.

دا شخص چې نه يې په تاريخ کې څه تخصص لاره، نه يې څه نور منظم تعليم کړی و، هسې به پوهنتون ته د تفنن، ځان بنودنې او د خپل همدغه سياسي غرض لپاره راته. ده به په نوي دقيقې درسي ساعت کې لومړی دېرش دقيقې د "خپل اسلامي دولت!" په ستاينه تېر وه، دېرش دقيقې به يې د احمد شاه بابا، غازي امان الله خان او امير عبد الرحمن خان په غندنه او پاتې دېرش دقيقې به يې پر خپل نوي لکچرونو او پر څه نورو خبرو تېروه! د احمد شاه بابا په وړاندې يې ټيک همغه شان دريغ درلود، لکه ځيني متعصب تنگنظره هندوان يې چې لري او په کورنۍ کچه يې د احمد شاه بابا په باب ويل چې "او حقوق ديگر مليت های اين سرزمين را در نظر نه گرفتند، نام اين خطه را افغانستان نهادند علالتاً بعضی زمين های زراعتی مردم سمت شمال را به اعضای قبيله خویش توزيع کردند." د امير عبد الرحمن خان په باب يې ويل: "او يك شخص فاشيست، ديكتاتور و ظالم بود، که اکثريت مليت های محروم افغانستان به طور اخص مليت ستمديده هزاره را قل و قم ساخت و زمين های آنها را غصب و به قبایل مربوط خویش تقسيم کرد، مليت های ستمديده و محروم ما هېچوقت استبداد و ديکتاتوری تک ملیتی اين امير خون شام را از ياد برده نيومتوانند." د غازي امان الله خان په باب به يې ويل: "او يك شخص عياش و بزدل بود و در بسا موارد با انگليسيا در تماس بودند. مملکت ما را به سوی عياشی کشانيد، نظام تک مليتی نیز در اين زمان دوام پيدا کرد، بالاخره مردم شمال به رهبری حبيب الله خادم دين رسول الله عليه السلام او قيام کردند و او را از پا در آورد و هسته يك نظام ملی و اسلامی را در افغانستان بميان آورد." يوه عجيبه خبره لا بله پکې دا وه چې همدې "بناروال استاد" محصيلينو ته د درس په وخت کې دا خبره هم د درس د يوې ضمني موضوع په توگه ياده کړې وه چې "په افغانستان کې حفيظ الله مين (۳۰) زره کسان وژلي، په دې دېرشو زرو کې له ۲۵ زرو څخه ۲۷ زرو پورې د نورو مليتونو او يوازې درې زره پښتانه وو."

په همدې پوهنتون کې يو بل تن چې هغه ته هم د افغانستان د

معاصر تاریخ د تدریس دنده ورکړې شوې وه، تر ده هم څو گامه دمخه تللی و، خپل نوټ يې داسې جوړ کړی و چې په ښکاره يې افغانستان، احمد شاه بابا او د هېواد د معاصر تاریخ نورو څېرو ته پکې نښکاوې کړې و. همدې "استاد" د انجینرۍ پوهنځي او ځینو نورو پوهنځیو محصلینو ته په ازموینه کې داسې پوښتنې راوړې وې: "چرا احمد شاه از تاجکها پاج میگرفتند و از پشتونها نی؟ در مورد جنایات احمد شاه معلومات ارایه دهید؟ در مورد فقر فرهنگی، عقب گرایی و خصلت قبله یی دوران حاکمیت احمد شاه معلومات ارائه نمایند؟ لشکرکشی ها و تهاجمات احمد شاه علیه کشوره همسایه بر کشور ما چقدر زیان اور بود." (۱) او داسې نور ډېرې پوښتنې. دا خو په کابل پوهنتون کې دا حال و، په مزار شریف، هرات، تخار او ځینو نورو ولایتونو کې خبره له دې هم سخته او بتره وه، په تعلیمي موسسو کې گمارل شوي اشخاص خو لا څه کوي چې خپله د دې ملي ضد ائتلاف اکثره مشرانو هم په لیکنۍ او گړنۍ بڼه په ډېرې سپین سترگۍ سره دې مسایلو ته لمن وهل، د شیعہ گانو د حرکت اسلامي مشر محمد آصف محسني چې یو وخت د رباني د اسلامي دولت لومړی ویاند و، د ده په خپل اخبار {پیام جهاد، ۱۵۲مه گڼه} کې چې د ۱۳۷۵ل کال د ثور پر ۹مه نېټه خپره شوې ده، د "تاملی بر فرازهای از پیام سرنوشت ساز رهبری عالیقدر حرکت اسلامی افغانستان حضرت ایت الله العظمی محسنی" تر سرلیک لاندې د ده په نامه یو مطلب خپور کړی دی. په دې لیکنه کې راغلي دي: "زبان پشتو که گوینده گان ان يك سوم جمعیت کشور را تشکیل میدهد بر دو ثلث کشور که بفارسی تکلم میکند در مکاتب جبراً آموزش داده میشود و به حیث زبان اولی رسمی کشور قد علم میکند. ادارات دولتی و اخصاً مقامات عالیہ کشوری و لشکری در انحصار اقوام چنین زی و چنان زی است و هېچکس دیگر حق ندارد، حتی استعداد طبیعی و فطری شان مهمل گذاشته میشود تا در ادارات راه پیدا نکنند. در عرصه فرهنگی نیز تعصبات ناروا و احمقانه اعمال گردیده است، و تمام امتیازات از قوم خاص و منطقه خاص بوده است. در ننگرهار

فاکولته طب ایجاد میشود ولی در بدخشان کورس وترنری هم راه انداز نمیگردد! مکاتب لیلیه، شفاخانه ها و کلینک های انسانی و حیوانی و تمام امتیازات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی بنام خطه جنوب و جنوب شرق کشور تمام شده و تمام ساحات دیگر باید فراموشی سپرده میشود. تمام شهرهای جنوب و جنوب شرق با اعمار سرکهای پخته و خامه بهمديگر وصل میشوند ولی از مناطق مرکزی کشور يك وجب سرک خامه هم نمیگذرد. در شهر خوست خوبترین ساختمانها اعمار میگردد ولی در غور و فاریاب دواي درد دندان پیدا نمیشود...

در مورد تراکم جمعیت نیز همین گونه بیعدالتی جود دارد، ولایت لوگر با جمعیت در حدود یکصد و شصت هزار نفر با تشکیل واحد اداری اولیه صاحب امتیاز است و منطقه جاغوری در ولایت غزنی با جمعیت حدود یکصد و پنجاه هزار نفر عنوان واحد دوم اداری از خود کرده است." (۲)

د رباني د ادارې او د هغه د انډيوالانو اکثر اخبارونه او خپرونې که د هېواد دننه وې که بهر کې، د زیاتو فکري تگلوري منفي و. د "فتح" په نامه د هغوی یوه جریده چې په پېښور کې یې خپرونې کولې، د نورو ستمي خپرونو په شان لوی احمدشاه بابا ته یې د یو یرغلگر خطاب وکړ. دا کار یې د دې لپاره وکړ چې متعصب هندوان خوشحاله کړي. دوی ان دا هم وویل چې له روسانو ته چې افغانستان یې اشغال کړی و، یرغلگر ویل کېږي. نو احمد شاه ته هم باید یرغلگر وویل شي، ځکه چې ده هم هندوستان اشغال کړی و."

د رباني زیاتې خپرونې په فارسي ژبه وې او اکثره ملي ضد ډلې تېلې پرې واکمنې وې، د صبح امید، پیام جهاد، پیام شهدا، قدس، بالاحصار، کابل، نامه فرهنگ، فریاد عصر، مجاهد، فرهنگ او په نورو نومونو په کابل کې خپرونې کېدلې چې اکثره یې په فارسي ژبه وې. د پښتو ونډه یا په کې په مطلق ډول نه وه او یا هم ډېره لږه، ناسمه او نامعیاري پښتو راډیو تلوېزیون کې هم همدا حال و. پښتو خپرونې او

پروگرامونه او ان د پښتو نومونې او کليشې يې بدلې کړې، سيمه ييز، قومي او ژبني تعصب ته پکې لمن وهل کېدله.

په بهر کې هغه خپرونې چې د رباني - مسعود د ادارې له خوا او يا د دوی په گټه د ايراني چارواکو په مرسته د ستم، جمعيت او نورو ملي ضد ډلو تپلو له خوا تر سره کېدلې، هغه هم له خپلو کورنيو انډيوالانو څخه شا ته پاتې نه وې. په امريکا کې د ستميانو (اميد) چې د ايران په ډاگيز مادي ملاتړ او امکاناتو افغاني ضد خپرونې کوي، تر ټولو زياتې سپکې سپورې خپروي، د دوی خپرونې نه يوازې دا چې ملي ضد ليکنې خپروي، بلکې اخلاقي، ژبنی، خوا او د قلم عفت هم په پام کې نه نيسي. دوی هغه څه خپروي چې د چا خبره لمر په دوو گوتو پتوي. اکثره متعصب او افغان ضد عناصر دا ډول هڅې تر سره کوي.

مثلاً دوی ليکي: "در کشور ما اقليتها همواره از طرف يك گروه ممتاز مورد اهانت قرار گرفته و به آنها کمترین حقوق قايل واز بسا حقوقو مدنی، طبیعی و حتی حق قانونی شان محروم ساخته شده اند." (۳)
 "اکثر طبقه حکام در دو صد و پنجاه سال اخير هيچ وقت جز پر کردن جيب و افزودن زوجات و اندر ها غم ديگر نداشتند و جز همين هنری نداشتند." (۴)

"چون برادران پشتون ما بالفطره و بطور مادرزاد از خدمت معاف و مستثنی بودند و انرا برای خود ننگ و عار تلقی میکردند... بناءً پشتون بودن، طالب بودن و افغان بودن يك دروغ سه مجهوله است." (۵)
 او داسې نورې گنې بېلگې.

د رباني افغان ضد ادارې به چې کله په کابل کې څو ورځې لږ دمه راسته کړه، نو بيا به يې افغان ضد تبليغات او کمپاين گړندي کړل. د دوی يوه ملي ضد هڅه هم په افغانستان کې د ملي نومونې (ترمينالوژي) ړنگول وو، دوی کوشنيزه کاوه چې په دولتي او علمي کچه چې په پښتو ژبه کوم نومونه ايښودل شوي وو او د ټول ملت په سطحه منل شوي وو، هغه بدل او پر ځای يې فارسي او هغه هم د ايراني - فارسي نومونه کېږدي. دوی د

ایرانی. فارسي ترویج لپاره دومره هڅې کولې چې ان ایران هم دومره گړندی پر مخ نه دی تللی. دوی له ایراني جوړښت او دود سره سره ځینې فرهنگي ټولنې هم جوړې کړې لکه "بنیاد فرهنگ، بنیاد فرهنگ غزالي، بنیاد فرهنگ اردو..." ستمي ډلو ټپلو چې مسعود او رباني ټول ورسره په یوه ملي ضد خم کې رنګېدلي وو، یو ځل هڅه وکړه چې د کابل ښار د ځینو سیمو نومونه واړوي او پر ځای یې ایراني نومونه کېږدي. دوی د کابل ښار: پښتونستان واک لپاره د (خیابان فردوسي) نومونه، د کابل د طب نستیتیوت لپاره "دانشسرای پزشکی" د کابل پوهنتون لپاره "دانشگاه کابل"، د پوهنځي لپاره "دانشکده" د راډیو ټلوېزیون لپاره "صدا و سیمای ولت اسلامی افغانستان" او ځینې نورې نومونې انتخاب کړې وې، خو د عملي کېدو امکان یې پیدا نه شو. یوازې د اطلاعاتو او کلتور وزارت لویه یې په "وزارت اطلاعات و فرهنگ" بدله کړې وه.

په دې کار کې د کابل پوهنتون ځینې پنجشیري ستمي استادان، ډاکټر عبدالرحمن، "د ملکي هوايي چلند وزیر" د راډیو ټلوېزیون رئیس شمس الحق اریانفر چې په ایراني فارسي خورا مین و او ځینې نور گروپونه او اشخاص شامل وو. خپله رباني هم له چا نه شا ته پاتې نه شو؛ هغه هم کابل پوهنتون ته "دانشگاه کابل" نومونه په رسمي مکتوب کې کارولې وه. په پوهنتون کې دا مکتوب په دې بڼه موجود دی، "تقرر دوکتور محمد افضل بنوال به حیث معاون علمی دانشگاه کابل منظور است. با احترام، پروفیسور برهان الدین رباني رئیس جمهور افغانستان، ۱۳۷۳/۳۰/۳ ل(۶) د رباني او نور ستمیانو له هیلو او هڅو سره سره دوی په کابل پوهنتون کې په دې بریالي نه شول چې دا پردی لفظ یا رسمیاتو ته داخل کړي او یا یې پر چا ومنې، خو په بلخ او هرات کې پیا دوی ان دپلومونو کې هم دا پردی نوم داخل کړ. پخوا به دپلومونه په پښتو او انګلیسي ژبو چاپېدل، خو دوی پښتو له منځه یوړه او پر ځای یې په فارسي ژبه دپلومونه چاپ کړل. د دې ډول دپلوم متن به وګورو.

نوموړی ښه روانه پښتو ویلی شي. (۸)

کله چې پاکستانیانو په انگریزي کې خبرې پیل کړې، نو دوی په انگریزي هم نه پوهېدل، خبره بیخي مسخرې ته ووته. هغه څوک چې د خپل هېواد له ملي ژبې نه خبر نه وي، هغه به نو څه په یو بل هېواد کې د خپل هېواد استازولي وکړای شي؟

د دوی افغان ضد بوه بله بېلگه دا ده چې دوی کله "ملي سرود" جوړوه، نو هغه یې هم داسې شعر انتخاب کړ چې په هغه کې (افغان) یاد شوی نه وي. ملي سرود په هر هېواد کې د هغه هېواد په ملي ژبه وي نه په دویمه یا درېیمه ژبه. وګورئ د رباني د رژیم ملي سرود:

قلعه اسلام قلب اسيا
جاودان، آزاد خاک اريا
زاده گناه قهرمان بزرگ
سنگر زنده مردان خدا

الله اکبر الله اکبر

تيغ ايمان به ميدان جهاد
بند استبداد را از هم گسست
ملت آزاده ای افغانستان
در جهان زنجير محکومان شکست

الله اکبر الله اکبر

در خط قرآن نظام ما بود
پرچم ايمان به بام ما بودم
هم صدا و هم نوا هم وا
وحدت ملی مرام ما بود

الله اکبر الله اکبر

شاد زی آزاد زی اباد زی
ای وطن در نور قانون خدا

مشعل ازادگۍ را فرارز
مردم برگشت شو رهنما
الله اکبر الله اکبر (۹)

رباني او مسعود په خپل قومي او د ځان غوښتنې په هوسونو کې دومره ډوب و چې ان عقيدوي خواوو او آرونو ته يې هم ارزښت نه ورکاوه او له وخت لوېدلي شيان يې گڼل. يو وخت د ځينو جهادي مشرانو له خوا پر رباني او مسعود فشار راوړل شو چې جنرال بابۀ جان او ځينې نور کمونستان بايد له لوړو څوکيو لرې کړي، رباني پر دې دوو لومو کې گير و، يو خوا د ځينو جهادي مشرانو ټينگار او بلخوا د خپلو کمونستي-ستمي ملگرو خپگان. يوه ورځ يې بابۀ جان او ځينو نورو کمونيستو ستميانو ته وويل چې: "شما تشويش نکنيد، حالا عقايد شکست خورده، فعلاً بازار قوميت گرم است." نو په دې وجه يې د بابۀ جان زړه ډاډه کړ چې "استاد" خوله ما هم دوه گامه وړاندې دی. مسعود د باگرام په هوايي ډگر کې يوه ورځ چا ته ويلی وو: "اگر پيغامبر هم از طرف جنوب به کابل بيانيد من آنرا قبول ندارم." ډه به ويل: "ما اينطور کابل را ميخواهيم که کسی دروازه خانه تڪ تڪ کنيد، کسی نه گويند که څوک يې".

رباني - مسعود د همدغو قومي تنگنظريو او تعصب له کبله په دې فکر کې شول چې کابل بايد ټول خپل کړي، رباني د بدخشانيانو لپاره په ښار کې دننه د ځمکو تر څنگ د ده سبز دښته په پام کې نيولې وه چې پر هغوی يې وويشي او مسعود د چتملي دښته چې پر پنجشېريانو او نورو سيمه والو يې وويشي. د رباني طرح په هغه وخت کې د ده سبز د خلکو له مقاومت سره مخامخ شوه او د مسعود طرح له کابل نه له تښتې سره سمه ناکامه شوه.

اخځونه:

- (۱) د ۱۳۷۰ ل کال په لومړي سمستر کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو او انجنيرۍ د پوهنځي د محصلينو څرگندونې.
- (۲) محمد آصف محسني، "پيام جهاد" جريده، د "حرکت اسلامي" خپرنی ارگان، پرله پسې گڼه ۱۵۲، د ۱۳۷۵ کال د ثور ۹ مې نېټې گڼه.
- (۳) عبد الرحمن پيمان، اميد جريده، د امريکا متحده ايالات ۲۰۹ مه گڼه، ۲ مخ.
- (۴) غلام حضرت کوشان، اميد جريده، ۲۱۰ گڼه، ۶ مخ.
- (۵) عبدالله سمندر غوري، اميد جريده، ۱۹۵ گڼه.
- (۶) د پوهنتون د تحريراتو څانگه، دا مکتوب په عام مهظر کې د پوهنتون د هغه وخت رئيس له خوا د رڼاني د فرمان په توگه واورول شو.
- (۷) د محمد ظاهر د زوی محمد شفيق په نوم ثبت شوی ۲۵۳ نمبر دپلوم.
- (۸) وحدت ورځپاڼه، پېښور، د ۱۹۹۶ کال د اگست ۱۳ مه نېټه.
- (۹) د راډيو افغانستان ارشيف.

د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زيانونه

د طلا نېټې له اثارو څخه

کله چې مسعود او رباني د ائتلافونو، سازشونو، توطیو، د ایران، روسیې، پاکستان، فرانسې او ځینو نورو هېوادونو د استخباراتي هلو ځلو او ګټه تفاهم په نتیجه کې کابل ته رادننه کړای شول، نو دې سره سره د ټول هېواد په لویو ښارونو او په تېره بیا په کابل کې دولتي نظام، امنیتي

جوړښت او ټولنيز ثبات گډوډ شو. د دې گډوډۍ په پايله کې ټولنې ته د نورو زيانونو تر څنګ درانه فرهنگي زيانونه هم واړول شول. د نورو جگړمارانو تر څنګ خپله د رباني او مسعود جگړه مارو هم د فرهنگي مرکزونو او بنسټونو په ويجاړۍ، تباھۍ، چور او تالان کې تر هر چا زياته ونډه واخيسته. خپله د رباني د ادارې د يو تن مسوول په وينا يوازې د ۱۳۷۱ل کال د ثور په مياشت کې راډيو ټلوېزيون ته پنځه لس مېليونه ډالره زيان اړول شوی دی. (۱)

وروسته بيا په متواتر ډول راډيو او ټلوېزيون ته زيانونه واړول شول چې ټول زيان يې له درې سوه مېليونه ډالرو څخه هم واوښت. د رباني په اداره کې د راډيو ټلوېزيون عمومي رئيس شمس الحق اريانفر د دې زيانونو په باب داسې ويلي دي: "د مرکز د ټلوېزيون د اورېدنې او ليدنې يوازينۍ دستگاه تخریب شوې او له منځه وړل شوې چې له لس مېليونو ډالرو زيات زيان دی. د راډيو د لېږدونې شپږ دستگاهې کاملاً له منځه وړل شوي چې دا له (۳۰) مېليونو ډالرو زيات زيان دی. په (۲۰) ولايتونو او ولسواليو کې محلي ټلوېزيونونه موجود وو چې دوه ثلثه يې له منځه وړل شوي او چور شوي دي.

په (۱۸) ولايتونو کې محلي راډيوگانې موجودې وې چې درې پر څلور (درې ربعي) يې تخریب او له منځه وړل شوي دي. په ټولو ولايتونو کې د راډيو د اخذې دستگاهې او په (۴۴) سيمو او ولايتونو کې گرځنده سينمايي دستگاهې موجودې وې چې اوس نه شته." (۲)

په ۱۳۷۶ل کال کې د راډيو ټلوېزيون مسوولينو هڅه وکړه چې راډيو ټلوېزيون ته د ور رسېدلي عمومي زيان جاج معلوم کړي. تر پلټنو وروسته يې په دې باب يو رپوټ برابر کړ. په رپوټ کې څرگنده شوې ده چې په ټوليز (کلي) ډول د افغانستان راډيو ټلوېزيون ته (۲۵۲) مېليونه ډالره زيان اړول شوی دی. خو دې سره سره ځينې کتونکي چې هغوی د راډيو ټلوېزيون دستگاهې، ستوډيوگانې، ارشيفونه، ودانۍ او نور وسايط

او وسایل لیدلي، راډیو ټلوېزیون ته رسېدلي زیان یې له درې سوه مېلیونو ډالرو څخه زیات محاسبه کړی دی. (۳)

په کابل کې د جگړو د پیل په څو لومړیو ورځو کې یوازې د کابل ښار د ښوونځیو د اړتیا وړ درسي موادو له درکه (۱۵) مېلیونه ډالر زیان اړول شوی دی. (۴)

لنډه دا چې د رباني - مسعود د ادارې په رامنځته کېدو سره د هېواد - په ځانگړي ډول د کابل ټولو فرهنگي او علمي مرکزونو ته زیان اړول شوی دی. دې کې داسې علمي او کلتوري مرکزونه هم شامل دي چې یا په بشپړ یا هم په نیمه او یا هم په قسمي ډول ویجاړ او له منځه وړل شوي دي. د یادونې وړ ده چې په دې ویجاړۍ کې د رباني او مسعود د ادارې د هغه وخت مخالفینو او د دوی مؤلفینو هم ونډه لرلې ده، خو دا ټکی هم د یادونې وړ دی چې دوی ځان د هغه وخت "د اسلامي دولت" چارواکي گڼي او دولت د فرهنگي میراثونو د ساتنې او پالنې مسولیت او دنده لري. خو د رباني او مسعود ډلې چې ځانونو ته یې "اسلامي دولت" (۱) وایه، نه یوازې چې دا فرهنگي میراثونه، مرکزونه او کلتوري شتمنۍ یې ونه ساتل بلکې تر هر چا لومړی او په زیاته کچه دوی په خپله د هغوی په لوټ او تالان لاس پورې کړ. په ۱۳۷۳-۱۳۷۴ کلونو کې په خپله له کابل راډیو نه د موزیم او نورو تاریخي آثارو په باب چې له کابل وړل شوي وو او د پروان - کاپیسا په ولایتونو کې یې یوه برخه بېرته تر لاسه شوې وه، څو خبرونه نشر شول، خو بیا هم د یاد شویو آثارو هېڅ پته و نه لگېده. دلته به په ځانگړي ډول په ډېر لنډیز سره د کابل ښار د فرهنگي، علمي مرکزونو او کلتوري میراثونو د زیانونو په اړه لنډ معلومات وړاندې کړو. دا زیانونه د ۱۳۷۱ ل کال له ثور څخه د ۱۳۷۵ د میزان تر پینځمې نېټې پورې دي.

یوازې د کابل په ښار کې په لسگونو ښوونځي چې یا په نیمه یا په بشپړ ډول له ټولو امکاناتو سره له منځه وړل شوي دي. عمومي لگښت یې لسگونو مېلیونو ډالرو ته رسېږي.

کابل پوهنتون:

پنجوس مېليونه ډالره زيان يې زغملی، ۲۱ مېليونه درسي ساعتونه يې ضايع شوي، دوه مېليونه ټوکه کتابونه يې له منځه وړل شوي، په لسگونو استادانو يې دنده خوشې کړې، پنځه سوه عنوانه علمي، ژورنالونه او زره عنوانه مونوگرافونه، تحقيقي رسالې او کتابونه، د جريدو او مجلو شپږ سوه کلکسيونه، دوه زره پنځه سوه خطي نسخې او نور آثار يې له منځه وړل شوي دي. عجيبه خبره خو دا ده چې په خپله رڼايي او تر يوې مودې پورې د رڼايي مونوگروهم په همدې پوهنتون کې زده کړې کړې وې. تر اوسه پورې به د نړۍ پر مخ ډېره کمه داسې بېلگه پيدا شي چې څوک دې په کوم روزنځي، ښوونځي او پالنځي کې وروزل شي او بيا دې هغه په خپله رنګ کړي او د درنو او سپکو وسلو په زرگونو ګولۍ دې ورته په سينه کې تشې کړي.

د کابل انستيتوت:

د ودانيو په سلو کې دېرش برخې يې تخریب شوي. ۴۴ زره عنوانه علمي کتابونه او داستانونو ۵ زره عنوانه ليکلي ناپاچ آثار له منځه وړل شوي، لس مېليونه درسي ساعتونه ضايع شوي، په ټوليز ډول يې ټول زيان لکونو ډالرو ته رسېږي.

کابل پوهنتونينک: د کابل پوهنتون په شان يې تر ۵۰ مېليونو ډالرو

پورې زيان زغملی، ۱۲ مېليونه درسي ساعتونه يې ضايع شوي او په لسگونو زره عنوانه کتابونه يې له منځه وړل شوي دي. د نوموړو مرکزونو تر څنګ د ټول هېواد په کچه تر ۱۵ زياتو دارالمعلمينو هم هېواد ته ښوونکي روزل. دا مرکزونه هم يا په نيمه او يا په بشپړ ډول زيانمن شوي دي.

هربي پوهنتون:

زياتې ودانۍ يې ويجاړې شوې، ټول وسايل او وسايط يې له منځه وړل شوي، په زرگونو عنوانه کتابونه يې ضايع شوي، په اټکليز ډول

بې زیان سلو مېلیونو ډالرو ته رسېږي.

هوايي او هوايي مدافع پوهنتون: اکثره ودانۍ يې تخریب شوي، کتابتون يې چور شوی، وسایل او وسایط يې غلا شوي، په اټکلیز ډول يې زیان دوه سوه مېلیونو ډالرو ته رسېږي.

د تخنیک اکاډمي او د پولیسو اکاډمي: دا هم د هوايي - هوايي مدافع او حربي پوهنتون په شان زیانمن شوي چې عمومي زیان يې لسگونو مېلیونو ډالرو ته رسېدای شي.

د اسلامي څېړنو مرکز، د پیداگوږۍ انستېتیوت، د کابل تخنیکم، د ټولنیزو علومو انستېتیوت او د کابل په لوېدیزه سیمه کې نورو علمي موسسو هم دې ته ورته زیان زغملی دی.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ:

د اکاډمۍ د کتابونو د ساتنې گدامونه او د پلورنې اکثره ځایونه چور شوي، په سلگونو عنوانه پروژې، خطي نسخې او تر لاس لاندې کړي او کېدونکي کارونه له منځه وړل شوي دي، د اکاډمۍ ځینې ودانۍ ویجاړې شوي، عمومي زیان يې مېلیونو ډالرو ته رسېږي.

د لیکوالو ټولنه:

۱۵۰ زره ټوکه کتابونه يې چور شوي، ۳۰۰۰ عنوانه علمي کتابونه يې هم چور شوي چې د دواړو عمومي زیان يې ۳۲۴۰۰۰ ډالره کېږي. ودانیو ته يې هم د لکونو ډالرو په اندازه زیان اوښتی.

د ژورنالستانو او هنرمندانو ټولنې:

دې دواړو اتحادیو ته هم د لیکوالو د ټولنې په شان زیانونه اړول شوي دي چې لکونه ډالره اټکل کېدای شي.

خپلواکې فرهنګي ټولنې:

لکه ناصر خسرو بلخي، هرات باستان، حکیم سنایي غزنوي، انجمن فرهنګي امیر علي شیرنوايي، انجمن دوستدران مولانا، خوشال فرهنګي ټولنه او سید جمال الدین افغان فرهنګي ټولنه هم د خپلو امکاناتو

په حدودو کې زیانمنې شوې دي.

سینماوي:

د کابل په ښار کې ۱۶ بېلا بېلې سینماوې ځینې یې په بشپړ ځینې په نیمه او ځینې هم په قسمي ډول زیانمن شوي، چې عمومي زیان یې لسگونو میلیونو ډالرو ته رسېږي.

ملي موزیم:

د ملي موزیم دویم پوړ رانړول شوی او له دې موزیم څخه (یو لک) پارچې بېلا بېل تاریخي او ارزښتمن آثار غلا شوي دي. په دې موزیم کې د ۵۰ زرو کالو دمخه آثار هم موجود وو او داسې آثار هم پکې وو چې ارزښت یې په پیسو سنجېدلای نه شي. د ملي موزیم د آثارو مالي ارزښت له تصویره اوچت دی.

د اردو موزیم او نور موزیمونه:

د ودانۍ زیاتې برخې یې نړول شوي او په لسگونو زره عنوانه آثار ترې غلا شوي دي، دغه راز نورو سیمه ییز موزیمونه لکه د هډې، غزني، کندهار او نور هم یا په بشپړ او یا هم په نیمه ډول زیانمن شوي دي.

ملي گالري:

د ۱۳۷۱-۱۳۷۳ کلونو په موده کې ترې په لسگونو آثار غلا شول او د نورو (۶۹۲) آثارو برخلیک لا څرگند نه دی.

نندارتونونه:

یوازې د کابل نندارې په سیمه کې د افغانستان د لاسي صنایعو او نورو برخو (۱۵) لوی نندارتونونه ړنګ او آثار یې غلا شوي چې عمومي زیان یې لسگونو میلیونو ډالرو ته رسېږي.

څلي او منارونه:

د رباني د نیمواکې واکمنۍ په مهال د کابل په ښار او نورو ځایونو کې زیات تاریخي څلي او منارونه یا په نیمه او په بشپړ ډول ویجاړ شوي لکه په کابل کې د میوند څلی، د عبد الوکیل خان نورستاني څلی،

د سيد جمال الدين افغان څلى، د سناتوريم يادگاري منار، د پل محمود خان د ساعت برج، د پغمان ظفر طاق او ځينې نور.

تاريخي ودانۍ:

په لسگونو تاريخي ودانۍ هم ويجاړې شوې لکه د دارالامان تاريخۍ مانۍ، د تاجبېگ مانۍ، د ارگ دننه د دلکشا او گلخانې مانۍ، د چهلستون مانۍ، د ستالف مانۍ او ځينې نورې چې بيا رغاونه يې په لسگونو مېليونو ډالرو ته اړتيا لري.

بیهقي کتاب خپرونه موسسه:

دوه مېليونو جلده کتابونو ترې وړل شوي، ودانيو، وسايلو او وسايطو ته زيان رسېدلی چې عمومي زيان يې شپږ مېليونه ډالرو ته رسېږي.

عامه کتابتون:

يو لک عنوانه کتابونه ترې غلا شوي، د عامه کتابتون څانگې هم جوړ شوي او ودانۍ يې ويجاړې شوي چې عمومي زيان يې يو مېليون ډالرو ته رسېږي.

د ارگ کتابتون "وطن گوند" او ځينې نورو کتابتونونه هم په بشپړ ډول غلا شوي. دغه راز نور ډېرې دولتي کتابتونونه هم له منځه وړل شوي دي. د دې تر څنگ په سلگونو شخصي کتابتونونو تېاه شوي دي. په مجموعي ډول ټوله له منځه وړل شوي کتابونه د شل مېليونو په شاوخوا کې اټکل کېدای شي.

خپرونې:

د رباني تر واکمنۍ دمخه يوازې په کابل کې تر سلو عنوانو زياتې جريدې، مجلې، ورځپاڼې او نورې خپرونې خپرېدې، چې د رباني په راتگ اکثره په تېه ودرېدې او له منځه لاړې.

چاپخونې:

يوازې د کابل په ښار کې پنځه لس لويې چاپخونې له خپلو اکثرو وسايلو، امکاناتو، د کاغذ زېرمو سره له منځه لاړې، په دې چاپخونو کې د چاپ د ټولو ماشينونو شمېر له (۱۰۰۰) ماشينونو څخه زياتېده او هم په لسگونو تنو کاغذ زېرمه يې لرله. د دې چاپخونو اکثره وسايل له منځه لاړل او د ځينو يې ودانۍ هم ړنگې شوې. ددې ټولو چاپخونو د ټولو شتو زيان زر مېليونه ډالره اټکل شوی دی. (۵)

اخځونه:

- ۱- د بي بي سي راډيو پښتو خپرونه، ۱۳۷۱ ال کال، د راډيو ټلوېزيون د يو مسوول څرگندونې.
- ۲- شمس الحق اريانفر، نقش وسايل ارتباط جمعی در جامعه امروز و فردا در افغانستان، کابل، ۱۳۷۴ ال کال، ۳۲ مخ.
- ۳- په ۱۳۷۶ ال کال کې در اډيو ټلوېزيون د مسوولينو برابر شوی رپوټ.
- ۴- د بي بي سي پښتو خپرونه، ۱۳۷۱ ال کال، د ښوونې او روزنې د يو تن مسوول څرگندونې.
- ۵- افغانستان ته اوبښتي فرهنگي زيانونه، محمد اسمعيل يون، د ازاد افغانستان د ليکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۶ ال کال، د زياتو معلوماتو لپاره همدا اثر کتلاى شى.

اقلیتونه، سیاستونه او سازشونه

د ټولنپوهنې علم، په بېلا بېلو ټولنو کې ورځني ژوند او سیاسي چارو دا ثابته کړې چې اقلیتونه یا لږکي په هره ټولنه کې د هغې ټولنې د اکثریت په انډول بې ثباته وي. له استثنایي حالاتو پرته دوی هغه وخت زیات سر راپورته کوي چې هېواد له عمومي بحران سره مخ وي او همدا حالت دوی د خپل ځان او ژوند د خړو بېدو او د خپلو غوښتونو د لاسته راوړلو وخت بولي، ان که د دوی غوښتنې د ټولنې او د هېواد له ملي گټو سره په تضاد کې هم وي. هره ټولنه په خپل ځانگړي موقعیت او حالت کې د خپلو اقلیتونو له دې ډول غوښتنو سره مخ وي. اقلیتونه کېدای شي مذهبي وي یا کېدای شي قومي. هغه هېوادونه او ټولنې چې ګڼ قومیزه وي له دې ستونزو سره مخ وي. په ځانگړي ډول هغه ټولنې چې اقلیتونه یې له نورو هېوادونو سره قومي او مذهبي اړیکې لري په خطرناک ډول له دې بحران سره مخ وي.

افغانستان هم له هغو هېوادونو څخه دی چې د یو لوی (اکثریت) قوم ترڅنګ ځینې واړه قومونه او مذهبي لږکي هم پکې ژوند کوي. دا اقلیتونه

کېدای شي پر دوو کتگوريو وېشل شي: يو هغه لږکي چې له بهرنيو هېوادونو سره ژبني، قومي او مذهبي اړيکي لري او په اصطلاح د طمعي، لمسوني، هڅونې او پارونې اصلي سرچينې يې هم هماغه هېوادونه دي. دويم ډول هغه اقليتونه دي چې د هېواد په دننه کې ژوند کوي، ځانگړې ژبه، تقريباً ځانگړی کلتور لري، خو له بهرنيو هېوادو سره قومي اړيکي او نور ټينگ تماسونه نه لري.

افغاني ټولنې ته لومړی ډول اقليتونه د زيات خطر او سردردی سبب کېږي. په دوی کې تاجکيان، چې د پخواني شوروي له تاجکستان او له ژبني پلوه له ايران، ازبکان چې د پخواني شوروي له ازبکستان او هزاره گان چې له مذهبي پلوه له ايران سره اړيکي لري، ځينې وختونه په افغانستان کې د خپلو قومي، ژبنيو او مذهبي "حقوقو" د تلف کېدو جغې پورته کوي.

سره له دې چې افغانستان يو داسې هېواد و چې د اقليت او اکثريت خبره پکې چندان مطرح نه وه، که ظلم هم شوی پر ټولو شوی او که د سوکالۍ لمر هم لگېدلی نو پر ټولو لگېدلی دی. البته د ځينو واکمنو له خوا به د پردې تېري د مخنيوي او خپل اقتدار ته د خطر د له منځه وړلو په نيت پر کوم ځانگړي اتنيکي گروپ فشار راوړل شوی وي، خو دا ټول ټال په دې مانا نه دي چې گڼې چا پر کوم ځانگړي اقليت ظلم او تعدی کړي. د نفوسو په انډول په افغاني ټولنه کې تر ټولو خراب ژوند د پښتنو و او دی يوازې د کوچيانو پښتنو له خواږيو ډک ژوند او د هغو د وگړو شمېر د افغانستان د هر اول، دويم او درېيم اقليت له وگړو نه زيات دی، پاتې نور پښتانه خو لا پر ځای پرېږده. له دې سره سره بيا هم په افغانستان کې ځينو اقليتونو ته منسوب اشخاص په قراره کېناستل او له لرې لرې سرچينو سره يې اړيکي ټينگ کړل، يا هغوی ورسره اړيکي وساتل او په افغانستان کې يې د "اقليتونو"، "محرومو اقليتونو"، "مليتهای ستمديده" او نورو په نومونو شعارونه پورته کړل.

له پخوا زمانې راهيسې روسان په دې گروهه وو چې د منځنۍ

اسيا د قومونو تر ايل كولو وروسته به د افغانستان ځينې سيمې هم د همدغو قومونو د قومي اړيكو په واسطه ايل كړي، خو ځينې پښتانه د دوی پر دې نيتونو پوه وو، نو د روسانو د احتمالي او يا هم څرگند او جدي خطر په وړاندې يې پښتانه په شمال کې د يوې پولادي دېوال په توگه ودرول او هم يې د هغه ځای شاړې ځمکې پرې ابادې کړې. روسان هم آرام کېناستل او خپلې هڅې يې پيل کړې. کله چې د افغانستان په اساسي قانون (د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د وخت) کې پښتو ژبه رسمي او ملي اعلان شوه، نو روسانو د يوې تبصرې په ترڅ کې وويل "د افغانستان د دولت سياست د پښتوالي په لور روان دی". (۱)

وروسته يې په عملي اقدام لاس پورې کړ، کله چې پر ۱۳۴۲ ل کال "د خلکو ديموکراتيک گوند" جوړ شو، نو "بيرک کارمل او ظاهر بدخشي" چې يو يې کشميری او بل يې بدخشي ازیل و، د کمونيستي فکر تر څنگ ملي نفاق ته د لمن وهلو په فکر وروزل او کله چې يې کارمل د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي پر شپږمه نېټه د خپلو عسکرو په زور په کابل کې پر تخت کېناوه، نو د دې لپاره چې د افغانستان اکثريت ټولنه په يو مبهم ذهني جال کې راگيره کړي او هم ستر تاريخي مسووليت پر پښتنو راواړوي، نو کارمل خان "پښتون" معرفي کړ، خو د ده څېره هغه وخت را برسېره شوه چې د "حقيقت انقلاب ثور" په ورځپاڼه کې کارمل خپل خان "پښتون" معرفي کړی و او محمود بريالي چې د کارمل د پلار زوی (ورور) و خان يې تاجک ښوولی و. د اخبار تر وېشل کېدو او لوستلو وروسته دوی دې تېروتنې ته متوجه شول. وروسته يې د اخبار د ټولېدو هڅه هم وکړه، خو خلک وخته پوه شوي وو. له همدې وجې بيرک کارمل تر پايه پورې خپله بشپړه پېژندنه چاپ نه کړه، ځکه چې د ده اصل او نسب پکې څرگندېده. د ده په وخت کې قومي او ملي مسايلو ته په پټه په ډېر شدت او ښکاره په احتياط لمن ووهل شوه. د کارمل "صدراعظم" سلطان علي کښتمند په ډاگه دانيس ورځپاڼې د ۱۳۵۹ ل کال په يوې گڼې کې پښتنو ته د "اکثريت بې فرهنگ" خطاب وکړ، د "مليتونو" نومونې دود شوې، ستمي

فعالیتونه په ښکاره راڅرګند شول او په ډاګه یې د روسانو د شتوالي پلوی او د پښتنو د حاکمیت غندنه کوله. په کابل پوهنتون کې له یوه ستمي سره د شدید بحث په ترڅ کې د هغه له خولې دا خبره راوتلې چې: "برای ما بی تفاوت است چه غلامی روسها باشد چه از پشتونها، روسها خو خوب است برای ما خویك چیزی میته، پشتونها برای ما چه میته؟".

کله چې ورته وویل شول چې تاسې خو دلته د پښتنو غلامان نه یاست، تاسې ته خو په خپله ژبه د لیک لوست زمینه برابره ده. تاسې خو ټول فرهنگي مرکزونه او هر څه نیولي دي؟ خو بیا هم هغه د زهرو په کینې لړل شوی و او چا قانع نه شو کړلای.

د کارمل په ائتلاف کې د هغه د یوه همخنګ ملګري د خولې خبره ده چې یو څوک کارمل ته راغلل او د پښتنو په وړاندې یې د هغه د سیاست د بدلېدو غوښتنه وکړه. هغه په هغه ورځ سخت نشه و او د نشې په ترڅ کې یې دا خبرې له خولې راووتلې: "پشتونها بسیار مردم مغرور و با غیرت هستند و تنها ما هستیم که غرور و غیرت اینها را شکستاده میتوانیم و بس".

د اقلیت استازو (!) او یا د اقلیت په نوم سیاستوالو دا فکر کاوه چې له پردې یارې پرته له پښتنو سیاستوالو سره رقابت نه شي کولی او نه واک ته رسېدلی شي، نو د پردیو له غوښتنو سره سم یې خپلې غوښتنې هماهنگ کړې او د هغوی په زور یې ځانونه قدرت ته ورسول. دې عمل ته په پنځوسمو کلونو کې لومړی کارمل لاس ور اوږد کړ او کله چې هغه او د هغه راوستونکي د ولس په زور له ماتې سره مخ شول، نو بیا ښاغلي مسعود او رباني د کارمل رول پر غاړه واخیست. روسانو دا ځل د خپلې ماتې د جبران په هیله رباني د کارمل په رول کې میکياژ او د کابل تر ښاره یې د سازشونو، ائتلافونو او نا چله پیسو په زور را ورساوه. مسعود او رباني هغه څه تر سره کړل چې د کارمل لاس لا ورته نه و رسېدلی. د کارمل شاګردانو او پلویانو "فرید احمد مزدک، او نجم الدین کاویاني" پر ۱۳۷۱ ل کال په مسکو کې د خپلو پلویانو یوې غونډې ته د خبرو په ترڅ

کې وویل: "موږ په افغانستان کې دوه اساسي کارونه تر سره کړل. یو دا چې قدرت مو له اکثریت نه اقلیت (له پښتنو نه تاجیکو) ته انتقال کړ او بل مو (جمیعت) له افراطي موضعي نه معتدلي موضوع ته را کش کړ."

ایران هم له کلونو کلونو راهیسې د افغانستان قومي وضعه خاړله، نو لومړی یې په ایران کې د شیعہ گانو اته گوندونه سره جوړ او په یوه گوند "وحدت اسلامي" کې یې سره متحد او بیا یې سیاسي صحنې ته را دننه کړل. کله به یې په دولت کې د ۲۵ کله د ۳۰ او کله هم د ۳۵ فیصدو حقوقو او د شیعہ مذهب د رسمي کولو غوښتنه کوله. په لومړي گام کې خو د اقلیتونو د حقوقو ټول مدعیان په یوه خپل کې سره ودرېدل "همه علیه پښتونیم" شعارونه را پورته شول. ان خبره تر دې ورسېدله چې د انسانانو په سرونو کې میخونه ټکوهل شول. چا د فدرالي سیستم خبرې پیل کړې، چا ۲۵-۳۰ فیصده حق غوښته او چا د ټولو اقلیتونو د حقوقو غوښتنه کوله، خو څه وخت لا تېر نه و چې د (اقلیتونو حامی اقلیت) لږ د خپل ۶ کیلومترۍ حاکمیت مزي ټینګ کړل نو بیا یې په خپلو اقلیتونو پسې پښې را لوڅې کړې. په افشارو کې مسعود او رباني هغه څه له هزاره گانو سره وکړل چې د هېواد تاریخ تر اوسه پورې دا ډول بېلګې نه دي ثبت کړي. د ۱۳۷۲ کال د جدي په جنگونو کې د دوستم د ازبکو ملبشو له استیرانو سره هم همدا چلند وشو. د بي بي مهرو غوندې تر شا یې په سلگونو ازبکان ووژل او بیا یې پر ۱۳۷۳ ال کال په درېیمې او څلورمې کارته او نورو سیمو کې له هزاره گانو سره هم دا چلند وکړ. په دې برید کې یوازې څلور سوه هزاره گان لادرکه وو، د کورونو مالونه یې لوټ شول او ان پر بنڅو یې تېرې وشو. په هغو شپو کې د بي بي سي راډیو دا خبر چې "یو پنځشیری د غلا پر مالونو بار د هزاره گانو له کورونو راووت" نشر کړ. عجیبه خبره خو دا وه چې یو وخت رباني جمهور رئیس (!) مسعود د فاع وزیر (!) واستاد فرید صدراغظم (!) و، خو بیا هم داحمد شاه مسعود له خوا د کابل ښار د عامه کتابتون پر دېوال داسې یو شعار لیکل شوی و: "ما خواهان حقوق اقلیت ها و خواهان انتخابات به شیوه اسلامی هستیم"

نو سړی حیران پاتې شي چې نور نو په هېواد کې کوم مقام پاتې و چې لږکیو ته ورکړ شوی وای. له دې څخه دا خبره ښه څرگندېږي چې د اقلیتونو حقوق ځینو کسانو ته یوازې هسې یوه پلمه وه. کله چې مسعود او رباني په کابل کې د نیمه واک واکوال وو نو اقلیتونو ته یې ښه حقوق ورکړل! د لږکیو د حقوقو د مدعیانو سیاسي او اخلاقي شخصیت خو به هغه وخت ښه په ډاگه شو چې دوی به یو بل سره د گټو پر سر وران شول او ټوپک ته به یې لاس کېږي. یو ځل رباني دوستم خپل ولیعهد او قایم مقام وټاکه او هغه یې د خپلې زوی ولې. په مهرباني او لورپینې ونازوه، خو څه موده وروسته یې هغه آق او پلار د زوی پر ضد ستر جهاد اعلان کړ، له درنو جگړو، ښکتنځلو او دښمنیو وروسته بېرته پلار د زوی په حضور مشرف شو. پلار د زوی مشري او واک ومانه، ملت تباہ شو، خو دوی بېرته غاړه غړۍ شول. د ۱۳۷۱ کال په بهیر کې چې د (جمعیت) او (وحدت) د ډلو ملي ضد ائتلاف پر ځای و، نو عبد العلي مزاری د کابل ټلوېزیون نه لارې د رباني "اسلامي حکومت" (۱) د "محرومو ملیتونو" (۲) د حقوقو مدافع گڼایه، خو کال لا وتی نه و چې د "محرومو ملیتونو" (۱) د "حقوقو مدافعان" (۲) په خپلو کې سره ولوبدل. عبد العلي مزاری ټول هغه رازونه فاش کړل چې د نظار پشوری د ستمی ډلې له خوا د هغوی د ائتلاف په وخت کې هغه ته ویل شوي وو.

عبد العلي مزاری د (حزب اسلامي) له (پیام آزادي) راډیو سره د ۱۳۷۲ کال د جدي له جنگونو وروسته د یوې مرکې په ترڅ کې وویل: "مسعود څو ځله ما ته هیئت راولېږه او ویې ویل چې موږ او تاسې ټول محروم ملیتونه یو، موږ باید ټول سره یو ځای او متحد اوسو او د پښتنو دوه سوه کلن استعمار ته باید نوره اجازه ور نه کړو، اوس واکمني محرومو ملیتونو ته انتقال شوې ده باید د هغې ساتنه وکړو..."

کله چې د دوستم او مسعود تر منځ اختلاف پیدا شو نو هغوی هم د رباني او مسعود د ملي ضد څېرو په اړه یو شمېر رازونه رسوا کړل. همدارنګه نظار شورا او جمعیت د کابل راډیو، ټلوېزیون او د خپلو نورو

خپرونو له لارې د عبد العلي مزاری، هزاره گانو او ازبک ملېشو له ظلمونو او وحشتونو نه پرده پورته کړه. دوی ان یو د بل مخابراتي تماسونه ثبت کړل او د یو بل ډول ډول ظلمونه یې ډاگیز کړل. د هزاره گانو د "وحدت حزب" منابعو د مسعود له خوا په افشارو کې د هزاره گانو د عامه وژنې مصور ویدیو یې تلوېزیوني فلم جوړ کړی و، پنجشیرانو او نورو هم د هزاره گانو د هغو صحنو مستند فلمونه تر لاسه کړي چې د مړي نخا (رقص مړده) یې پکې ثبت کړي ده. کله چې مسعود د کابل ښار واکمن و د هزاره گانو د وحدت حزب یوې خپرونې مسعود ته د فاشیست خطاب کړی او په دې باب یې لیکلي دي: "فرای فاشیستان، صلح نیز جنگ است. فردی که جنایت کرده است قتل عام کرده است و آگاهانه شعار "هزاره کشی" "ازبک کشی" و "پشتون کشی" داده است چگونه می تواند به صلح تن در دهد که اولین پیمانش انحصار طلبی سیاسی و فارغ شدن پایتخت ملت و حضور نظامی سکتاریزم فاشیستی است، کابل برای مسعود حیثیت همان "تخت" را دارد که در پایش "قبر" تخت نشین تعبیه شده است.

موجودیت غیر قانونی و انحصار بنیشرمانه و برهنة فاشیزم کابل، بر هیچکس کمان نیست، هیچکس نمیتواند انکار کند، فاشیستان حاکم بر کابل، نه تنها دشمنی خاینانه با اقشار ملت محروم نموده، بلکه بزرگترین جفا و خیانت سیاسی و اجتماعی را در برابر سرنوشت جامعه خویش نیز مرتکب شده اند. ماهیت تبلیغات جنگی فاشیزم کابل را در برابر احزاب مخالف، صرف تبلیغ در برابر ملت ها تشکیل میدهد، اگر جنگ با جنبش ملی و اسلامی است، جنگ با ازبک ها تبلیغ میشود و حملات تبلیغاتی از طریق افواه سازی ها بر علیه کرامت و حیثیت انسانی یک ملت سازماندهی میشود، اگر جنگ با "حزب وحدت اسلامی" است با صراحت "جنگ با هزاره و از هزاره ها انتقام بگیرید" تبلیغ میکنند که حتی خود احمد شاه مسعود، در فلمی که از حمله سه روزه ماه حوت خویش بر غرب کابل تهیه کرده است، لفظ "هزاره و هزاره" را صریحانه به جای "وحدت" میگذارد و در مخابراتش صدا میزند که "خط هزاره ها...،

سنگر هزاره ها..." و وقتی جنگ در برابر "طالبان" است جنگ در برابر "پشتونها" و "پشتونیزم" و حاکمیت دوباره پشتونها تبلیغ میشود" (۲) د "وحدت حزب" یو ویاند له بی بی سی سره په یوه مرکه کې له حکمتیار سره د خپل ائتلاف په باب وویل: "موږ تر اوسه پورې دولس ځله له مسعود سره پروتوکولونه امضا کړي او دوولس ځله هغه مات کړي دي، نو ځکه موږ له حکمتیار سره ائتلاف وکړ."

په کابل کې د رباني د څلورنیم کلنې نیمواکې واکمنۍ په موده کې دوی په اصطلاح د لږکیو د حقوقو مدعیانو په سلگونو ځله یو له بل سره ائتلافونه وکړل، خو بیا مات شول او بیا یې جگړې پیل کړې. دوی سره په سیاست کې هېڅ اخلاقي اصول او علمي معیار موجود نه و، چې د هغه له مخې د دوی سیاسي شخصیت ته اخلاقي پرستیژ ورکړي. پورهې ډلې چې به لږه سخته راغله، نو بېرته به یې له خپلې پخوانۍ دښمنۍ ډلې سره ائتلاف او سازش وکړي.

د ماشومانو په څېر یې ورځ کې څو ځله جگړې کولې او بیا سره بېرته پخلا کېدل. د دوی په هره نوې دوستۍ او دښمنۍ کې به د منافقت پټ راز پروت و. د دوی په هر نوي ائتلاف او بیا د هغه په ړتګېدو سره به زموږ هېواد ته ګڼ شمېر ډرانه زیانونه واپړول شول او بې شمېره هېوادوال به د ژوند له نعمت څخه بې برخې شول.

د (بچه سقاو) او (کارمل) له تجربو وروسته، له ۱۳۷۱ ل کال راهیسې دې ډلو او اشخاصو خپل هویت، سیاسي ظرفیت او کفایت نور هم څرګند کړ. د "اقلیت" په نوم شعار پورته کول او بیا د ټول هېواد د اداري چارو غوښتل او پر سیاسي چارو خېټه اچول خپله دوه متضاد فکتورونه دي. کله چې څوک په یو هېواد کې د "اقلیت" خبره او د هغو د حقوقو مسئله رامنځته کوي نو بیا څو یوازې په همدې محدود چوکاټ کې د هغه واک او صلاحیت د بحث وړ دی، نو بیا څو پر اکثریت او ټول هېواد باندې د واک خبره په خپله نفې کوي. دوی له یوې خوا د لږکیو د حقوقو چغې پورته کولې او له بلې خوا یې جمهوري ریاست، د دفاع وزارت او

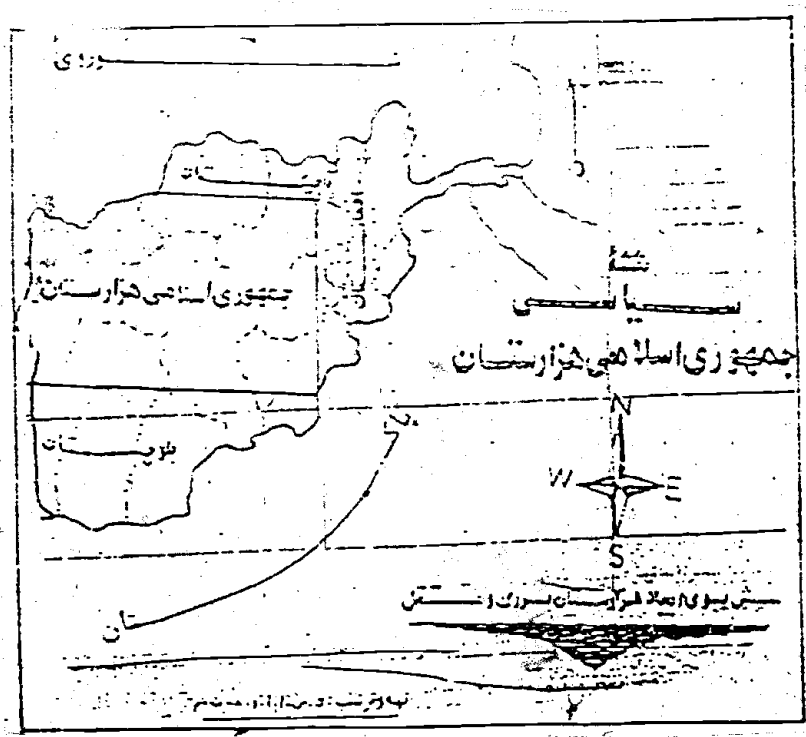
اکثره دولتي پوستونه غوښتل. نو چې جمهوري رياست، د دفاع وزارت او نور مهم پوستونه د اقليت حقوق وگڼل شي نو اکثریت ته به څه پاتې شي؟ لکه څنگه چې دمخه یادونه وشوله د ټولنپوهنې له نظره لږکي بې ثباته وي او کله کله دخپلو گټو لپاره پر یو درېیمي ځواک او بهرني قوت ډډه لگوي، دغسې د پېښو رښتیني واقعیت ته هم غاړه نه ږدي. په افغانستان کې هغه لږکي چې له کوم بهرني هېواد سره قومي، ژبني او یا هم مذهبي اړیکي لري د هغو مدعیان ډېر زیات فریاد کوي.

"حزب وحدت" او "حرکت اسلامي" چې ځانونه د هزاره گانو د حقوقو ساتونکي بولي، ډېرې داسې بېلگې په لاس کې شته چې دوی اصلاً د افغانستان شتوالی نه غوښت، دوی په ایران پالنه کې دومره ډوب وو چې اصلاً د افغاني ټولنې واقعیتونه یې نه پېژندل. دوی ته د ایران داسې بې درېغه پوځي مرستې، لاسونې را رسېدلې چې هغو د افغانستان واحد جوړښت ته زیان او خطر متوجه کولای شو. د طالبانو د لوړ کچ د یو مامور په وینا موږ چې کله عبد العلي مزاری ونيو د "حزب وحدت" له دفتر څخه ځینې داسې اسناد هم لاسته راغلل چې په هغو کې دوی ته د ایران مرستې ډاگیزه شوې دي. هغه وخت چې مزاری او رباني سره مخالفین وو، نو ایران هره میاشت له مزاری سره (لس میلیونه) ډالره مرسته کوله. کله چې "حزب وحدت" پر دوو ډلو (مزاری او اکبري) ووېشل شو، نو پینځه میلیونه ډالره یې یوه ته ورکول او پینځه میلیونه ډالر بل ته! ایرانیانو دغه راز "حزب وحدت" ته د افغانستان د وېشلو دنده هم ورکړې وه. د (اېف پي) د رپوټ له مخې "په کابل کې د احمد شاه مسعود د نظار شورا او حزب وحدت تر منځ د خونړیو جگړو په ترڅ کې حزب وحدت د افغانستان په پایتخت کابل کې د "جمهوري اسلامي هزارستان" یوه نقشه خپره کړې ده. په دې نقشه کې افغانستان د تاجکستان، بلوچستان او "هزارستان" پر سیمو وېشل شوی. په دې نقشه کې یو شعار هم لیدل کېږي:

"به پیش به طرف ایجاد سرزمین بزرگ و مستقل هزاره" نقشه د

هزارجاتو هغه برخې چې له ایران سره هم سرحده دي او د "هزارستان" برخې

گنډل شوي، ښکاره کوي.
تر ټولو جالبه خبره دا ده چې د بلوڅو، تاجکو او هزاره گانو د
تسلط له سيمو پرته نورې پاتې سيمې د افغانستان برخې گنډل شوي دي."
وگورئ په خپله دا نقشه:

د ایران او د هزاره گانو د حقوقو مدعیانو روابط وروسته دومره ټینگه شوي وو چې هر څه له وسلو نه نیولې تر پیسو پورې نېغ په نېغه له هغو نه تر لاسه کول او هغوی هم بې له کومې پوښتنې افغانستان ته راتلل او دوی ته یې مرستې رسولې وگورئ دا لاندې سندونه چې د دوی تر منځ انکار نه کېدونکي اړیکي ښیي:

بسم تعالی HeZb-e Wahdat-e Islami Afghanistan Executive Council Northern Areas Date : _____ Ref : _____ Annex : _____		حزب وحدت اسلامی افغانستان شورای اعلیٰ اقصیٰ مناطق شمال تاریخ: ۱۳۷۷، ۳، ۱۲ شماره: ۱۳۸ په: _____
برادر گرامی جناب آقای رفیعی نایبند وزارت خارجہ افغانستان سلامم و درودم ، ولید . بزرگوار محترم خدای تعالی جناب خاندان رسول تعالیات حمدی تعالی ، د محکم حسین نزدیکی سادات شهادت نایبند می مرکز بهیال حزب وحدت اسلامی ، در لفظ به قبول گری محمول سرور امدادی بخت - نایبند می تعالی در مرکز بهیال این حزب که سرفی خبره ، به دلک بهر شهر برکت را به نایبند می مذکره فرق محمول داده منون سازید . والسلام		
حاجی محمد حسن نایب عمومی تعالی حزب وحدت اسلامی وزیر امور خارجه افغانستان ۱۵ ۶ ۵۰ (۳)		

رساله

برادر ارغنده، جناب سردار صاحب نامری

بسم الله
 به نظر من که در جریان وقایع و گزارشات اخیر در اثر تهاجم و حمله طایفه
 در بعضی نقاط قرار دارند که اکنون این دشمن بی زحمت بهتر
 باستان بخارج را در فاصله ای بسیار نزدیک است و باید که این تهدید
 به تفتیش حاکم طایفه در مجموع و فتنه نفعی میگردد
 بنا بر مدام با شماست و در شریف در کنار نیروهای دینی جهت تهدید
 معضراتی دارند و معصوم هستند که با تمام قوا و توانشان در حرم
 سردار شریف دفاع و تدوین می نمایند و هم روزی دست نیروهای بیجی
 و فتنه کشان به دست نظامی حرکت کنند که متأسفانه
 باید گفت امکانهاست نظامی در برابر این چالش گرم و سوزناک
 پاسخ نمی دهم لذا از طرف عالی حد توقعی رود که اقدام فعلی
 حرم شریف و فتنه کشان نیروهای دینی و معصوم گردند و در طرف
 سردار شریف در اختیار ما قرار داده بدون مانع

- ۱- کلاه شنگوف - 500 قیف
- ۲- سکا - 40 قیف
- ۳- راکت - 40 قیف

۴- هادون 120mm - 6 قیف

۵- مپا راکت، کلاه شنگوف، هادون و قیف 82

رئیس عملیات نظامی

(۴)

السلام عليكم ورحمة ...

ضمن آزادی، موقوفیت و کامیابی ہمارا اور محولہ ہا کفای
خاجی جواد خدمت معنی میگوید: تاد و سوبد سواد لکلی کہ مسامحت
من وزیدہ اسان . تحویل نہا شد .

والسلام

حاجی محمد محقق
وزیر امور داخلہ دولت اسلامی افغانستان
رئیسول عمومی صفای شمال خوب وحدت
اسلامی افغانستان

 حڪومت سندھ Government of Sindh	دفتر وزیر صحت Health Department	۱۔ بیماری : ۲۔ بیماری : ۳۔ بیماری : ۴۔ بیماری : ۵۔ بیماری : ۶۔ بیماری : ۷۔ بیماری : ۸۔ بیماری : ۹۔ بیماری : ۱۰۔ بیماری :
تاریخ : Date :	جگہ : Place :	۱۱۔ بیماری : ۱۲۔ بیماری : ۱۳۔ بیماری : ۱۴۔ بیماری : ۱۵۔ بیماری : ۱۶۔ بیماری : ۱۷۔ بیماری : ۱۸۔ بیماری : ۱۹۔ بیماری : ۲۰۔ بیماری :

د همدغو خوږو اړيکو په ترڅ کې يو وخت د هزاره گانو د حقوقو مدعيان دومره ايران ته نږدې شول او يا هغوی ځان ته نږدې کړل چې يو وخت ايران د افغانستان د باميانو ولايت خپل يو ولايت گانه، نو ځکه خو يې په باميانو کې څو ځايه داسې لوحې ليکل شوې وې.

جمهوری اسلامی ايران

استان باميان

جمهوری اسلامی ايران

ولايت باميان

وروستيو تجربو د درېيم ځل لپاره دا ثابته کړه - هغه څوک چې په افغانستان کې د اقليتونو او لږکيو د حقوقو تر چتر لاندې پر افغانستان د حکومت کولو نيت لري، هغه به نه يوازې ناکامېږي، بلکې لکه د (بچه سقاو، کارمل، رباني، مسعود، خليلي او مزاری) غوندې به له شرموونکي او خنډني برخليک سره بهر هم مخامخېږي. د رباني او مسعود نيمواکه واکمني د "لږکيو" د حقوقو د مدعيانو د سياسي شخصيت، کفايت او ظرفيت ښه څرگنده بېلگه ده.

په ټولنيز ډول ويل کېدای شي چې په هره ټولنه او له هغې جملې نه زموږ په ټولنه کې لږکي نه شي کولای له مشخص، څرگند او ناڅرگند بهرني ملاتړ پرته د ټولنې سياسي اړخه ډول او ټولنيز ته سترگوانښونه متوجه کړي او يا هم داسې چارو ته لاس واچوي چې په ملي کچه د دوی له ظرفيت او کيفيت څخه لوړ وي. د لږکيو د حقوقو مدعيان کوښښ کوي چې خپله طبيعي کمزوري او سياسي بې کفايتي د منفي سازشونو، ناوړه انتلافونو او پر بهرنيو مرستو او سرچينو باندې د ډډې لگولو له لارې پټه کړي، خو عملي تجربو ښودلې ده چې دا ډول اشخاص او ډلې په هېواد کې د ادارې او حکومت کولو نه کوم ظرفيت لري او نه هم کفايت.

اخځونه:

- (۱) وفا جريده، پېښور، ۱۳۷۵ ل کال، ۱۳-۱۴ گڼه، ۵ مخ.
- (۲) صفحه نو، د "حزب وحدت" خپرونه، پېښور، ۱۳۷۴ ل کال د مرغومی ۲۷ نېټه، ۲۱ گڼه، ۲ مخ.
- (۳) شريعت جريده، د افغانستان د اسلامي امارت نشراتي ارگان، ۱۳۷۷ ل کال، ۶۲ گڼه، ۱ مخ.
- (۴) // // // // //
- (۵) // // // ۶۵ مه گڼه، ۴ مخ.

د درېيمې سقاوې د مخنيوي او د افغانستان د ملي يووالي او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې په باب څو وړاندېزونه

د ټولنپوهنې علم، عملي ورځني ژوند او کړکېچونو سياسي، پوځي او اقتصادي شرايطو او د دې تر څنګ بهرنيو لاسوهنو دا په ګوته کړې چې لږکني او د هغوی د حقوقو مدعيان د سختو بحراني شرايطو او له هغو سره د مبارزې تاب نه لري. کله کله داسې هم شي چې هغوی د تلې پلې ته ګوري، هره خوا چې درنه وي په همغه خوا کې ځان اچوي. هر کله چې پر يوې ټولنه بهرني يرغل او ناوړين پيل کېږي، نو زيات ګواښ او خطر يې د ټولنې اصلي او اساسي رغنده قوم ته متوجه وي. اکثريت په هره ټولنه او هېواد کې د هغه هېواد د ثقل د مرکز اهميت لري، هر کله چې په ټولنه او هر شي کې د ثقل مرکز له منځه ځي، نو هغه ټولنه خپل انډول له لاسه ورکوي. د بهرنيو ځواکونو يو ستر هدف همدا وي چې تر مطلب لاندې ټولنه بايد بې ثباته، کمزورې او له عمومي انارشۍ سره مخ کړي او بيا پرې د خپل بشکېلاک او زېښکال جال خور کړي. هر کله چې په يوه ټولنه کې د واک د طبيعي، حقوقي او قانوني عنصر پر ځای مصنوعي او لاس جوړې

توکی رامنځته شي، نو په ټولنه کې په خپله د واک انډول وېجاړ شي. زموږ د هېواد په معاصر تاریخ کې درې ځله په ناطبعي ډول او د پردیو په همکارۍ او مرسته د سیاسي واک د اصلي سرچینو پر ځای د واک د یوې مصنوعي سرچینې د جوړولو هڅه وشوه. دا هڅې درې واړه ناکامې شوې، خو هر ځل زموږ هېواد ته دومره زیانونه واړول شول چې رغون یې دېرذره چاودون غواړي. دې هر ناتار زموږ ټولنه د پرمختګ له بهیر او نړیوال تمدن څخه په لسګونو او سلګونو کاله شاته کړه او د ګران افغانستان حیثیت او نړیوال حقوقي شخصیت ته یې درون زیان واړوه. د هېواد په معاصر تاریخ کې د واک مصنوعي او کینه ییز بدلون لومړی پر ۱۳۰۷ل کال په لومړۍ سقاوۍ سره د انګرېزانو په مستقیم ملاتړ او لمسونه او د کورنۍ ارتجاع په ملتیا د یوه غله او داړه مار حبیب الله کلکاني (بچه سقاو) په وجود کې تر سره شو. په افغانستان کې د یو نوي راتوکېدلي تمدن هیلې یې وچې کړې. انګرېزانو په یوه بله بڼه له افغانانو څخه د خپلو تاریخي ماتو غچ واخیست او افغانستان یې د نړیوال تمدن او کلتور له ثمر څخه بې برخې کړ. دې ناتار (۹) میاشتې دوام وکړ او په دې نهو میاشتو کې ټول هېواد د ناامنی، تباهی، کړاو، بدمرغۍ او بې کلتورۍ په رنځ اخته شو. نږدې و چې د افغانستان جوړښت او یووالی هم له سترو ګواښونو سره مخ شي. دا ناتار د افغاني غازیانو او د ملک د ژغورنډیه ځواک او د واک د اصلي سرچینو د مدعیانو له خوا ختم شو او هېواد بیا د نړیوال تمدن، پرمختګ او قانوني ژوند مسیر ونيو.

دویم ځل د ۱۳۵۸ل کال د جدی شپږمه نېټه وه چې روسانو د انګرېزانو له تېسټ نه په استفادې سره مستقیماً د خپلو عسکرو په زور یو مجهول الهویه شخص (ببرک کارمل) د کابل پر تخت کېناوه او یو ځل بیا ټول هېواد کې هر اړخیزه بې ثباتي رامنځته شوه، له تېرې سقاوۍ نه د دې ناوړین زیانونه لا زیات وو. "د افغانستان په تاریخ کې دا کورټ یو ناوړین دی، که له یوې زاوې څخه ورته وګورو نو په افغانستان کې د شوروي پوځ د لس کلن شته والي (۱۹۷۹-۱۹۸۹) په موده کې هره ورځ څه ناڅه

(۴۱۸) تنه افغانان وژل کېدل (ياني دېرش تنه د رژيم ساتندويان، سل کسه مجاهدين او د بنڅو، کوچنيانو او سپين پېړو په گډون (۲۸۸) تنه غير پوځيان).

که د پورتنیو وژل شویو کسانو د هر يوه د بدن وينه (۷،۲) ليتره فرض کړو، نو هره ورځ له دریو زرو ليترو څخه زیاته وينه پر ځمکه توپیدله او (۱۶۸۰) کسه نوي پر غم اخته کېدل چې په دې ډول لږ تر لږه لس ليتره تېرو اوښکو گړېوانونو ته لاره میندله (ليستوني مار، د نثار احمدصمد لمنليک، ۵۵ مخ)

افغانان د ډېرو سترو قربانيو په بدل کې د هېواد د کورنيو او بهرنيو دښمنانو دا ناورين پر شا وتمبوه او روسي بنکېلاک ته يې پر مخ داسې څپېړه ورکړه چې د خپل تاريخ په اوږدو کې يې خورلې نه وه، خو روسانو د لوبې په پای کې يو ځل بيا له شا نه پر افغان ولس گوزار وکړ او د رباني - مسعود په وجود کې يې دا ځل د دويمې سقاوې په شان يوه بله غميزه پر افغانانو وتپله. دې سقاوې له لومړۍ سقاوې څخه په محتوا او مانا کې دومره توپير نه درلود، ځکه چې دواړه د پردیو په لمسه، مرسته او لاسوهنه د واک د يو مصنوعي عنصر په توگه رامنځته شوي وو. ټولنيزې او سياسي بې ثباتۍ او د افغانستان د حيثيت او د افغان ملت د غرور د پیکه کولو په لاره کې يې ځغلنده منډې وکړې، خو په ځينو برخو کې ان تر لومړۍ سقاوې هم دمخه لاړل. د اکثريت په وړاندې د دښمنۍ څرگندول او راپارول، د ښارونو او عامه شتمنيو لوټ او تالان، د بهرنيو هېوادونو لپاره د مداخلو د امکاناتو برابرول او په خپله د هغوی د لاس د الې په توگه کار کول، بې ناموسي، چور چپاول او نور هغه مسايل وو چې له لومړۍ سقاوې سره يې نه يوازې اندول برابر و بلکې له هغو څخه دروند هم و. تر ټوله بده خبره دا وه چې دوی په شعوري ډول د هېواد د وړانۍ، ويجاړۍ او تجزيه کولو ته ملا تړلې وه، مسعود او رباني ځان د هغه ملي ضد ډلو ټپلو سرلاري او مخکېنان گڼل چې د پردیو په گډه همکارۍ يې د افغانستان وېشل او تجزيه کول د تگلارې اساسي ټکي وو. دوی د پردیو

په همکارۍ تر یوه حده د دې امکانات برابر کړي وو چې د هېواد سلامتیا ته خطرونه پېښه کړي، خو افغان ولس په بې ساریو قربانیو د دوی دا نېتونه او هیلې یو ځل بیا نهیل او ماتې سره مخامخ کړل؛ خو له دې سره سره بیا د وخت په تېرېدو سره د دغو ډلو فزیکي او فکري شتوالي د هېواد سلامتیا د خاورې بشپړتیا، اقتصادي ودې او د ټولنیز ژوند ښه‌رازی ته یو خطر گڼل کېږي، د دغو او دې ته ورته نورو بالفعل، بالقوه، احتمالي او اټکلیزو خطرونو د مخنیوي او بیخي له منځه وړلو لپاره دغه څو وړاندیزونه وړاندې کېږي:

❖ د اسلام سپېڅلی دین د افغانستان د ټولو قومونو تر منځ د وصل د کړۍ حیثیت لري؛ ټول قومونه او وګړي پر اسلامي عقیده راټولېږي، نو په افغانستان کې د اسلامي عقیدې ټینګښت د افغانستان د ملي یووالي د ټینګښت سبب کېږي. د افغانستان د ملي وحدت د ټینګښت لپاره د اسلام د مبین دین، تبلیغ، ترویج او ټینګښت ته اساسي اړتیا ده، دې اصل ته باید نه یوازې زموږ د ولس د دیني فریضې په توګه وکتل شي، بلکې د هېواد د ملي یووالي د اساسي عامل په توګه هم و ښکېل شي.

❖ څرنگه چې د افغانستان د نفوس غوڅ اکثریت مسلمانان دي او بیا اکثریت یې د حنفي مذهب پلویان دي، نو د اکثریت د حقوقو په پام کې نیولو سره حنفي مذهب د هېواد د رسمي مذهب په توګه منل په کار دي. ګټه یې دا ده چې د افغانستان د زیات نفوس یانې (پښتنو، لږکیو، تاجکو، ازبکو، ترکمنو، بلوڅو، یو شمېر هزاره ګانو او نورو لږکیو) تر منځ د وصل د کړۍ حیثیت لري. د حنفي مذهب تر څنګ د بل مذهب رسمي کول په هېواد کې مذهبي او قومي اختلافونه زیاتوي او ملي وحدت ته زیان رسولی شي. البته نور اقلیتونه کولای شي په خپل چوکاټ له خپلو مذهبي مراسمو څخه برخمن وي.

❖ د دیني او مذهبي یووالي تر څنګ (افغان) او (افغانیت) د هېواد او ولس لپاره داسې الفاظ او مناسب ظروف دي چې هم تاریخي او

هم قومي شاليد (پسمنظر) لري او هم د هېواد نوم له همدې لفظ څخه رغېدلی دی. هغه هېوادونه چې د قوم په نوم نومول شوي له رواني او سياسي پلوه له خپل هېواد سره د خلکو د روحي پيوستون او هېوادنۍ مينې ښکارندوی کوي او د هېواد د ملي يووالي لپاره گټور تمامېږي. نو د افغانستان ټول قومونه د (افغان) ملت په چوکاټ کې راوستل او د افغانيت د مفکورې تبليغ او ترويج هم د هېواد او د افغانستان د ټولو قومونو لپاره په گټه دي، نو د افغانيت مفکوره بايد د هرافغان په روح او روان ذهن او فکر کې ترزيق، تبليغ او ترويج شي. په تېرو سترو انارشيو کې چې مخکې مو يادونه وکړه د (افغانيت) د ملي فکر او اند پر ضد په شعوري او ناشعوري ډول هڅې شوي او دا کړنې لا روانې دي، نو د هېواد د ټولو قومونو د پيوستون لپاره د اسلاميت او افغانيت د مفکورې تبليغ او ترويج ډېر ضروري دی.

د عقايدو او مذهبونو په برخه کې لکه څنگه چې دود ده د اکثريت رايه په پام کې نيول کېږي، په ژبنۍ برخه کې هم په نړيواله کچه همدا دود دی. غوره مثال يې همدا ايران دی چې په افغانستان کې په اصطلاح د لږکيو د حقوق مدعي دی. په ايران کې گڼ شمېر مذهبونه او قومونه شته، هلته ان قومي او مذهبي اندول داسې دی چې يو بل ته ډېر نږدې دی او داسې قوم هم نه شته لکه د پښتنو په شان چې په افغانستان کې د ټولو لږکيو د مجموعي نفوس له دوو برابرو څخه هم زيات دی. په ايران کې هغه څوک چې د اکثريت مدعيان دي. د هغوی قوم په ډېر کم تفاوت سره له بل هر قوم څخه زيات دی؛ د ټولو قومونو مجموعه له هغه قوم څخه ډېره زياتېږي چې په ايران کې د واک پر گدۍ ناست دی او د اکثريت مدعي دی، خو دې ډېر لږ اکثريت بيا هم په ټول ايران کې يوازې يو شيعه مذهب او يوازې فارسي ژبه رسمي کړې ده. د ايران ملت پال په دې عقيده دي چې د همدغه شيعه مذهب او فارسي ژبې رسمي کېدل او دودېدل د ايران ژوند او بقا تضمين کړې ده. دوی په دې نظر دي چې که هر کله د ايران واکمنو د مذهب او ژبې دغه مزي سست کړل، نو په هماغه وخت به د لږکيو څپه راوپارېږي، ايران به له ژبنې او قومي پلوه تجزيه شي. خو په افغانستان کې

لا ملتپالنه د ايران په شان پر افراطي بنسټ ولاړه نه ده. دلته پښتانه د ټولو لږکيو د مجموعې له دوو برخو څخه هم زيات دي، نو د دې ژبې په اساسي مانا رسمي کېدل د افغان ملت يو قانوني حق او ضرورت دی. د نورو وړو قومونو لپاره هم دا په گټه ده چې له اکثريت سره د تفاهم او سالم ژوند لپاره د خپل هېواد ملي ژبه زده کړه او هغه وپالي. د ټول افغانستان په کچه د پښتو ژبې رسمي دودېدل او کارېدل د افغانستان له ملي وحدت او د خاورې بشپړتيا ساتلو لپاره ډېره مرسته کوي او دا د مذهب تر څنگ د ملت د جوړونې او يووالي لپاره اساسي عنصر دی. تجربو ښودلې ده، د افغانستان هغو لږکيو چې د پښتنو په فرهنگي حوزه کې يې د خپلې ژبې تر څنگ پښتو هم زده کړې، نه له پښتنو سره کينه ښيي، نه د هېواد د تجزيې خبرې کوي، نه د فدرالېزم او نه هم د بېلتون خو بر عکس هغه لږکي چې د ځينو شرايطو خصوصاً د پرديو د ژبني، فرهنگي او سياسي نفوذ، اغېز او لاسوهنو له کبله له پښتو ژبې څخه لرې ساتل شوي، په هغو کې ځيني داسې اشخاص او ډلې تېلې راوړېږل شوې چې نه يوازې له پښتو سره خپله کينه ښيي، بلکې افغان، افغانيت او افغانستان هم نه غواړي او د تجزيې او بېلتون په لټه کې دي. د پښتو ژبې عامېدل او دفتري کېدل د لږکيو د ژبو د محوه کولو په مانا نه دي، بلکې لږکي حق لري په خپلو منځو کې خپله ژبه د پوهولو راپوهولو د وسيلې په توگه وکاروي او تعليم پرې وکړي، خو کله چې خبره د هېواد کچې ته راوځي نو دوی مجبور دي د اکثريت حقوقي حيثيت ته غاړه کېږي او هغه قانون ومني چې په نړيواله کچه د هېواد د ژبني پرابلم د حل لپاره منل کېږي.

❁ د پښتو ژبې دولتي او دفتري کېدل به د هغې متبذلي بروکراسۍ مخه هم ونيسي چې د وخت په تېرېدو سره يې د هېواد د اکثريت يوه برخه د اقليت په ژبني ستم کې ورگډوله او بيا ترې داسې اشخاص جوړېدل چې ذهن او ژبه يې پردي شوي وو او د خپل هېواد پر خلاف د پرديو د لاس له گرځېدل. د پښتو ژبې عامېدل او دفتري کېدل د افغان ملت جوړونې لپاره يو اساسي او ستر عامل دی، چې که عملي شي د وخت په تېرېدو سره به يو واحد ملت جوړ شي او د ژبنيو او نورو

قومي ستونزو مخه به ونيسي.

❁ د دې په خاطر چې د هېواد په شمال کې د روسانو او په مرکزي آسيا کې د هغوی د نویو لاسپوڅو حکومتونو اوږده ستراتیژي او هیلې د تل لپاره له ماتې سره مخامخ شي نو د هېواد له ختیځ، جنوب ختیځ او جنوب لوېدیځ څخه دې ګڼ شمېر وګړي یا په ډله ییز او یا هم په انفرادي ډول د هېواد شمال ته ولېږدول شي او هلته دې شارې ځمکې ورکړای شي، له همدغو یادو سیمو څخه دې هغه لږ ځمکې او بې ځمکې وګړي هم تشخیص شي چې اوس د ځمکې او کور د نشتوالي له کبله کپړېږي؛ په پاکستان او ایران کې د کورنۍ د ژوندي ساتلو لپاره په کار پسې سرگردانه ګرځي. د دې کار ګټه به دا وي چې یو څو به له هېواد څخه یو اسلامي - عقیدوي او ملي - ژبنی کمربند راتاو شي، د روسانو او په منځنۍ اسیا کې به هغو د لاسپوڅو حکومتونو د احتمالي فکري او پوځي یرغل مخه به ونيسي؛ بل به دا خلک له فقر او غربت څخه خلاص شي او پر ديو هېوادو ته به په کار پسې نه ورځي. د هېواد په شمال کې به د یوې ټوټې ځمکې خاوندان شي، ژوند به یې آرام شي، هغه شارې ځمکې به آبادې کړي او د هېواد د ملي اقتصاد په وده کې به برخه واخلي. بله ستره ګټه به یې دا وي چې هېواد ته د تجزیې د راتلونکي اټکلیز خطر په مخنیوي کې به مرستندوی واقع شي. د هېواد په شمال کې به قومي اندول او توازن ټینګ او د روسانو په وړاندې به د یو مدافع دېوال کار تر سره کړي. د هېواد تېرو واکمنو چې له نن څخه تقریباً اویا اتیا او یا هم سل کاله دمخه کوم وګړي له ختیځ، جنوب او لوېدیځ څخه د هېواد شمال، کندوز، بغلان، جوزجان، بلخ او نورو سیمو ته لېږدولي وو، هغوی نه یوازې دا چې هلته پراخه شارې ځمکې آبادې کړې او د هېواد اقتصاد یې تقویه کړ، بلکې د روسانو د یرغل په شا تمبولو کې یې هم کارنده ونډه واخیسته او هم یې د هېواد د تجزیې په مخنيوي کې اساسي رول ولوباوه. که چېرې په کندوز، بغلان، بلخ او د شمال په نورو سیمو کې د پښتنو شتوالی نه وای، نو کېدای شول د افغانستان د ټوټې کولو لپاره زموږ د هېواد د کورنیو او بهرنیو دښمنانو هیلې تر یوه حده بري ته رسېدلی وای.

❁ د کابل ښار په شمال کې د چتملي دښته پرته ده، د کابل د دایمي امنیت په خاطر باید دا سیمه د جنوب او لوېدیځ او ختیځ پر بې سرپناه او داسې کورنیو باندې د کورنو لپاره وېشل شي چې له روسانو او د هغو له پاتې شونو سره په جگړه او مبارزه کې یې د کورنۍ یو تن غړی د شهادت مقام ته رسېدلی وي. گټه به یې دا وي چې بې سرپناه کورنۍ او د شهیدانو وارثین به پکې د یوه پناه ځای خاوندان شي او بل به له کابل نه یو عقیدوي او ملي کمربند راتاو شي.

❁ د بگرام د هوایي ډگر له څنډو څخه نیولې د کابل تر خواجه رواش هوایي ډگر پورې لویه دښته باید د هېواد ختیځو، جنوبي او لوېدیځو سیمو ځینو لږ ځمکې او بې ځمکې خلکو ته په ډله ییز او یا هم په انفرادي ډول وېشل شي. گټه به یې دا وي چې یو څو به دا سیمه ابادې شي او بل به کابل په دایمي امن کې راوستل شي او د هغه عمل د تکرار مخه به ونیول شي چې په یوه پېړۍ کې دوه ځله د کابل په ښار کې جوړ شوی تمدن د شمال د یاغیانو له خوا د یو یرغل په نتیجه کې لوټ او تباه شو.

❁ د کابل په شمال کې دې تر سالنگه پورې شاړې دولتي ځمکې په ډله ییز ډول د ختیځ، جنوب، او جنوب لوېدیځ پر ځینو خېلونو وېشل شي. گټه به یې دا وي چې په دې سیمه کې به قومي انډول مراعت شي او د مرکزي دولت په وړاندې به د بغاوت امکان له منځه لاړ شي.

❁ څرنګه چې د پنجشیر سیمې اوسېدونکو ته بهرنیو او د هغو ګوډاګیانو د افغانستان د نور ولس په وړاندې یوه ناوړه کینه او فکر ورکړی، نو د دې په خاطر چې دوی د بهرنیو توطئه ګرو د لاس له نه شي او د دې سیمې، له جغرافیایي او پوځي موقعیت څخه د ټول افغانستان پر ضد گټه پورته نه کړي، نو باید دا سیمه له اوسنیو وګړو څخه تصفیه شي او اوسېدونکو ته یې د هېواد په ختیځ او یا هم جنوب لوېدیځ کې د هغو انډول او یا هم تر هغو زیاته ځمکه ورکړای شي. ملي حکومتونه حق لري د هېواد د ملي ګټو د تضمین او ملي یووالي د تامین لپاره له یوې سیمې څخه ځینې خلک بلې سیمې ته یا په موقتي یا هم په دایمي ډول ولېږدوي، کله چې د هېواد ټول جوړښت یوې سیمې د ډېرو کمو وګړو له خوا

زيان رسېږي، نو ملي دولت مجبور دی چې هغه سیمه یا په موقعتي او یا هم په دايمي ډول له هغو وگړيو تصفيه کړي.

که چېرې کومه داسې سیمه، ولسوالي او یا هم کوم بل ځای چې هلته پښتانه اوسېږي او په دې سیمه کې یې شتوالی د افغانستان ملي یووالي او د خاورې بشپړتیا ته گواښ او زیان متوجه کوي، ملي دولت حق لري چې هغوی هم له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته ولېږدوي.

❁ د دې په خاطر چې له افغانستان څخه د ایران لاس بیخي لنډ شي، نو د بامیانو سیمې په هغو ځمکو کې چې د دولت ملکیت گڼل کېږي، باید له ختیځ، جنوب او جنوب لوېدیځ څخه ځینې نور قومونه ځای پرځای شي او هغه څړځایونه چې په دې سیمه کې پخوا د کوچیانو په واک کې وو باید بېرته هغو ته وسپارل شي او هم د نورو څړځایونو او ورشوگانو په جوړولو کې دې ورسره مرسته وشي، دا به د افغانستان د مالدارۍ لپاره ډېره ګټوره ثابته شي.

❁ له ایران سره په ګډه پوله کې باید جنوب او جنوب لوېدیځ څخه ځینې خېلونه ځای پر ځای شي. د دې کار ګټه به دا وي چې دا خلک له ایران سره مذهبي او ژبنی بېلتون لري، د ایران د لاسوهنې امکانات به په دې ډول له منځه لاړ شي.

❁ هغه فرهنګي، علمي، تاریخي، مذهبي او نور آثار چې له ایران څخه افغانستان ته راځي، باید د یو کمېسیون له خوا وکتل شي او هغه کتابونه او خپرونې چې افغاني ضد او د حنفي مذهب ضد لیکنې پکې شوې وي باید داخل ته پرېښودل شي.

❁ د هېواد شمال خصوصاً کندز او بغلان ته د سالنګ له لارې پرته باید له ختیځ څخه د یوې بلې لویې لارې د جوړېدو امکان هم برابر شي. کله چې د بېلا بېلو عواملو له کبله د سالنګ عمومي لاره له ګټې وځي، باید له دې بلې لارې څخه ګټه پورته شي.

افزونہ

- (۱) دوکتور خلیل الله و داد بارش: امیر حبیب الله کلکانی مردی در حریق تاریخ، پېښور، ۱۳۷۷ ال کال.
- (۲) مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقی: کابلي والا، د پوهندوی عبدالخالق رشید تبصره، هیله مجله، ۱۳۷۶ ال کال، ۶مه گڼه.
- (۳) مولانا اغا رفیق بلند شهری: رویداد های بغاوت افغانستان، مترجم آراکوزیاوال، کراچی، ۱۳۷۴ ال کال.
- (۴) تاریخ معاصر افغانستان، از استرداد استقلال تا انقلاب ثور، کابل.
- (۵) میر غلام محمد غبار: افغانستان در مسیر تاریخ، کابل، ۱۳۴۶ ال کال.
- (۶) مارشال شاه ولي خان: یادداشت های من، کابل.
- (۷) سردار فیض محمد خان زکریاء همدا اثر.
- (۸) سپه سالار محمد نادر خان، //
- (۹) حبیب الله کلکانی (بچه سقاو) //
- (۱۰) پوهنوال ډاکتر زېورالدین زېور: د پښتو معاصر ادبیات، کابل پوهنتون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځی پښتو خانګه.
- (۱۱) محمد اسمعیل یون: د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه، پېښور، ۱۳۷۳ ال کال، د پوهاند رشاد یادښت.
- (۱۲) عبدالجلیل وجدی: افغانستان د لویې لویې سټېج، د ازاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۶ ال کال.
- (۱۳) والک فونډېشن د افغانستان لپاره: د افغانستان قومي جوړښت، د

ARTIC

B

4.3842

AFG

7950

دويمه سقاوی

دويمه سقاوی

۱۳۷۷

- لومړۍ سقاوی ته یو لنډ نظر
 - په حاکمیت کې محکومیت
 - اقلیت د اکثریت په رول کې
 - کارمل پیژندنه او د شخصیت شننه
 - پرچم واکي پښتو او پښتانه
 - د ډاکټر نجیب الله حاکمیت او د پښتو محکومیت
 - ظاهر بدخشی او د ستمیانو جوړښت
 - "برابر ملتونه" او د هغو تعبیرونه
 - دویمه سقاوی
 - رباني د کارمل په فکري او د بچه سقا په عملي رول کې
 - مسعود د یو اقل په څېره کې یو ګوداګی او د دویمې سقاوی
 - یو اساسي لوښاری
 - د هېواد د اقتصاد وېجاړي او د پيسو انفلاسیون
 - ټولنیز حالات
 - قومي، سیمه ییزه او ژبني کینه
 - د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زیانونه
 - اقلیتونه، سیاستونه او سازشونه
 - د درېیمې سقاوی د مخنیوي او د افغانستان د ملي یووالي
 - او د ځمکنۍ بشپړتیا د ساتنې په باب څو وړاندیزونه

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

VEREIN ZUR FÖRDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR GERMANY

د خپرونو لړ: (۱)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library